

การศึกษาพฤติกรรมของศรีธนญชัยในแนวจริยศาสตร์

สารนิพนธ์
ของ
นางปานัน บัวโฮม

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

พฤษภาคม 2548

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

39.1.
ป.5.17
8.3

การศึกษาพฤติกรรมของศรีธนญชัยในแนวจริยศาสตร์

บทคัดย่อ

ของ

นางปัทนันท์ บัวโสม

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
พฤษภาคม 2548

h 282180

ปาหนัน บัวโฮม. (2548). *การศึกษาพฤติกรรมของศรีธนญชัยในแนวจริยศาสตร์*. สารนิพนธ์ กศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อาจารย์ที่ปรึกษา
สารนิพนธ์ : รองศาสตราจารย์ไพบุลย์ ดวงจันทร์.

การศึกษาพฤติกรรมของศรีธนญชัยในแนวจริยศาสตร์ครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาพฤติกรรมของศรีธนญชัยประเด็นมูลเหตุของการแสดงพฤติกรรมและผลจากการแสดงพฤติกรรมวิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเอกสาร ข้อมูลที่ใช้เป็นหนังสือเรื่องศรีธนญชัยจอมปราชญ์ ฉบับที่รวบรวมโดย วรวรรณ (2502) และเสนอผลการศึกษาด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า ศรีธนญชัยมีพฤติกรรมที่โดดเด่นรวมทั้งสิ้น 16 พฤติกรรมใหญ่และ 39 พฤติกรรมย่อย มูลเหตุของการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ มาจากความรัก ความโลภ ความโกรธ และความหลง กล่าวคือ ด้านความรัก ศรีธนญชัยมีความรักตนเองและรักครอบครัว แม้ตัวละครในครอบครัวจะทำให้ศรีธนญชัยไม่พอใจ แต่ศรีธนญชัยก็ไม่ได้ตอบ ด้านความโลภ ศรีธนญชัยมีความโลภทั้งทรัพย์สินและยศถาบรรดาศักดิ์ ด้านความโกรธ ศรีธนญชัยเป็นผู้ที่มีความโกรธรุนแรง พฤติกรรมก้าวร้าว ข่มเหงผู้อื่น เจ้าคิดเจ้าแค้น คนที่ทำให้ศรีธนญชัยโกรธจะได้รับการแก้แค้นอย่างไร้คุณธรรม ด้านความหลง ศรีธนญชัยมีความหลงตนเองในเรื่องปฏิภาณไหวพริบว่ามีเหนือผู้อื่น และหลงในอำนาจยศถาบรรดาศักดิ์

ผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเองพบว่า เกิดทั้งทางบวกและทางลบ ส่วนผลที่เกิดขึ้นกับผู้อื่นและสังคม ส่วนใหญ่เกิดในทางลบ นิทานเรื่องนี้มีข้อที่น่าสังเกต คือ พฤติกรรมของศรีธนญชัยในทางลบที่ขัดต่อจารีตประเพณี เช่น พฤติกรรมการฆ่าล้าง ฆ่ายายมาแม่ค้าขายขนม ลบหลู่สถาบันสงฆ์และสถาบันพระมหากษัตริย์กลับเป็นเสน่ห์ของนิทานเรื่องนี้ ซึ่งชวนให้ผู้อ่านติดตามเพื่อต้องการรู้จุดจบของศรีธนญชัย อย่างไรก็ดี พฤติกรรมที่ดีบางพฤติกรรมสามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตได้

A STUDY OF SRITHANONCHAI'S MORALITY

AN ABSTRACT

BY

MRS. PANAN BUAHOM

Presented in partial fulfilment of the requirements

for the Master of Education degree in Thai

at Srinakharinwirot University

May 2005

Panan Buahom. (2005). *A Study of Srithanonchai's Morality*. Master's Project. M Ed. (Thai).

Bangkok: Srinakharinwirot University. Advisor: Associate Professor Phaiboon

Duangchan.

The purpose of this study was to analyze causes and effects of Srithanonchai's morality. The research method was a document analysis. The data were collected from the book entitled *Srithanonchai: Jomprach (the Sage)* by Worawan (1959). The research results were presented in a descriptive manner. The study found that Srithanonchai displayed 16 distinctive major behavioral patterns and 39 minor ones. The behavior was shaped from love, greed, anger and indulgence. Regarding love, Srithanonchai loved himself and cared most about his family. He did not take any revenge when his family angered him. His greed was reflected on his ambition for a high position and great wealth. He had violent behavior caused by anger, aggression and bully. Moreover, he usually desired to take revenge. Anyone who angered him would be avenged mercilessly by Srithanonchai. He was a self-lover who was ambitious for power and took pride in his intelligence. The effects on his behavior were both positive and negative to himself, but the effects to other people and society were negative. The remarkable point of this story was Srithanonchai's immoral behavior which was against traditionalism such as the murder of his brother, the murder of Yai Ma, the candy seller, his disrespect for the religious and royal institutes. His immorality ironically made the story appealing to the readers, for they wanted to know the end of the story. However, some of his good behavioral patterns can be applied to people's ordinary lives

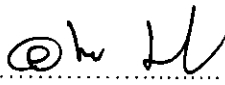
อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร และคณะกรรมการสอบ
ได้พิจารณาสารนิพนธ์เรื่อง การศึกษาพฤติกรรมของศรีธนญชัยในแนวจริยศาสตร์ ของนางปานัน บัวโฮม
ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต
สาขาวิชาภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

(รองศาสตราจารย์ไพบุลย์ ดวงจันทร์)

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร

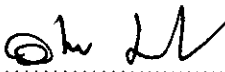
(รองศาสตราจารย์อัครา บุญทิพย์)

คณะกรรมการสอบ

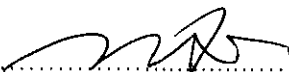
ประธาน

(รองศาสตราจารย์ไพบุลย์ ดวงจันทร์)

กรรมการสอบสารนิพนธ์

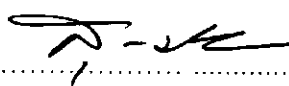
(รองศาสตราจารย์อัครา บุญทิพย์)

กรรมการสอบสารนิพนธ์

(อาจารย์พิมพ์ภรณ์ บุญประเสริฐ)

อนุมัติให้รับสารนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์

(รองศาสตราจารย์สุภา ปานเจริญ)

วันที่...20... เดือน...มกราคม ๒๕๔๘ พ.ศ. 2548

ประกาศคุณูปการ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดีด้วยความช่วยเหลือจาก รองศาสตราจารย์ไพบุลย์ ดวงจันทร์ อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ทั้งนี้ตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการทำสารนิพนธ์ท่านได้กรุณาชี้แนะแนวทางการค้นคว้า ให้คำปรึกษาที่เป็นประโยชน์ และตรวจทานแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ อย่างละเอียดด้วยดีเสมอมา ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์อัศรา บุญทิพย์ และอาจารย์พิมพ์ภรณ์ บุญประเสริฐ ที่ท่านทั้งสองได้กรุณาสละเวลาอันมีค่าช่วยตรวจสอบสารนิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และให้กำลังใจแก่ผู้ศึกษาด้วยดีเสมอมา นับเป็นพระคุณอย่างยิ่ง

ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณ อาจารย์สุชมาลย์ จันทะแก้ว อาจารย์หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย โรงเรียนฤทธิยะวรรณาลัย ที่ได้กรุณา ให้คำปรึกษา และแก้ไขข้อบกพร่องเพิ่มเติมให้ขอขอบคุณ คุณสถิตย์ แดงเกษมและคุณจิรัฐพร ไทยงูเหลือม ที่กรุณาจัดพิมพ์ ตรวจทาน แก้ไข จนสารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จเป็นรูปเล่มที่สมบูรณ์

ท้ายสุด คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากสารนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้ศึกษาขอน้อมเป็นเครื่องบูชา พระคุณบิดา มารดา บุรพจารย์ และผู้ที่มีพระคุณทุกท่าน

ปานัน บัวโฮม

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า.....	2
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า.....	2
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า.....	2
วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	3
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า.....	4
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า.....	4
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับนิทานเรื่องศรีธนญชัย.....	4
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับจริยศาสตร์.....	5
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับตัวละคร พฤติกรรม และบุคลิกภาพ	8
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนิทานเรื่องศรีธนญชัย.....	9
3 นิทานเรื่องศรีธนญชัยจอมปราชญ์	11
ที่มาของเรื่อง	11
จุดมุ่งหมายในการแต่ง.....	11
รูปแบบ	11
เนื้อเรื่องย่อ	11
การสร้างตัวละคร	19
4 วิเคราะห์พฤติกรรมของศรีธนญชัยในแนวจริยศาสตร์	21
พฤติกรรมการทำผิดกฎหมายอาญา	21
พฤติกรรมการเล่นตลก	21
พฤติกรรมการฆ่าตายมาฆาตกรรม	22
พฤติกรรมการเผาเรือนหลวงนาย	23
พฤติกรรมการจงใจฆ่าตัวของหลวงนาย.....	24

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 (ต่อ)	
พฤติกรรมกรอาฆาตแค้น	24
พฤติกรรมกรอาฆาตแค้นยายมาชายชนม	25
พฤติกรรมกรอาฆาตแค้นหลวงนาย	25
พฤติกรรมกรอาฆาตแค้นพ่อและแม่ของนางสีนวล	26
พฤติกรรมกรอาฆาตแค้นนายเวร (เนรปราชญ์).....	27
พฤติกรรมกรเข้าหาผู้ใหญ่และการอ่อนน้อมถ่อมตน	27
พฤติกรรมกรอ่อนน้อมต่อเจ้าอาวาสวัดจันทร์	27
พฤติกรรมกรอ่อนน้อมถ่อมตนต่อพระเจ้าเจษฎา	28
พฤติกรรมกรแสดงความเจ้าชู้	29
พฤติกรรมกรลวนลามหลานสาวเจ้าอาวาส	29
พฤติกรรมกรหลอกขอลูกสาวขุนปรีชา	30
พฤติกรรมกรแสดงความรับผิดชอบ ขยันหมั่นเพียร	30
พฤติกรรมกรขยันหมั่นเพียรต่อหน้าที่ราชการ	31
พฤติกรรมกรแสดงความรับผิดชอบต่อครอบครัว	31
พฤติกรรมกรแสดงความดีัญญต่อผู้มีพระคุณ	32
พฤติกรรมกรอุปการะเลี้ยงดูบิดามารดา	32
พฤติกรรมกรชอบความสนุกสนาน	33
พฤติกรรมกรปลูกบ้านเรือนทอง	33
พฤติกรรมกรแสดงความโลภ	34
พฤติกรรมกรแสดงความโลภต้องการที่ดินของผู้อื่น	34
พฤติกรรมกรแสดงความโลภเกี่ยวกับยศถาบรรดาศักดิ์	34
พฤติกรรมกรแก้ปัญหาเฉพาะหน้า.....	35
พฤติกรรมกรงมหาไซ้ในน้ำ	35
พฤติกรรมกรหาทางรอดออกจากการถูกขังในกรงเหล็ก.....	36

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 (ต่อ)	
พฤติกรรมการณ์จัดเป็นกุศล	37
พฤติกรรมการสร้างวัด	37
พฤติกรรมการออกบวช	38
พฤติกรรมการหลอกลวงผู้อื่น.....	39
พฤติกรรมการหลอกขายหม้อพูดได้	39
พฤติกรรมการหลอกเอาทรัพย์สินยาสงค์.....	40
พฤติกรรมการขึ้นอาสาเจ้านาย.....	40
พฤติกรรมการขึ้นอาสาตอบปัญหารรรณะกับชาวลังกา.....	40
พฤติกรรมการขึ้นอาสาลาดตระกร้าแข่งกับลาว.....	41
พฤติกรรมการใช้ภาษากำกวมเอาชนะผู้อื่น.....	42
พฤติกรรมการพนันข้ามแม่น้ำ	42
พฤติกรรมการขอลูกสาวขุนปริชามาทำลูก.....	43
พฤติกรรมการหลอกนายมาไปกินข้าวกับหมู.....	44
พฤติกรรมการลบหลู่สถาบันสงฆ์.....	45
พฤติกรรมการทำร้ายสมภาร	45
พฤติกรรมการสาดน้ำพระสังฆราช.....	46
พฤติกรรมการลบหลู่สถาบันพระมหากษัตริย์.....	47
พฤติกรรมการหลอกพระเจ้าเจษฎาเสวยมูลแร้ง.....	47
พฤติกรรมการหลอกพระเจ้าเจษฎาให้ดมน้ำหอมกลิ่นบุหงา	48
พฤติกรรมการหลอกพระเจ้าเจษฎาให้คลานเข้าไปหา.....	49
พฤติกรรมการทำผิดธรรมเนียม จารีต ประเพณี และค่านิยม.....	50
พฤติกรรมการแกล้งเอาขยะมูลฝอยใส่ลุ่มหมวกของหลวงนาย	50
พฤติกรรมการแกล้งตีแมลงวันทีศิริพระสมภาร.....	51
พฤติกรรมการหลอกพระเจ้าเจษฎาไปทอดพระเนตรบ้านเรือนทอง	52
พฤติกรรมการแกล้งถวายของไม่ดีแด่พระเจ้าเจษฎา.....	53
พฤติกรรมการหลอกดูพระพักตร์พระเจ้ากรุงจีน.....	54

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	55
สรุปผลการศึกษาค้นคว้า.....	55
อภิปรายผล.....	63
ข้อเสนอแนะ.....	64
 บรรณานุกรม	 66
 ภาคผนวก.....	 69
 ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์	 81

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

นิทานพื้นบ้านเป็นมรดกทางวัฒนธรรมประเภทหนึ่งที่มีคุณค่าคู่กับสังคมไทยมาช้านาน ในยามว่าง ปู่ ย่า ตา ยาย หรือพวกผู้ใหญ่ มักจะยกเอานิทานมาเล่าให้ลูกหลานฟังเสมอ โดยมีเจตนาเพื่อถ่ายทอดให้เห็นถึงพฤติกรรมในทางที่ดีและไม่ดีของตัวละคร เพื่อให้ข้อคิด คติเตือนใจ อบรมศีลธรรม นำพฤติกรรมในทางที่ดีและไม่ดีของตัวละครมาเป็นตัวอย่างการดำเนินชีวิตแก่ลูกหลานของตน รวมทั้งเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินด้วย

นิทานเรื่องศรีธนญชัยเป็นนิทานพื้นบ้านเรื่องหนึ่งที่นิยมยกมาเล่ากัน นิทานเรื่องนี้เป็นนิทานพื้นบ้านแนวตลกขบขัน ที่ผู้แต่งได้บรรจุสร้างตัวละครเอกให้มีชื่อเสียงในด้านการใช้ปัญญาแก้ปัญหาให้กับตนเองและสังคม กัญญรัตน์ เวชศาสตร์ (2521 : 185) กล่าวถึงศรีธนญชัยว่า “ผู้แต่งคงจะนำพฤติกรรม หรือเหตุการณ์ซึ่งเกิดขึ้นกับบุคคลต่าง ๆ ที่มีลักษณะเป็นคนเจ้าปัญญาแบบฉลาดแกมโกงมาเขียนประกอบเป็นชีวิต และเรื่องราวของบุคคลเพียงคนเดียว” จากคำกล่าวนี้จึงทำให้พฤติกรรมของศรีธนญชัยน่าศึกษายิ่งขึ้น กล่าวคือ ตลอดทั้งเรื่องตัวเอกไม่มีวิชาอาคม ไม่มีอิทธิฤทธิ์เหมือนตัวละครเอกในนิทานพื้นบ้านไทยเรื่องอื่น ๆ แต่สามารถใช้ลักษณะพิเศษทางปัญญาแก้ไขปัญหาดัง ๆ ให้ลุล่วงได้ด้วยดี เป็นการต่อสู้กับศัตรูโดยการใช้ปัญญาเป็นอาวุธ จนทำให้ชีวิตของศรีธนญชัยเปลี่ยนแปลงไปจากสามัญชนธรรมดากลายเป็นคุณพระศรี ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้ที่มีปัญญาย่อมมีอำนาจเหนือผู้อื่น การใช้ปัญญาเอาชนะคู่ต่อสู้ของศรีธนญชัยมีหลายลักษณะแล้วแต่เหตุการณ์ เช่น ตอนที่ศรีธนญชัยถูกพระเจ้าเจษฎาสั่งให้อำมาตย์นำไปประหารชีวิต เนื่องจากศรีธนญชัยเถียงว่าสังขารเป็นของไม่เที่ยง แต่พระเจ้าเจษฎาตรัสว่า สังขารเป็นของเที่ยงแท้แน่นอน ศรีธนญชัยทูลว่าไม่เที่ยงคนเราไม่ถึงที่ตายก็ไม่ตายแม้ว่าจะมีคนนำไปประหารชีวิตก็ตาม พระองค์จึงลงพระอาญาเพื่อพิสูจน์คำพูดของศรีธนญชัยโดยให้นำศรีธนญชัยใส่กรงเหล็กไปวางไว้ชายทะเล ซึ่งคาดหมายว่าเมื่อน้ำทะเลขึ้นท่วมกรงเหล็ก ศรีธนญชัยต้องตายคากรงเหล็กนั้น แต่ศรีธนญชัยก็ใช้ปัญญาคิดหาทางแก้ไข โดยขอพระราชทานเครื่องทรงของกษัตริย์ 1 ชุดวางไว้บนกรงเหล็ก เพื่อหลอกคนทั่วไปว่าที่ตนถูกขังในกรงเหล็กนั้นเพราะว่าถูกบังคับให้เป็นกษัตริย์ แต่ตนเองไม่ยอมเป็น ในขณะที่ศรีธนญชัยอยู่ในกรงเหล็กชายทะเล เมื่อมองเห็นเรือขนสินค้าชาวจีนผ่านมา ศรีธนญชัยก็แกล้งร้องตะโกนว่า “ไม่เป็น...ไม่เป็น” พ่อค้าชาวจีนได้ยินดังนั้นลงมาไต่ถามดูได้ความตามที่กล่าวมาก็หลงเชื่อ จึงยอมยกเรือพร้อมทั้งสินค้าให้ศรีธนญชัย เป็นการแลกเปลี่ยนให้ตนเองเข้าไปอยู่ในกรงเหล็กแทน ด้วยหวังว่าจะได้เป็นกษัตริย์ ศรีธนญชัยจึงพ้นจากความตาย การแก้ปัญหาค้างครั้งนี้เป็นการใช้หลักจิตวิทยาอ่านจิตใจ

ของมนุษย์ว่าทุกคนย่อมมีความโลภเป็นของธรรมดา และเครื่องทรงของกษัตริย์ที่ตั้งไว้บนกรงเหล็กก็
ยังเป็นพยานหลักฐานยืนยันได้ว่าตนเองไม่ต้องการเป็นกษัตริย์จริง จึงทำให้ผู้อื่นหลงเชื่ออย่างสนิทใจ

จากคุณค่าของนิทานพื้นบ้านเรื่องศรีธนญชัยดังกล่าว ทำให้มีผู้สนใจแต่งขึ้นหลายสำนวน
ทั้งประเภทร้อยแก้วและร้อยกรอง แต่ส่วนใหญ่มีเนื้อหาไม่ครบสมบูรณ์ ฉบับที่สมบูรณ์ที่สุดคือ
“ศรีธนญชัยจอมปราชญ์” ที่แต่งโดย นายบุษย์ พิมพ์ที่โรงพิมพ์ราชบุรุษเจริญวัดเกาะ ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์
และวรรณ เป็นผู้รวบรวมขึ้นมาใหม่ โดยสรุปเป็นร้อยแก้วแทรกเข้ามาในตอนท้ายเมื่อจบเหตุการณ์
สำคัญ เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อหาได้ง่ายยิ่งขึ้น แล้วพิมพ์ออกเผยแพร่เมื่อปี พ.ศ. 2502 นิทานเรื่อง ศรีธนญชัย
ฉบับนี้เป็นฉบับเดียวของภาคกลางที่มีเนื้อหาสมบูรณ์ มีการกล่าวถึงเหตุการณ์เริ่มตั้งแต่กำเนิดศรีธนญชัย
การดำเนินชีวิตซึ่งมีทั้งความสุขความทุกข์จนถึงตอนอวสานของชีวิต จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ในเรื่อง
ศรีธนญชัยทำให้ผู้อ่านได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินและเกร็ดความรู้มากมายอย่างต่อเนื่อง
ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงได้นำศรีธนญชัยจอมปราชญ์ฉบับนี้มาวิเคราะห์ และเนื่องจากยังไม่มี
ผู้ใดศึกษาพฤติกรรมของศรีธนญชัยในแนวจริยศาสตร์มาก่อน ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษามูลเหตุของ
การแสดงพฤติกรรม และผลจากการแสดงพฤติกรรมวิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์ เพื่อนำคุณค่าที่
ได้มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

จุดมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

เพื่อศึกษาพฤติกรรมของศรีธนญชัยประเด็นมูลเหตุของการแสดงพฤติกรรมและผลจากการ
แสดงพฤติกรรมวิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาพฤติกรรมของศรีธนญชัยในแนวจริยศาสตร์จะทำให้เข้าใจพฤติกรรม มูลเหตุ และ
ผลการกระทำของตัวละคร อันจะช่วยให้เข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ สามารถนำคุณค่าที่ได้มา
ประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของตนตามความเหมาะสม และเป็นแนวทางให้ผู้สนใจ
ศึกษาพฤติกรรมของตัวละครในแนวจริยศาสตร์ต่อไป

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตโดยศึกษาเฉพาะพฤติกรรมของศรีธนญชัยที่
โดดเด่นในแนวจริยศาสตร์จาก “ศรีธนญชัยจอมปราชญ์” ฉบับที่แต่งโดย นายบุษย์ และรวบรวม
โดยวรรณ พิมพ์ที่โรงพิมพ์เชษมบรรณกิจ พ.ศ. 2502

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาพฤติกรรมของศรีธนญชัยในแนวจริยศาสตร์ครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาได้ศึกษาทั้งเอกสารที่ให้ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการวิเคราะห์พฤติกรรมของตัวละคร ทฤษฎีทางจริยศาสตร์ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดหัวข้อสารนิพนธ์ และเอกสารนิทานเรื่องศรีธนญชัยที่ใช้เป็นหลักในการศึกษาค้นคว้าโดยตรง

2. รวบรวมข้อมูล

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้ศึกษาใช้ข้อมูลจากวรรณกรรมเรื่อง "ศรีธนญชัยจอมปราชญ์" สำนวนร้อยกรองรวบรวมโดย วรวรรณ ซึ่งพิมพ์ออกเผยแพร่เมื่อปี พ.ศ.2502

3. วิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์พฤติกรรมของศรีธนญชัยในแนวจริยศาสตร์ ผู้ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

3.1 มूलเหตุของการแสดงพฤติกรรมของศรีธนญชัย

3.2 ผลที่เกิดจากพฤติกรรมนั้น ๆ ของศรีธนญชัยโดยวิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์

4. เสนอผลการศึกษาค้นคว้า

การเสนอผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้วิธีพรรณนาวิเคราะห์

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาพฤติกรรมของศรีธนญชัยในแนวจริยศาสตร์ ผู้ศึกษาได้จำแนกเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนิทานเรื่องศรีธนญชัย ดังต่อไปนี้

2.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า ผู้ศึกษาได้จำแนกออกเป็น 3 ประเภท คือ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับนิทานเรื่องศรีธนญชัย เอกสารเกี่ยวกับจริยศาสตร์ และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับตัวละครพฤติกรรม และบุคลิกภาพ

2.1.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับนิทานเรื่องศรีธนญชัย

มีผู้กล่าวถึงนิทานเรื่องศรีธนญชัยไว้ในวรรณคดีต่าง ๆ กัน ดังนี้

กัญญรัตน์ เวชศาสตร์ (2527 : 20-32) เขียนบทความเรื่อง อารมณ์ขันในเรื่องศรีธนญชัย สรุปได้ว่า ศรีธนญชัยสำนวนกาพย์ของภาคกลาง และนิทานเรื่องศรีธนญชัยเชียงใหม่ของภาคอีสาน มีกลวิธีการสร้างอารมณ์ขันในนิทานและการใช้ภาษาให้ซับซ้อนที่คล้ายคลึงกัน โดยใช้ภาษากำกวมหรือคำที่มีความหมายหลายนัย ผู้เขียนได้กล่าวตอนท้ายว่า อารมณ์ขันเป็นมูลเหตุหนึ่งที่ทำให้นิทานเรื่องนี้ได้รับความนิยมมาทุกยุคทุกสมัย

สมบัติ จันทวงศ์ (2540 : 175-218) กล่าวถึงศรีธนญชัยในบทความเรื่อง ศรีธนญชัย : ความคิดเรื่องอำนาจปัญญาและความหมายทางการเมือง โดยเปรียบเทียบศรีธนญชัยฉบับสำนวนกาพย์ภาคกลางกับเสภาเรื่องศรีธนญชัยเชียงใหม่ของภาคอีสานว่า ศรีธนญชัยเชียงใหม่ของภาคอีสานมีพฤติกรรมล้อเลียนอำนาจฝ่ายปกครอง ล้อเลียนความไม่ถูกต้องที่เกิดขึ้นในสังคมอย่างไม่เกรงกลัว แต่ไม่กัดซึ่งเข้มแข็งใคร ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้ด้อยสติปัญญากว่า ส่วนศรีธนญชัยสำนวนกาพย์ของภาคกลางมีพฤติกรรมก้าวร้าว โหดเหี้ยม ทำผิดค่านิยม จารีตประเพณี อันติงามของไทย แสวงหาผลประโยชน์ใส่ตนเห็นแก่ตัว มีความโลภ เขาเปรียบผู้อื่นอยู่ตลอดทั้งเรื่อง แต่ทั้ง 2 เรื่องก็ไม่ได้มีพฤติกรรมที่ต่อต้านระบบการเมืองแต่อย่างใด

พรพิไล เลิศวิชา (2543 : 248-250) กล่าวถึงศรีธนญชัยในบทวิเคราะห์ทฤษฎีบทสอง โดยเน้นเห็นว่า ศรีธนญชัยยุคหลัง ๆ จะมีเนื้อหาที่ผิดไปจากศรีธนญชัยในยุคเก่า ๆ คือ มีการแต่งเติมเสริมต่อกันเรื่อยมาเพื่อให้สอดคล้องกับยุคสมัยมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีหลักฐานที่ปรากฏแน่ชัดคือ ศรีธนญชัยเชียงใหม่ เป็นฉบับเดียวกับศรีธนญชัยที่เผยแพร่ในภาคเหนือและภาคอีสาน มีเนื้อหาสาระ

ที่แตกต่างจากจำนวนที่เผยแพร่อยู่ในภาคกลางมากทีเดียว สำหรับศรีธนญชัยภาคสองที่เรียบเรียงโดย เณรแก้วนั้น ผู้เขียนสรุปว่าคนไทยสมัยอยุธยาได้นำเอาบุคลิกภาพของศรีธนญชัยมาปรับใช้อธิบาย เหตุการณ์ของตนเองเพื่อความสบายใจ โดยการผ่านนิทานพื้นบ้าน ซึ่งไกลออกไปจากการใช้ภูมิปัญญา ของตนเองในความเป็นจริง

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่านิทานเรื่องศรีธนญชัยจำนวนต่าง ๆ มีการพัฒนาปรับปรุงเนื้อหา ให้เข้ากับยุคสมัยและค่านิยมของท้องถิ่น แต่มีเนื้อหาโดยรวมหรืออนุภาคที่คล้าย ๆ กันคือ ความตลก ขบขันและการใช้ปัญญาอย่างฉลาดแกมโกงของตัวละครเอก โดยแฝงข้อคิดและให้แบบอย่างการแสดง พฤติกรรมในทางที่ดีและไม่ดีของตัวละครเอกอย่างชัดเจน

2.1.2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับจริยศาสตร์

จริยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยอุปนิสัยและพฤติกรรมของมนุษย์ มีผู้สนใจศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ดังนี้

2.1.2.1. ความหมายของจริยศาสตร์

ชัยวัฒน์ อัทธพันธ์ (2520 : 1-2) กล่าวว่า จริยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยอุปนิสัย และพฤติกรรมของมนุษย์ พฤติกรรมเปรียบเสมือนกระจกเงาส่องให้เราเห็นอุปนิสัยของมนุษย์ จริยศาสตร์ จึงช่วยตีค่าของมนุษย์โดยการมองหาอุปนิสัยและความประพฤติที่บุคคลนั้นแสดงออกมาในรูปของเจตจำนง

กิริติ บุญเจือ (2542 : 3) อธิบายไว้ว่า จริยศาสตร์ คือ วิชาที่ว่าด้วยความประพฤติดี ประกอบด้วย

- 1) ความประพฤติ หมายถึง การปฏิบัติที่มีมโนธรรมเข้าแทรก ถ้าปฏิบัติตาม มโนธรรม ถือว่าประพฤติดี แต่ถ้าปฏิบัติฝืนมโนธรรมถือว่าประพฤติเลว
- 2) พฤติกรรม หมายถึง การกระทำทุกอย่างของมนุษย์
- 3) มโนธรรม หมายถึง ความสำนึกชั่ว อาจจะสำนึกในขณะที่ต้องตัดสินใจ หรือสำนึกในการกระทำในอดีตก็ได้

อุทัย ทองพูน (2528 : 5) อธิบายความหมายของจริยศาสตร์ไว้ว่า จริยศาสตร์เป็น แนวทางหนึ่งของปรัชญา ซึ่งเรามักจะนึกถึงจริยธรรม ศีลธรรม โยงไปถึงความดี ความชั่ว ความผิด ความถูก และศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์เกี่ยวกับคุณค่าของความประพฤติซึ่งมองได้ 3 ด้าน คือ

- 1) สิ่งพึงปรารถนา คือ สิ่งประเสริฐที่สุดที่มนุษย์แสวงหา
- 2) การเอาเกณฑ์มาตัดสินความถูกผิดที่นำไปสู่สิ่งพึงปรารถนา
- 3) ความเป็นธรรมชาติของจริยศาสตร์

วคิน อินทสระ (2518 : 2) กล่าวว่า จริยศาสตร์เป็นวิชาที่ว่าด้วยอะไรควรเว้น อะไรควรทำอะไรผิด อะไรถูก อะไรดี อะไรชั่ว

บุญมี แท่นแก้วและสถาพร มาลีเวชพงศ์ (2530 : 149) กล่าวว่า จริยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับวิถีชีวิต หรือหลักการของการประพฤติปฏิบัติ โดยมีการประเมินค่าตามเงื่อนไขทางพฤติกรรม รวมทั้งการค้นหาอุดมคติที่มนุษย์ควรยึดเป็นหลักในการอยู่ร่วมกัน

2.1.2.2 ลักษณะของจริยศาสตร์

วคิน อินทสระ (2518 : 15) ได้กล่าวถึงลักษณะของจริยศาสตร์ว่า จริยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่กล่าวถึงลักษณะที่ดีหรือเลวแห่งความประพฤติของมนุษย์ โดยเปรียบเทียบความประพฤตินั้นกับความดีเลวทั้งหลาย และยังบ่งบอกถึงความดี ความชั่ว ความถูก ความผิด ธรรมและอธรรม ที่มีความแตกต่างในคนเรา จึงกล่าวได้ว่า จริยศาสตร์เป็นกฎเกณฑ์แห่งความประพฤติของมนุษย์ แต่ไม่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงที่เป็นจริงทางวิทยาศาสตร์ จริยศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมโดยตรงทำให้มีระเบียบ มีคุณค่า เป็นการนำเสนอแนวทางให้มนุษย์ได้พบกับความสำเร็จในความดี ความมีคุณค่าของชีวิต

2.1.2.3 ขอบเขตของจริยศาสตร์

บุญมี แท่นแก้วและสถาพร มาลีเวชพงศ์ (2530 : 150) ได้จัดแบ่งขอบเขตของจริยศาสตร์ไว้ 3 ประเด็น คือ

ศึกษาอภิจริยศาสตร์ คือ การศึกษาธรรมชาติของความดี

ศึกษาอุดมคติ คือ อุดมการณ์สูงสุดของชีวิตมนุษย์

ศึกษาเกณฑ์การตัดสินคุณค่า คือ ความดี ความชั่ว ความถูก ความผิด

2.1.2.4 จุดมุ่งหมายของจริยศาสตร์

วคิน อินทสระ (2518 : 59) ได้อธิบายจุดมุ่งหมายของจริยศาสตร์ไว้ว่า จริยศาสตร์ต้องการให้รู้ธรรมชาติและลักษณะความดีอันสูงสุดของมนุษย์ โดยพิจารณาความดีนั้นทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวม ซึ่งทำให้รู้จักความประพฤติของมนุษย์ทั้งทางถูกและทางผิด อันจะก่อให้เกิดการเข้าใจแนวทางปฏิบัติอย่างถูกต้อง

2.1.2.5 คุณค่าของจริยศาสตร์

ชัยวัฒน์ อัครวัฒน์ (2520 : 17) ได้อธิบายเกี่ยวกับเรื่องนี้สรุปได้ว่า

- 1) ทำให้มนุษย์รู้ว่า อะไรดี อะไรชั่ว อะไรถูก อะไรผิด อะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ
- 2) ทำให้มนุษย์รู้จักปรับพฤติกรรมของตนเองให้สอดคล้องกับมาตรฐานแห่งคุณค่าทางจริยศาสตร์ อันเป็นการพัฒนาตนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

3) ทำให้มนุษย์รู้คุณค่าของชีวิตว่า คุณค่าของความเป็นคนอยู่ที่ใด แล้วเลือกปฏิบัติตามคุณค่าที่ตนปรารถนา เมื่อถึงจุดหมายก็จะทำให้ชีวิตพบกับความสุข

4) การศึกษากฎธรรมชาติของชีวิตหรือกฎเกณฑ์ทางจริยศาสตร์ จะทำให้ชีวิตพบกับความจริง เพราะความจริงเป็นสิ่งที่ทำให้ชีวิตสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

2.1.2.6 ทฤษฎีเกี่ยวกับจริยศาสตร์

โซฟิสต์ (Sophists. อ้างถึงในชัยวัฒน์ อัดพัมณ. 2520 : 53-54) ได้กล่าวถึงจริยศาสตร์สรุปได้ว่า มนุษย์เป็นเครื่องวัดทุกสิ่งทุกอย่าง ความดีเป็นเรื่องของจิตพิสัย เพราะความดีมีความสัมพันธ์อยู่กับปัจเจกชนผู้กระทำและสิ่งที่ปรากฏแก่เขาว่าดี สิ่งนั้นก็มีความดี สิ่งก็ปรากฏกับเขาว่าชั่ว สิ่งนั้นก็มีความชั่ว ความดีและความชั่ว เป็นเรื่องของจิตพิสัยล้วน ๆ ความดีเชิงวัตถุวิสัยเป็นสิ่งที่ลวงตา โซฟิสต์กล่าวว่า จริยศาสตร์เกิดขึ้นจากความปรารถนาที่จะวิจารณ์ทฤษฎีความรู้และทฤษฎีศีลธรรมอย่างสมบูรณ์ คนที่มีเหตุผลต้องแสวงหาความดีและผลประโยชน์เพื่อตนเองเท่านั้น ความดีของบุคคลอื่นไม่สามารถนำมาเป็นจุดประสงค์ของตนเองได้ เพราะว่าไม่มีบุคคลใดยืนยันความดีของบุคคลอื่นได้เท่ายืนยันความดีของตนเอง และคุณธรรมเป็นสิ่งที่ทุกคนสามารถเข้าใจได้ด้วยตนเอง มีลักษณะสัมพันธ์กับดีชั่ว ถูกผิด ซึ่งเป็นเรื่องต่างจิตต่างใจ ความจริงที่แน่นอนและตายตัวไม่มีในโลก หรือความจริง ความดี ความชั่ว ความถูก ความผิด เป็นเรื่องของบุคคลที่กำหนดขึ้นเอง ในทัศนะของโซฟิสต์แล้วคนที่น่าสรรเสริญไม่ใช่คนมีธรรมยึดมั่นในหลักการที่ประเสริฐ แต่เป็นคนารู้จักหลบหลีกแปรเปลี่ยนไปตามประโยชน์ที่จะได้รับ เป็นคนไม่อยู่กับร่องกับรอย เป็นนักฉวยโอกาส และกระทำสิ่งใดก็ได้เพื่อที่จะได้มาซึ่งตำแหน่งชีวิต คือ เกียรติ อำนาจ และความมั่นคง

โสเครตีส (Socrates. อ้างถึงในชัยวัฒน์ อัดพัมณ. 2520 : 63-69) ได้กล่าวถึงจริยศาสตร์สรุปได้ว่า เครื่องวัดที่จะใช้วัดความดีนั้นเกินกว่าศรัทธาที่ใครจะเห็นได้ ความพยายามของมนุษย์คือการค้นให้พบว่าจะอะไรเป็นความดีสูงสุด ชีวิตย่อมต้องการค้นหาคำตอบในสิ่งที่ตนเองยังไม่รู้ ชีวิตที่มีค่าควรดำรงอยู่เป็นเช่นไร โสเครตีสกล่าวว่า ความมั่งคั่งทางโลกนั้นไร้ค่าเมื่อเปรียบเทียบกับสมบัติทางใจ แต่ในชีวิตจริงแล้วมนุษย์แสวงหาความมั่งคั่งทางโลก ทำราวกับว่าทรัพย์สินสมบัติเป็นยอดแห่งความดี ทุกคนแสวงหาความดีแต่ไม่ทราบว่าความดีนั้นคืออะไร ในเรื่องเกี่ยวกับคุณธรรมของโสเครตีสคือความรู้ บุคคลที่รู้และเข้าใจถึงธรรมชาติของความดี เขาจะไม่พลาดในการทำดี เพราะความไม่รู้ทำให้เขาทำความชั่ว ความรู้ก่อให้เกิดสภาวะแห่งคุณธรรม

เพลโต (Plato. อ้างถึงในชัยวัฒน์ อัดพัมณ. 2520 : 70-77) ได้กล่าวถึงจริยศาสตร์สรุปได้ว่า ความดีเป็นภาวะสมบูรณ์ของชีวิต ชีวิตที่สมบูรณ์ประกอบไปด้วย 3 ส่วน คือ

- 1) ส่วนของเหตุผล คือ จิตวิญญาณ ซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งปัญญา
- 2) ส่วนของเวทนา คือ ความรู้สึก เป็นบ่อเกิดแห่งคุณธรรม

3) ส่วนของความอยาก คือ กิเลส ตัณหา ถูกควบคุมด้วยเหตุผล

อริสโตเติล (Aristotle. อ้างถึงในชัยวัฒน์ อัดพัฒน์. 2520 : 85-89) ได้กล่าวถึงจริยศาสตร์สรุปได้ว่า จริยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่สูงที่สุด และอะไรคือความดีสูงสุด อริสโตเติลตอบว่าความดีสูงที่สุดคือ ความสุข แต่ความสุขนี้ไม่ใช่ความเพลิดเพลิน ความเพลิดเพลินเป็นผลขั้นที่ 2 ของการกระทำความดี จึงรวมอยู่ในความดีสูงสุด แต่ไม่เป็นอันเดียวกันกับความดีสูงสุด อริสโตเติลกล่าวว่า จริยศาสตร์ไม่ใช่ศาสตร์ที่แน่นอนเหมือนคณิตศาสตร์หรือตรรกวิทยา ผลของจริยศาสตร์เป็นเพียงผลต่างๆ ไป และมักจะให้ผลที่ไม่แน่นอน รายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับจริยศาสตร์นี้เป็นสิ่งที่เราต้องรู้เฉพาะคือ เป็นประสบการณ์เฉพาะบุคคล และเป็นประสบการณ์ที่ต่อเนื่องกับบุคคลอื่นด้วย ความดีสูงสุดคือความสุข ส่วนความสุขคือความมีเหตุผลของมนุษย์ เหตุผลคืออำนาจของการรู้การเข้าใจในหลักแห่งความถูกต้อง เหตุผลจึงเป็นสมบัติอันมีค่าของมนุษย์

อิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant. อ้างถึงในชัยวัฒน์ อัดพัฒน์. 2520 : 115-118) ได้กล่าวถึง จริยศาสตร์สรุปได้ว่า เจตจำนงเป็นความดีอย่างแท้จริง ไม่มีอะไรในโลกนี้จะดีอย่างเต็มที่ นอกจากเจตจำนงที่ดีซึ่งเป็นความดีที่ไม่มีเงื่อนไข เป็นความดีที่บริสุทธิ์ เหมือนเพชรที่ส่องสว่างในตัวมันเอง ความมั่นคงและสติปัญญาไม่ใช่ความดีบริสุทธิ์ มันสามารถเปลี่ยนแปลงบิดเบือนไปได้ตามเจตจำนงของบุคคลนั้น คนชั่วมักมีเจตจำนงที่ชั่ว และนำสติปัญญาความมั่นคงไปใช้ในทางที่ชั่ว แต่เรื่องกฎศีลธรรมเป็นข้อบังคับอย่างเด็ดขาด คือกฎศีลธรรมจะไม่กล่าวถึงว่าจงทำอย่างนั้น จงทำอย่างนี้ถ้าต้องการความสุข แต่จะบอกว่าจงทำตามหน้าที่ของตน กฎศีลธรรมเป็นเกณฑ์หรือมาตรฐานของความถูกต้อง คานท์กล่าวว่า คุณธรรมคือความดีสูงสุด เจตจำนงที่ดีคือคุณธรรมที่ดี สำหรับเรื่องการทำที่ถูกต้อง คานท์บอกว่า มีสาเหตุมาจาก 2 ประการคือ ทำด้วยเหตุผล และต้องทำด้วยความบริสุทธิ์ใจ

2.1.3 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับตัวละคร พฤติกรรม และบุคลิกภาพ

ตัวละคร เป็นบุคคลที่ผู้ประพันธ์ลุ่มมือขึ้นมาเพื่อให้เห็นพฤติกรรมต่างๆ ในเนื้อเรื่อง หรือเป็นผู้ที่ได้รับผลจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามโครงเรื่อง ซึ่งตัวละครที่ดีต้องมีชีวิตจิตใจ สามารถแสดงบทบาท พูด คิด และมีปฏิกิริยาเช่นเดียวกับคนจริง ๆ

2.1.3.1 ลักษณะของตัวละคร

กุหลาบ มลลิกะมาล (2523 : 112) กล่าวถึงลักษณะของตัวละครว่ามี 2 ลักษณะ คือ ลักษณะทางกาย คือ เพศ วัย รูปร่าง ฐานะ การแต่งกายและลักษณะทางพฤติกรรม คือ การกระทำที่แตกต่างกันออกไปของตัวละคร

2.1.3.2 พฤติกรรมของตัวละคร

สุริย์ ดิงลมบูรณ์ (2536 : 105-117) กล่าวว่า พฤติกรรมของตัวละคร แบ่งออกเป็น ข้อ ๆ ได้ดังนี้

- 1) ตัวละครที่เป็นตัวของตนเอง คือ ไม่พึ่งพาอาศัยใคร
- 2) ตัวละครที่ไม่เป็นตัวของตนเอง คือ คอยอาศัยคนอื่น
- 3) ตัวละครที่ยอมรับความจริง คือ มีความเข้าใจตนเองและบุคคลอื่น
- 4) ตัวละครที่ไม่ยอมรับความจริง คือ พกสร้างภาพ หลอกตัวเอง
- 5) ตัวละครที่ชอบชมเชยผู้ด้อยกว่า คือ พกใช้อำนาจ
- 6) ตัวละครที่รักศักดิ์ศรี คือ พกหัวสูง ไม่ยอมให้ใครชมเชย
- 7) ตัวละครที่ชอบใช้อารมณ์ คือ พกอารมณ์อยู่เหนือเหตุผล
- 8) ตัวละครโลเล คือ พกเปลี่ยนความคิดง่าย ๆ ไปเรื่อย ๆ ไม่มีเหตุผล

2.1.3.3 บุคลิกภาพของตัวละคร

อัจฉรา สุขารมณ์ (2537 : 190-191) ได้ให้ความหมายของบุคลิกภาพไว้ว่า บุคลิกภาพ หมายถึง ลักษณะโดยรวมของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เช่น รูปร่าง หน้าตา ท่าทาง กริยา การพูดจา แนวคิด ความสนใจ อารมณ์ ทักษะต่าง ๆ ซึ่งบุคลิกภาพมีลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

- 1) ลักษณะทางกาย หมายถึง ขนาดรูปร่าง หน้าตา ผิวพรรณ อันเป็นลักษณะ ส่วนตัวของบุคคล
- 2) ลักษณะทางใจ หมายถึง ทศนคติต่อสิ่งต่าง ๆ เช่น การตัดสินใจ อุปนิสัย ความจำ ความคิด เป็นต้น
- 3) ลักษณะทางสังคม หมายถึง ท่าที การปฏิบัติต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม
- 4) ลักษณะทางอารมณ์ หมายถึง ความสามารถในการควบคุมความรู้สึก และการกระทำต่าง ๆ ของบุคคล

2. 2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนิทานเรื่องศรีธนญชัย

นิทานเรื่องศรีธนญชัยเป็นนิทานที่มีคุณค่าทางปัญญาและการใช้ไหวพริบ ปฏิภาณ ในการ เอาตัวรอด งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนิทานเรื่องนี้เท่าที่ผู้ศึกษารวบรวมได้มีดังนี้

กัญญรัตน์ เวชชาศาสตร์ (2521 : 180-187) ได้ศึกษาเปรียบเทียบเรื่องศรีธนญชัยฉบับต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผลการศึกษาพบว่า ศรีธนญชัยของไทยไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด เกี่ยวกับกำเนิดของนิทาน สมัยที่แต่ง และชื่อผู้แต่ง ทราบแต่เพียงว่าเป็นนิทานที่เล่าสืบต่อกันมาช้านาน ซึ่งจำนวนของแต่ละภาคก็มีเนื้อหาที่แตกต่างกันไป แต่ยังคงมีลักษณะร่วมกันหลายประการ โดยเฉพาะ

ในด้านโครงเรื่องพบว่า มีลักษณะที่เหมือนกันคือ เป็นการเล่าเรื่องราวชีวิตของชายผู้หนึ่งซึ่งใช้ปฏิภาณเอาตัวรอด หรือแก้ไขปัญหามากมาย ได้ผ่านพ้นไปโดยลำดับนับแต่อายุในวัยเด็กจนถึงอายุชัย และในส่วนของแนวคิดผู้วิจัยพบว่า ทุกๆ ล้วนเน้นในด้านการใช้ปฏิภาณไหวพริบ ต้องการแสดงให้เห็นความขัดแย้งระหว่างบุคคลและค่านิยมของสังคม ตลอดจนแนวคิดในด้านการเสียหน้า

ศิริพร ศรีวรกานต์ (2542 : 99-104) ได้ศึกษาเปรียบเทียบ พิลล์ ออยเลนชเปเกล กับศรีธนญชัย ในฐานะนิทานมุขตลก ผลการศึกษาพบว่า นิทานทั้ง 2 เรื่องมีอนุภาคที่คล้าย ๆ กัน เช่น เรื่อง การใช้ภาษาอย่างเถรตรงตามรูปคำ การใช้อุบายกลโกง ปลอมแปลง หลอกลวง และเป็นนิทานมุขตลกเหมือนกัน ผู้วิจัยยังพบว่า มนุษย์ถึงแม้จะอยู่ต่างชาติต่างภาษา แต่ความคิดและความรู้สึกที่ร่วมกันนี้ จะเป็นแรงผลักดันให้มนุษย์สร้างกิจกรรมเพื่อเปิดโอกาสให้คนได้แสดงความคิดเห็นและความรู้สึกอย่างเต็มที่ นิทานมุขตลกมีบทบาทในการโต้แย้งระเบียบและกฎเกณฑ์ของสังคม จึงกล่าวได้ว่า นิทานมุขตลกเป็นผลผลิตของการสร้างสรรค์เชิงปัญญา

ร้อยตำรวจเอกหม่อมหลวง สันธิกร วรวรรณ (2542 : 72) ได้ศึกษานัยทางการเมืองในวรรณกรรมเรื่องศรีธนญชัย สำนวนกาพย์ฉบับที่พิมพ์เผยแพร่ในงานฌาปนกิจศพ นายชิต สุภสิทธิ พ.ศ. 2511 พบว่า ศรีธนญชัยฉบับนี้มีส่วนที่แตกต่างจากศรีธนญชัยฉบับอื่นอยู่มาก และในความแตกต่างเหล่านี้เองสามารถทำให้ระบูลงไปได้ว่า ศรีธนญชัยฉบับนี้มีได้เกิดจากจุดประสงค์ในการเล่าเรื่องให้มีความสนุกสนานเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากความประสงค์ที่จะใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองของผู้แต่ง

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเหล่านี้ ผู้ศึกษาสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์พฤติกรรมของศรีธนญชัยในแนวจริยศาสตร์ โดยศึกษาถึงมูลเหตุของการแสดงพฤติกรรมและผลของพฤติกรรมนั้นวิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์

บทที่ 3

นิทานเรื่องศรีธนญชัยจอมปราชญ์

นิทานเรื่องศรีธนญชัยสำนวนที่นำมาศึกษาครั้งนี้เป็นสำนวนที่แต่งโดย นายบุษย์ พิมพ์ที่โรงพิมพ์ ราชบุรินทร์เจริญวัดเกาะ ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ ต่อมา วรวรรณ ได้รวบรวมขึ้นใหม่โดยใช้สำนวนเดิม และ แทรกร้อยแก้วต่อท้ายเพิ่มเติมเมื่อจบเหตุการณ์สำคัญ ๆ เพื่อสรุปให้ผู้อ่านเข้าใจง่ายขึ้น นิทาน เรื่องศรีธนญชัยสำนวนนี้มีที่มาของเรื่อง จุดมุ่งหมายในการแต่ง รูปแบบ เนื้อเรื่องย่อ และการ สร้างตัวละคร ดังต่อไปนี้

3.1 ที่มาของเรื่อง

แต่งตามหนังสือสวดซึ่งเป็นร้อยกรองสำหรับอ่าน แพร่หลายตั้งแต่ปลายสมัยอยุธยาจนถึง รัตนโกสินทร์ตอนต้น ดังความว่า

... ขอประดิษฐ์คิดต่อที่ข้อไข เป็นคำสวดอยู่แต่ก่อนฉันผ่นไป คิดขึ้นให้ชักนำเป็นคำกลอน ถ้ามืดพล้งอย่างไรอย่าได้ติ ด้วยลัทธิมีมาอุทานรณ...

(วรวรรณ. 2502: 1)

3.2 จุดมุ่งหมายในการแต่ง

แต่งเพื่อความบันเทิง

3.3 รูปแบบ

แต่งเป็นนิทานคำกลอน

3.4 เนื้อเรื่องย่อ

กล่าวถึงครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยา สมัยแผ่นดินของสมเด็จพระเจ้าเอกทัศกับพระนางสุทิดาพระมเหสี ปกครอง อาณาประชาราษฎร์ด้วยความร่มเย็นเป็นสุข มีสามภรรยาคนหนึ่งอาศัยอยู่ในชนบทสามมีชื่อนายันนา ภรรยาชื่อ นางเหรา ทั้งสองแต่งงานอยู่กินกันมานาน แต่ไม่มีบุตร จึงทำพิธีตั้งศาลบวงสรวงขอบุตรจากเทวดา ต่อมานางเหรา ผันไปว่าได้ขึ้นไปเที่ยวเล่นบนเขาพระสุเมรุ คว้าได้ดวงจันทร์มาถือไว้ นางได้เล่าความฝันให้สามีฟัง สามีจึงแนะนำให้ ไปไปแก้ผัดกับสมภารที่วัด สมภารไม่อยู่พบแต่สามเณร สามเณรได้ทำนายฝันให้นางเหราว่านางจะได้บุตร ชายที่มีความสามารถทางปัญญา เป็นคนเฉลียวฉลาดได้เป็นถึงตลกหลวง ร้อนถึงเทพยดาได้จุติลงมาเกิดในครรภ์

ของนางเหรา พอถึงเวลานางเหราก็คลอดลูกออกมาเป็นชายให้ชื่อว่าศรีธนญชัย และต่อมาอีกไม่นานก็ได้ลูกหญิงอีก 1 คน

อยู่มาวันหนึ่ง ยายมาคนขายขนมผ่านมายายทางบ้านนางเหรา นางได้ซื้อขนมให้ศรีธนญชัย กับน้องคนละห่อ ยายมาเห็นน้องของศรีธนญชัยหน้าตา น่ารัก น่าเอ็นดู จึงส่งขนมให้น้องของศรีธนญชัย อีก 1 ห่อ รวมเป็น 2 ห่อ แต่ให้ศรีธนญชัยเพียงห่อเดียว ทำให้ศรีธนญชัยโกรธมากถึงกับอาฆาตเอาไว้ว่า ถ้ามีโอกาสจะแก้แค้นให้ถึงตาย และเป็นเหตุให้ศรีธนญชัยอิจฉาน้อง เกิดความเบื่อบ่นหน่ายที่จะเลี้ยงดูน้องอีกต่อไป กอปรกับทั้งสองเคยสร้างเวรกรรมต่อกันมาตั้งแต่ชาติก่อน จึงทำให้ศรีธนญชัยไม่เอาใจใส่ดูแลน้องเหมือนเคย ปล่อยให้เล่นมอมแมม ไม่อาบน้ำ ทำความสะอาดให้น้อง พ่อแม่กลับมาจากทำไร่นา จึงดุด่า ทำให้ศรีธนญชัยยิ่งโกรธมากขึ้น

วันหนึ่งสองผิวเมียออกไปทำไร่นา สั่งให้ศรีธนญชัยเลี้ยงน้องและทำความสะอาดน้อง ทั้งข้างนอกข้างในให้หมดจด เก็บกวาดบ้านเรือนให้สะอาด ปรากฏว่าศรีธนญชัยได้ผำท่องน้องล้างทั้งข้างนอกข้างในจนสะอาด และเก็บถ้วยชามของใช้ต่าง ๆ ไปทิ้งแม่น้ำหมด พ่อแม่กลับจากไร่นาเห็นเข้าถึงกับเป็นลมไปทั้งคู่ เมื่อฟื้นขึ้นมาตั้งสติได้ทั้งสองทั้งคำ ทั้งเขี่ยนตี ไล่ศรีธนญชัยออกจากบ้าน โดยเล่าให้บรรดาญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านทุกคนทราบ พร้อมกับกำชับอย่าได้ให้ความช่วยเหลือศรีธนญชัยเป็นอันขาด

หลังจากที่ถูกพ่อแม่ไล่ออกจากบ้าน ศรีธนญชัยก็มาอาศัยอยู่กับสมภารในวัดโดยบวชเป็นสามเณร และเรียนหนังสือจากสมภารจนเก่ง สมภารมอบให้เป็นครูสอนหนังสือในวัด มีลูกศิษย์สาวคนหนึ่งซึ่งเป็นหลานสาวของสมภารเข้ามาเรียนด้วย ศรีธนญชัยเกิดความพอใจและหลงรักจนห้ามใจไม่อยู่ จึงปลุกปล้ำหลานสาวสมภารหลายครั้ง จนสมภารจับได้และไล่ศรีธนญชัยออกจากวัด ศรีธนญชัยได้กลับมาหาพ่อแม่อีกครั้ง พ่อแม่ตั้งใจคิดว่าลูกกลับตัวได้จากการบวชครั้งนี้ จึงรับศรีธนญชัยไว้และให้อภัย

ต่อมาครอบครัวมีฐานะยากจนลง พ่อแม่จึงนำศรีธนญชัยไปขายเป็นทาสให้ยายสน ศรีธนญชัยเป็นทาสขายสนได้ไม่นานก็ขอไปเป็นทาสของยายมาคนขายขนมแทน เพราะต้องการแก้แค้นยายมา โดยอ้างว่าในบ้านยายสนงานหนักเกินไป นาย้นทาและนางเหราเห็นชอบด้วยจึงนำศรีธนญชัยไปขายเป็นทาสกับยายมาคนขายขนมแทน โดยการให้ยายมาไถตัวศรีธนญชัยจากยายสน ยายมาได้มอบหมายให้ศรีธนญชัยเป็นคนหาขนมไปขายแทนตน แต่ศรีธนญชัยกลับนำขนมไปแจกเด็ก ๆ และเทลงในแม่น้ำ ทำใหยายมาขาดทุนจนทนไม่ไหว จึงนำศรีธนญชัยไปฝากเป็นคนรับใช้หลวงนายผู้เป็นลูกชาย ศรีธนญชัยมีหน้าที่ถือล่อหมาก คอยติดตามหลวงนายเข้าเฝ้าพระเจ้าเจษฎา ศรีธนญชัยทำให้หลวงนายอับอายขายหน้าอยู่เสมอ เป็นเหตุให้หลวงนายโกรธแค้นมาก เช่น แกล้งทำล่อหมากร่วงลงพื้นแล้วเก็บขยะผลมไปกับหมาก แกล้งร้องตะโกนเรียกหลวงนาย

ไปกินข้าวเหนียวเปียก แกล้งเผ่าบ้านหลวงนายจนไหม้ไปทั้งหลัง แกล้งชักรอกดึงคอวัวของหลวงนาย ขึ้นสู้อยอดไม้จนวัวตาย สุดท้ายใส่ยาพิษให้ยายมาซึ่งนอนป่วยอยู่กินจนตาย หลวงนายแค้นใจมาก เลี้ยงศรีธนญชัยต่อไปอีกไม่ไหว จึงนำศรีธนญชัยไปถวายแด่พระเจ้าเจษฎา

พระเจ้าเจษฎารับศรีธนญชัยไว้ด้วยความพอพระทัยในรูปร่างหน้าตา ศรีธนญชัยรับราชการ จนได้เป็นขุนนาง แล้วก็กลับไปรับบิดามารดามาอยู่ด้วย เพื่อตอบแทนบุญคุณ และทำให้ทั้งสองมีความสุข

ต่อมา ศรีธนญชัยคิดสนุกจึงสร้างบ้านด้วยไม้ทองเหลือง เมื่อสร้างเสร็จได้จัดงานฉลองอย่าง เอิกเกริกและชาดราชาการไปหลายวัน พระเจ้าเจษฎาตรัสถามถึง ได้ความว่าศรีธนญชัยจำเป็นต้องอยู่ เฝ้าบ้านเรือนทองของตน เพราะกลัวว่าช่างสร้างบ้านจะขโมย จึงมาปฏิบัติหน้าที่ราชการไม่ได้ และ ทูลเชิญพระเจ้าเจษฎาไปทอดพระเนตรบ้านทองของตน พระเจ้าเจษฎาตรัสสรรเสริญศรีธนญชัยว่า เป็นผู้ที่มีความขยันหมั่นเพียรหาเงินทองได้มากจนสามารถสร้างบ้านด้วยทองได้ พระเจ้าเจษฎามี พระประสงค์จะทอดพระเนตรบ้านทองของศรีธนญชัยจึงเสด็จไปทอดพระเนตร เมื่อพระเจ้าเจษฎา เสด็จมาถึงก็ตรัสถามหาบ้านที่ทำด้วยทองดังที่ศรีธนญชัยกราบทูล ครั้นทรงทราบว่าเป็นบ้านที่ทำจาก ไม้ทองเหลือง พระองค์ก็พิโรธตรัสสั่งให้นางกำนัลมาถ่ายอุจจาระรดบ้านของศรีธนญชัย ศรีธนญชัย เห็นดังนั้นก็ไล่ตื๋นางกำนัล หาว่านางกำนัลทำเกินคำสั่งคือไม่ถ่ายอุจจาระเพียงอย่างเดียว แต่กลับ บิลสวาทปนมาด้วย

ครั้งหนึ่ง ศรีธนญชัยเดินทางกลับบ้านหลังจากเข้าเฝ้าพระเจ้าเจษฎา ผ่านมาทางหน้าวัดเห็น คัมภีร์ตกอยู่จึงเก็บไปถวายพระสังฆราช แล้วศรีธนญชัยก็ชาดราชาการไปหลายวัน พระเจ้าเจษฎา ตรัสถามถึง ศรีธนญชัยแก้ตัวว่าไปสอนหนังสือสังฆราชเอาฤศลมาเผให้พระองค์ด้วย จึงมาเข้าเฝ้า ไม่ได้ พระเจ้าเจษฎาก็สั่งให้ตามสังฆราชมาเพื่อสอบถามข้อเท็จจริง ศรีธนญชัยเฝ้าอยู่ที่ประตู พอ พระสังฆราชมาถึงก็เอาน้ำสาธพระสังฆราช โดยบอกว่ากลัวไฟไหม้วัง เพราะเห็นพระสังฆราชโกรธ เป็นพินเป็นไฟ จึงเอาน้ำดับไฟก่อน พระเจ้าเจษฎาก็เห็นดีด้วย ชำราชาบริพาธทั้งหลายต่างก็เอาก อเอาใจศรีธนญชัยที่มีสติปัญญา เฉลียวฉลาด สามารถแก้ตัวเอาตัวรอดได้ทุกครั้ง

วันหนึ่ง ศรีธนญชัยทูลขอที่ดินต่อพระเจ้าเจษฎาทำแควดินตายเพื่อปลูกบ้านและทำกิน พระองค์ก็พระราชทานให้ ศรีธนญชัยนำแควผูกเชือกแล้วตีไปเรื่อย ๆ ถึงบ้านใครก็รับเอาเป็นของ ตนเองหมด ราษฎรที่ถูกริบบ้านต่างพากันมาร้องทุกข์ต่อพระเจ้าเจษฎา พระองค์จึงให้ตามตัว ศรีธนญชัยมาไต่สวน ศรีธนญชัยกราบทูลว่าเพราะแควมันวิ่งไปเรื่อย ๆ ไม่ยอมตายเสียที พระองค์จึง ต้องยอมจำนนตามเหตุผลของศรีธนญชัย

ครั้งหนึ่ง ศรีธณูชัยให้อาเภกลับมาหว่านไว้เต็มเนื้อที่ดินโดยอ้างว่าทำนาข้าว และให้บ่าวไปเฝ้าไว้ ใครมาเหยียบให้ปรับเงิน บังเอิญเกิดลมพัดเกลบลปลิวไปหมด ศรีธณูชัยสั่งให้บ่าววิ่งจับต้นลมไปเจอหญิงชราที่กำลังหน้ามืดเป็นลม ศรีธณูชัยกล่าวหาว่าหญิงชราเป็นต้นลม และปรับหญิงชราได้เงินพอสมควร จึงนำเงินไปชอนางสีนวลมาเป็นภรรยา

ศรีธณูชัยจัดขันหมากไปสู่ชอนางสีนวล พ่อแม่ของนางสีนวลเกรงใจศรีธณูชัยและเห็นว่าเป็นผู้มีอำนาจจึงยกลูกสาวให้ทั้ง ๆ ที่ไม่เต็มใจ แต่เรียกเงินสินสอดแพง ๆ คือเงินร้อยหาบกับทองพันชั่ง หวังว่าศรีธณูชัยคงจะเปลี่ยนใจ ศรีธณูชัยก็ตกลง โดยเอาเงินมาร้อยเป็นพวงแล้วหาบและเก็บเอาไปทองพันชั่งใส่ขันหมาก นำไปเป็นสินสอด พ่อแม่ฝ่ายเจ้าสาวไม่พอใจจึงไปฟ้องศาล ศาลไต่สวนแล้วยกให้ศรีธณูชัยเป็นฝ่ายชนะ

พระเจ้าเจษฎาภา กล่าวกับเหล่าขุนนางว่า ศรีธณูชัยไม่เคยนำของมีค่ามาถวายพระองค์เช่นคนอื่น ๆ ซึ่งเหมือนแล้งน้ำใจและอกตัญญูต่อพระองค์ ศรีธณูชัยจึงไปหาซื้อหม้อใบใหญ่มาผายลมใส่ นำไปถวายพระเจ้าเจษฎาแล้วทูลว่า เป็นสุคนธรสอันเลิศกลิ่นบุหงา พระองค์ทรงเปิดดมดูก็ทราบว่าเป็นกลิ่นผายลม ทำให้พระองค์พิโรธสั่งให้นำศรีธณูชัยไปฆ่า ศรีธณูชัยได้เลี้ยงเหล้ายาเพชฌฆาตจนเมา ทำให้หนีกลับมาได้ และทูลพระเจ้าเจษฎาว่า เพชฌฆาตปล่อยตนเองมา พระองค์จึงสั่งให้ไต่สวน แต่ในที่สุดก็ยกโทษให้

พระเจ้าเจษฎาประสงคจะลองปัญญาศรีธณูชัย จึงตรัสให้ศรีธณูชัยหลอกให้พระองค์ลงสระ ศรีธณูชัยทูลว่าหลอกให้ลงสระไม่ได้ แต่ถ้าทูลให้พระองค์ขึ้นจากสระนั้นทำได้ พระองค์จึงลงไป ในสระแล้วเรียกให้ศรีธณูชัยหลอกให้พระองค์ขึ้นจากสระ เป็นอันว่าพระเจ้าเจษฎาเลืยรู้ศรีธณูชัยอีก

นางสีนวลเมียของศรีธณูชัยบ่นว่าเงินหมดจนไม่มีข้าวจะกิน ศรีธณูชัยสั่งให้บ่าวไพร่เย็บถุงจำนวน 100 ใบ เพื่อใส่เงิน ศรีธณูชัยไปพนันกับเหล่าเสนาในวัง ด้วยอ้างว่าตนสามารถทายใจทุกคนได้ ทุกคนต้องการจะลองดีจึงลงเดิมพันเป็นเงินพันชั่ง โดยมีพระเจ้าเจษฎาทรงเป็นผู้ตัดสิน ศรีธณูชัยทายใจว่าทุกคนในที่นี้ต่างคิดจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์กันทั้งนั้น ใครเห็นว่ามีจริงก็คัดค้านได้ แต่ไม่มีใครกล้าคัดค้าน ทำให้ศรีธณูชัยชนะ ได้เงินใส่ถุงกลับบ้าน

พระสงฆ์ลังกามาพนันทำแข่งขันตอบปัญหารธรรมะ พระเจ้าเจษฎาลังให้ศรีธณูชัยเข้าแข่งขัน ครั้งแรกพระนักปราชญ์ชาวลังกาตั้งปัญหาถามโดยยกนิ้วมือขึ้นข้างหนึ่ง ศรีธณูชัยยกนิ้วมือทั้งห้าขึ้นตอบปัญหา พระลังกาจึงเลยมอมแพ้ พระเจ้าแผ่นดินถามว่าปัญหาคืออะไร ศรีธณูชัยตอบว่าตนเองก็ไม่ทราบ ตอบไปอย่างนั้นเอง พระเจ้าเจษฎาพอพระทัยพระราชทานรางวัลให้

วันหนึ่ง พระเจ้าเจษฎาประสงคจะแกล้งศรีธณูชัย จึงสั่งให้อำมาตย์และนางกำนัลนำไข่ติดตัวไปโดยศรีธณูชัยไม่ทราบเรื่อง แล้วสั่งให้ทุกคนดำน่าน้ำหาไข่ให้ได้ เมื่อเผลอขึ้นมาให้ร้องว่ากะดึก

แล้วให้ซูไซ ฝ่ายศรีธนญชัยไม่มีไขจึงร้องว่ากะเด็กแล้วไล่ปล้ำนางกำนัล ซึ่งทำให้ดูเหมือนว่าตัวเองเป็นไกตัวผู้ พระเจ้าเจษฎาพอพระทัยมาก จึงพระราชทานยศศักดิ์ให้ได้เป็นถึงพระยาพานทอง

ครั้งหนึ่ง พระเจ้าเจษฎาทรงปรารภว่าลึงขารของคนนี้เป็นของเที่ยง ศรีธนญชัยค้านว่าลึงขารไม่เที่ยง ไม่ถึงที่ตายก็ไม่วายชีวาว่าตม พระองค์ตรัสว่าศรีธนญชัยพูดขวางหูจึงตรัสสั่งให้เอาศรีธนญชัยใส่กรงเหล็กไปทิ้งชายทะเล หวังจะให้ศรีธนญชัยตายเมื่อน้ำทะเลขึ้นท่วมกรงเหล็ก ศรีธนญชัยได้ขอเครื่องทรงของกษัตริย์มาวางไว้บนกรงเหล็ก 1 ชุด เมื่อเรือพ่อค้าจีนผ่านมาพบ ศรีธนญชัยแกล้งร้องตะโกนว่า “ไม่เป็น ไม่เป็น” พ่อค้าชาวจีนลงมาใต้กามดูได้ความว่า ศรีธนญชัยไม่ต้องการเป็นกษัตริย์ จึงถูกลงโทษประหารชีวิตด้วยวิธีการดังกล่าว พ่อค้าชาวจีนเกิดความโลภต้องการเป็นกษัตริย์จึงเข้าไปอยู่ในกรงเหล็กแทนศรีธนญชัย โดยยกเรือสินค้าทั้งหมดให้ศรีธนญชัยเป็นการแลกเปลี่ยน ในที่สุดก็ตายแทนศรีธนญชัย

ศรีธนญชัยนำสินค้าที่ได้ไปขายยังเมืองจีน และทราบข่าวว่าเจ้ากรุงจีนมีพระพักตร์เป็นสุนัขแต่ตัวเป็นคน จึงต้องการจะเห็น และขอเข้าเฝ้า แต่การเข้าเฝ้ามีธรรมเนียมอยู่ว่า ห้ามเงยหน้ามองพระพักตร์พระเจ้ากรุงจีน พระองค์ทรงถามว่าที่เมืองไทยมีช้างมากจริงหรือ ศรีธนญชัยตอบว่าจริง มีทั้งช้าง 3 งา และมีอาหารที่นิยมรับประทานคือผักบั้งไ้ราว พระเจ้ากรุงจีนประสงค์จะทอดพระเนตร ศรีธนญชัยจึงสาธิตวิธีการกินผักบั้งไ้ราวให้กษัตริย์จีนทอดพระเนตร โดยนำผักบั้งมามัดชิงไว้ที่ราว แล้วเงยหน้ากินทีละยอด เพื่อหลอกดูพระพักตร์ พระองค์จับได้จึงสั่งให้เอาไปขังที่ตึกนักเียนรวมกับมดยักษ์ ศรีธนญชัยรู้ว่าตนจะถูกนำไปขังรวมกับมดจึงซื่ออ้อยเข้าไปด้วย และทุบอ้อยวางรอบตัวไว้มดได้กลิ่นอ้อยก็กินน้ำอ้อยทั้งคืนโดยไม่มากัดศรีธนญชัย พระเจ้ากรุงจีนจึงสั่งให้นำไปขังรวมกับนักโทษจีนในห้องเียน ศรีธนญชัยก็เล่นมวยปล้ำกับนักโทษจนเหงื่อไหล พระเจ้ากรุงจีนเห็นศรีธนญชัยมีปัญหาเช่นนั้นจึงยกโทษให้ และพระราชทานสิ่งของให้มากมาย ศรีธนญชัยก็กลับเมืองไทยและวาดรูปพระเจ้ากรุงจีนถวายพระเจ้าเจษฎา พร้อมทูลว่าพระเจ้ากรุงจีนรูปร่างเหมือนเทวดาแต่หน้าเหมือนสุนัข

ศรีธนญชัยมีความปรารถนาจะสร้างวัดเพื่อเป็นบุญเป็นกุศลติดตัวไปชาติหน้า เมื่อศรีธนญชัยสร้างเสร็จ พระเจ้าเจษฎาจึงพระราชทานยศถาบรรดาศักดิ์ให้เป็น “คุณพระศรีธนญชัย” มีอำนาจราชศักดิ์มากขึ้น

ต่อมาฝรั่งได้มาทำแข่งมวยปล้ำโดยเอาบ้านเขาเมืองเป็นเดิมพัน พระเจ้าเจษฎาสั่งให้ศรีธนญชัยหาทางสู้ ศรีธนญชัยจึงไปหาชายหนุ่มที่มีรูปร่างสูงใหญ่มาดอนพันออกทั้งปาก ทำเป็นเด็กทารกนอนเปล มีคนแก่ว่างไกวไปมา ฝรั่งถามว่านี่อะไร ศรีธนญชัยตอบว่าเด็กคนนี้เป็นทารกแรกเกิด เป็นลูกขายนักมวยที่จะปล้ำในวันพรุ่งนี้ พ่อของเด็กตัวโตเท่าช้าง ฝรั่งเห็นดังนั้นก็เกรงกลัวไม่คิดสู้ และยอมกลับไป พระเจ้าเจษฎาพระราชทานรางวัลให้ศรีธนญชัย

ครั้งหนึ่ง ศรีธนญชัยต้องการจะเป็นเจ้าเมืองปักขีได้ จึงเข้าเฝ้าและทูลให้พระเจ้าเจษฎาเขียนสกดคำว่า "ตั้งธนญชัยไปกินเมืองปักขีได้" พระองค์จึงทรงเขียนให้ศรีธนญชัยดู ศรีธนญชัยก็นำพระราชหัตถเลขาหนีไปให้พนักงานอาลักษณ์ออกตราตั้งให้ เมื่อได้ตราตั้งศรีธนญชัยจัดแจงขบวนสิ่งของเครื่องใช้ลงสำภาไปเป็นเจ้าเมืองปักขีได้ นำตราตั้งไปเสนอต่อนายแขวง นายแขวงได้นำตราตั้งไปส่งเจ้าเมืองเก่าให้ออกแล้วแจ้งความให้รู้กันทั่วว่า ศรีธนญชัยมาเป็นเจ้าเมืองคนใหม่ ศรีธนญชัยใช้อำนาจที่ได้มาขุดรื้อราชูฏราโดยสั่งให้บ่าวไพร่ซึ่งผ้าตามลำน้ำซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมผ่านไปมาของราชูฏรา แล้วหว่านข้าว เรียกว่า ทำนาข้าวลอย พอเรือใครผ่านข้าวลอยน้ำเสียหายก็ปรับเป็นเงิน ทำให้ราชูฏราเดือดร้อนและอุรณมัยยังพระเจ้าเจษฎา พระองค์ทรงสั่งให้เสนาอำมาตย์ไปตามศรีธนญชัยมาเข้าเฝ้าแล้วตรัสถามว่าใครสั่งให้ศรีธนญชัยไปเป็นเจ้าเมือง ศรีธนญชัยทูลว่า พระองค์เป็นผู้สั่งเอง แล้วนำพระราชหัตถเลขามาให้พระองค์ดู พระองค์ก็จำนนด้วยหลักฐาน

ต่อมา มอญต้องการลองดีกับกรุงศรีอยุธยาโดยท้าพนันก่อก่เจดีย์สูง 1 เส้น 1 วา ให้เสร็จภายในวันเดียว ศรีธนญชัยเข้ามารับคำท้า มอญก่อก่เจดีย์ด้วยอิฐ แต่ยังไม่ฉาบปูนรอบเจดีย์ ส่วนศรีธนญชัยสั่งให้ทหารใช้ไม้ไผ่สานเป็นองค์เจดีย์แล้วใช้ผ้าขาวคลุมไว้ ศรีธนญชัยก็เป็นฝ่ายชนะ

พระเจ้าเจษฎาสั่งให้ศรีธนญชัยหาช่างงาดำมาถวายภายใน 3 วัน หาไม่ได้จะฆ่าเสีย ศรีธนญชัยรู้ว่าพระองค์มีเจตนาที่จะฆ่าตน แต่ศรีธนญชัยก็รับอาสา โดยใช้ไม้ไผ่จักตอกสานเป็นตัวช้างแล้วทาด้วยสีดา พระเจ้าเจษฎาก็พอพระทัยในปัญญาของศรีธนญชัย

นางสีนวลคลอดลูกสาว พออายุได้ 3 เดือน ศรีธนญชัยก็ประกาศหาคนรับเลี้ยง โดยโฆษณาว่าตนเองมีลูกสาวสวย นิสัยดี เรียบร้อยเหมือนผ้าพับไว้ เศรษฐีจึงนำขันหมากมาสู่ขอไปเป็นภรรยาของลูกชาย แต่พอบ่าวไพร่นำเจ้าสาวไปส่งที่บ้านกลับเห็นว่าเป็นแค่ทารกอายุ 3 เดือน ศรีธนญชัยเรียกค่าสินสอดเป็นเงินและทอง 5 ชั่ง โดยกล่าวว่าเมื่อเศรษฐีนำขันหมากมาสู่ขอลูกของตนแล้ว ต้องเลี้ยงดูตามสัญญา เศรษฐีจึงนำลูกของศรีธนญชัยไปเลี้ยงด้วยความจำยอม

พระเจ้าเจษฎาแกล้งศรีธนญชัยให้กินแกงแรง โดยทรงกล่าวว่า เป็นแกงไก่ฟ้าพญาลอ ศรีธนญชัยกินจนหมดจึงรู้ว่าถูกหลอก ทำให้ศรีธนญชัยโกรธมาก คิดหาทางแก้แค้นโดยนำมูลแร้งมาปั้นเป็นดินสอถวาย พระเจ้าเจษฎาเขียนดินสอไม่ติด พระองค์ต้องใช้ดินสอจุ่มเซพะที่พระโขนง พระองค์ลงลายจึงตรัสถาม ศรีธนญชัยตอบว่า "ข้ากินแกงแรงแต่พระองค์กินมูลแร้ง" พระเจ้าเจษฎาพิโรธ จึงสั่งให้นำศรีธนญชัยไปปล่อยเกาะร้าง มีพ่อค้าชาวจีนขึ้นไปเก็บฟักทองบนเกาะ ศรีธนญชัยก็แอบลงเรือหนีเข้าฝั่งมาด้วย แต่ก่อนถึงฝั่งศรีธนญชัยได้ยินพ่อค้าชาวจีนคุยกันว่าจะนำฟักทองมาทำพันทน์กับชาวอยุธยา โดยที่เขาได้ผ่าฟักทอง 2 ลูก ลูกที่ 1 เหลือเมล็ดไว้ 2 เมล็ด ลูกที่ 2 เหลือไว้ 3 เมล็ดแล้วผึ่งไว้เหมือนเดิมและนำมาทำพันทน์ พระเจ้าเจษฎาให้ตามตัวศรีธนญชัยกลับมาและให้ทนายเมล็ดฟักทอง ศรีธนญชัยก็ทนายถูก พ่อค้าชาวจีนทั้งหมดจึงตกเป็นทาสของคนไทย

ศรีธนญชัยปลอมตัวเป็นชาวบ้านไปซื้อหม้อใบใหญ่มาจับแมลงงูใส่ไว้ เอาผ้ามัดปิดฝาหม้อ หลอกยายพักว่าเป็นหม้อหุงต้มได้ ยายพักเห็นว่าเป็นของดี จึงซื้อไว้ ศรีธนญชัยเอาเงินที่ได้ไปซื้อวัวได้ 1 ตัว แล้วนำเงินผสมกับหญ้าให้วัวกิน นำวัวไปขายให้เศรษฐี 4 ชั่ง โดยอ้างว่า วัวถ่ายออกมาเป็นเงิน เศรษฐีพนันว่าถ้าวัวถ่ายเป็นเงินจริงจะซื้อ 5,000 ชั่ง ต่อมาวัวถ่ายออกมาเป็นเงินจริงศรีธนญชัยจึงได้เงิน 5,000 ชั่งตามสัญญา ทำให้ศรีธนญชัยและนางสีนวลร่ำรวยเป็นเศรษฐีอยู่กันอย่างมีความสุข

ชาวต่างชาติมาทำพินันกระโดดเขียนรูปภาพสัตว์ติดฝาผนังว่า ใครเขียนได้มากกว่ากัน โดยการเขียนภาพติดไว้ที่ฝ่ามือแล้วกระโดดแปะที่ฝาผนัง ฝ่ายศรีธนญชัยกระโดดเขียนไล่เดือนได้ 5 ตัว เป็นอันว่าศรีธนญชัยชนะ เพราะวาดภาพสัตว์ได้มากกว่า

กล่าวถึงลาวเจี๋ยงนำเมียมาทำพินันกับศรีธนญชัยว่า ช้ามฝั่งได้ ศรีธนญชัยบอกว่าข้ามไม่ได้ ลาวเจี๋ยงตอบว่าได้ แล้วพินันกันโดยมีเงินและเมียเป็นเดิมพัน ลาวเจี๋ยงจึงเดินข้ามฝั่งตรงน้ำต้น ๆ แต่ศรีธนญชัยบอกว่าต้องก้าวขาข้ามทีเดียวให้ถึงฝั่งตรงข้าม ลาวเจี๋ยงทำไม่ได้ จึงตัดสินใจว่าลาวแพ้ ถูกศรีธนญชัยยึดเอาเงินและเมียจนหมด

พระมเหสีของพระเจ้าเจษฎาประชวร พระองค์จึงตรัสถามแพทย์หลวงถึงอาการ แพทย์ทูลว่าไม่เป็นอะไรมาก ศรีธนญชัยจึงทูลไปว่า พระมเหสีของพระองค์จะสวรรคตภายใน 7 วัน พระองค์ก็ร่ำวาลงให้นำศรีธนญชัยไปขังและถ่วง 7 วันพระมเหสีไม่สวรรคตให้ฆ่าศรีธนญชัยเสีย พอครบ 7 วัน พระมเหสีก็ไม่สวรรคต พระองค์จึงสั่งให้ฆ่าศรีธนญชัย ศรีธนญชัยจึงทูลว่า คนเราต้องตายภายใน 7 วัน คือตั้งแต่วันอาทิตย์ถึงเสาร์ พระองค์จึงจำยอมตามความคิดและปัญญาของศรีธนญชัย

ศรีธนญชัยขอลูกสาวขุนปริชาไปทำลูก ขุนปริชายกให้ด้วยความซื่อคิดว่าขอไปเป็นลูกบุญธรรม ต่อมาลูกสาวของขุนปริชาตั้งครรภ์ขึ้นมา ขุนปริชาไปฟ้องศาลว่าศรีธนญชัยทำผิดสัญญา ศรีธนญชัยชี้แจงว่าขอมาเพื่อให้ทำลูกให้ตนเอง ขุนปริชาก็ยอมจำนนด้วยเหตุผล

พรานป่าได้นำช้างมาถวายพระเจ้าเจษฎา พระองค์พอพระทัยมาก ขุนนางทั้งหลายต่างชื่นชมพระบารมี แต่ศรีธนญชัยคิดว่าช้างตาเล็กไม่สมตัว

พระเจ้าเจษฎาต้องการให้ศรีธนญชัยหาหงส์ทองมาถวาย ศรีธนญชัยจึงไปนำเอาหงส์ทองที่เสาวดีมาถวายโดยเอาผ้าปิดไว้ บอกว่าหงส์ทองจะตกใจ พระเจ้าเจษฎาได้แต่ทรงพระสรวล

ศรีธนญชัยทูลพระเจ้าเจษฎาว่า สมภารที่วัดมรณภาพ พระเจ้าเจษฎาจึงสั่งให้นางสนมกำนัลไปคำนับศพ และร้องไห้เศร้าโศก แต่ศรีธนญชัยก็ทำมิให้พวกนางเห็นของลับ นางพากันหัวเราะ จึงถูกลงโทษ

ฝ่ายเจ้าเมืองบุรีรัมย์ เลี้ยงคนหัวล้านไว้ 4 คน จึงนำมาทำพินันกับอยุธยา ศรีธนญชัยได้เกณฑ์คนหัวล้านมาหัวเมืองแล้วมาดัดแปลงแต่งตามเล่นกล ทำเป็นเปาแตรเหมือนเดือนว่าเกิดเหตุร้าย

เมืองบุรีรัตน์กลัวว่าจะเกิดเหตุร้ายตามเสียงที่ได้ยินจึงนำคนหัวล้านของตนหนีกลับเมืองไป ศรีธนญชัยได้รับพระราชทานรางวัลจากพระเจ้าเจษฎา

วันหนึ่ง พระเจ้าเจษฎาเสด็จลงสวนขวัญเห็นต้นพริกออกผลดก ตรัสให้ศรีธนญชัยเก็บพริกมาถวาย ศรีธนญชัยก็บอกจนกว่าพริกจะร่วงจึงจะเก็บ จนค้ำมีด เมื่อพระองค์ตรัสถาม ศรีธนญชัยก็ทูลว่า พระองค์ให้เก็บพริก ไม่ได้ให้เด็ดพริก

ศรีธนญชัยต้องการโอ้อวดทางปัญญา จึงทำพนันกับเหล่าขุนนางว่า ถ้าใครสามารถกินกล้วยหมดใบถือว่าชนะ ขุนนางต่างพากันมารับคำท้าโดยคิดว่าหมดใบ คือ กินทั้งเปลือก แต่ก็แพ้ เพราะศรีธนญชัยหมายถึงต้องกินใบตองด้วย

ครั้งต่อมา ศรีธนญชัยต้องการจะบวชเพื่อล้างบาปกรรมที่ได้ทำไว้มากมาย จึงลาออกจากราชการไปบวช ในขณะที่บวชอยู่นั้น วันหนึ่งสมภารรับนิมนต์ไปโกนจุกแต่เช้า จึงสั่งให้พระศรีธนญชัยปลูกก่อนที่ดาวพุดหีจะขึ้น พระศรีธนญชัยนำตะเกียงไปแขวนไว้บนต้นไม้ และปลูกให้สมภารตื่น เมื่อไปถึงบ้านที่มีงานยังมีดอกอยู่ สมภารจึงเข้าไปอยู่ใต้ร่มพิก เจ้าของงานคิดว่าเป็นขโมยจึงเอามีดไล่ฟัน พอสมภารกลับไปวัดให้ พระศรีธนญชัยทำความสะอาดโบสถ์ พระศรีธนญชัยแกล้งทำเป็นป่วย สมภารให้พระศรีธนญชัย แยกปลา พระศรีธนญชัยกินเนื้อปลาจนหมดโดยการโทษแมลงวัน สมภารโกรธแมลงวันมาก ให้พระศรีธนญชัยคอยตี เมื่อแมลงวันมาเกาะที่ศีรษะของสมภาร พระศรีธนญชัยจึงใช้ไม้ตีจนสมภารศีรษะแตก เมื่อเป็นเช่นนี้สมภารจึงให้พระศรีธนญชัยสึกแล้วไล่ให้ไปอยู่ที่อื่น

ศรีธนญชัยต้องการรับประทานมะม่วงจึงเข้าไปขอเจ้าอาวาสในวัด เจ้าอาวาสไม่ให้ ต่อมาจึงแกล้งทำเป็นหมอดู เจ้าอาวาสให้ตรวจดูลมภายในให้ ศรีธนญชัยจึงให้เจ้าอาวาสหันหลัง พอได้ที ศรีธนญชัยถีบเจ้าอาวาสจนล้มคว่ำ เจ้าอาวาสจึงไปร้องทุกข์กับพระเจ้าเจษฎา พระองค์สั่งให้นำตัวขุนนางทั้งเก่าและใหม่มาให้เจ้าอาวาสดูตัว ศรีธนญชัยเอาสีดามาทาตัวจึงพ้นโทษ เพราะเจ้าอาวาสจำไม่ได้

ครั้งหนึ่ง ศรีธนญชัยยืมเงินยายสงค์ว่าจะคืนให้ภายใน 2 เดือนโดยให้ดอกเบี้ย พอดครบ 2 เดือน ศรีธนญชัยไม่ให้ทั้งดอกทั้งต้น ยายสงค์จึงไปฟ้องร้องที่ศาล ศรีธนญชัยบอกว่ายังไม่ถึง 2 เดือนให้ถือเอาเดือนบนท้องฟ้าเป็นหลัก นายเวร (เนรปราษฎ์) ผู้เป็นทนาย ออกว่าความที่ศาลาริมน้ำชี้ให้ศรีธนญชัยดูในสระน้ำว่า นั่นคือเดือนใช่หรือไม่ ศรีธนญชัยอมรับ แล้วชี้ไปบนท้องฟ้า ถามว่านั่นคือเดือนใช่หรือไม่ ศรีธนญชัยก็ตอบว่า ใช่ นายเวรจึงแจ้งว่า นี่ก็ครบ 2 เดือนแล้ว หมายถึงเดือนที่อยู่บนฟ้าและเดือนที่อยู่ในน้ำ นายเวรขอให้ศรีธนญจ่ายเงินให้ยายสงค์ตามสัญญา ศรีธนญชัยจึงต้องยอมจำนนและกลับบ้านด้วยความเศร้าหมอง ส่วนนายเวรเป็นที่โปรดปรานของพระเจ้าเจษฎา พระองค์พระราชทานทรัพย์สิน เงินทอง เป็นรางวัลแก่นายเวรจำนวนมาก

ศรัทธาญชัยแด้นายเวรมากถึงกับทำพันท่อนหน้าพระที่นั่งโดยให้ทนายเมลิ็ดแดงโม นายเวรได้พูดเยาะเย้ยศรัทธาญชัยว่า ตนยังเยาว์วัยอยู่คงสู้ไม่ได้ ศรัทธาญชัยก็ไม่ฟังเริ่มคำถามว่า แดงโมนั้นผ่าเข้าไปข้างในเป็นสีขาหรือสีดำ นายเวรตอบว่า เป็นสีขา ศรัทธาญชัยแย้งว่า เป็นสีดำ พระเจ้าเจษฎาทรงรับสั่งให้ผ่าออกดูพบเนื้อแดงโมขาวแต่เมลิ็ดสีดำ ศรัทธาญชัยบอกให้นายเวรแพ้นายเวรจึงขอให้ผ่าเมลิ็ดเข้าไปข้างในอีกพบเมลิ็ดแดงโมเป็นสีขา ทำให้ศรัทธาญชัยแพ้นายเวรในที่สุด ศรัทธาญชัยถึงกับเหวี่ยงกาฬโหล และเป็นลมสลบไป

เมื่อไม่สบายศรัทธาญชัยบอกให้ภรรยาของตนไปทูลพระเจ้าเจษฎาให้มาเยี่ยมอาการป่วยของตน โดยทูลว่าตนมีของดีจะมอบให้ก่อนตาย พระองค์ได้เสด็จมาบ้านของศรัทธาญชัยด้วยขบวนอันมีเกียรติ ศรัทธาญชัยให้บ่าวไพร่นำตนเองเข้าไปอยู่ในกระท่อม ใครมาเยี่ยมก็ให้คลานเข้าไปหา เพราะกระท่อมหลังเล็กมากพระเจ้าเจษฎาจำต้องคลานเข้าไปเยี่ยมศรัทธาญชัยเหมือนคนอื่น ๆ เมื่อไปถึงแล้วไม่คลานเข้าไปก็ใช้ที่ ศรัทธาญชัยทูลว่า ปลายมือบึงให้งอแล้วให้กลับ พระองค์ทรงพิโรธที่ถูกศรัทธาญชัยหลอกให้คลานเข้าไปหา

หลังจากนั้นไม่นานศรัทธาญชัยก็ตาย ก่อนตายเขาสั่งภรรยาไว้ว่า ให้เอาไม้ตะลึงตั้งเป็นพินหรือเชื้อเพลิงในการเผาศพของตน เพราะไม้ชนิดนี้ชี้เข้ากระเด็นถูกใครก็จะคันไปทั้งตัว ภรรยาของศรัทธาญชัยก็ทำตาม พระเจ้าเจษฎาแค้นใจที่ศรัทธาญชัยหลอกให้พระองค์คลานเข้าไปหา พระองค์จึงสั่งให้นางสนมไปถ่ายอุจจาระใส่กระดูกของศรัทธาญชัย ทำให้พวกนางถึงกับคันของลับ พระเจ้าเจษฎาได้แต่ยอมจำนนในปัญญาของศรัทธาญชัย

3.5 การสร้างตัวละคร

นิทานเรื่องศรัทธาญชัยฉบับที่นำมาวิเคราะห์นี้มีตัวละครที่สำคัญ ดังนี้

3.5.1 ศรัทธาญชัย

ศรัทธาญชัยเป็นตัวละครเอกที่มีหลายมิติ มีทั้งพฤติกรรมในทางที่ดีและไม่ดีอยู่ในคนคนเดียวกัน แต่จุดเด่นของศรัทธาญชัยคือ ความมีปัญญาแบบฉลาดแกมโกงเหนือบุคคลธรรมดา สามารถทำความเข้าใจและเอาตัวรอดจากความผิดนั้น ๆ ได้ พฤติกรรมด้านดีของศรัทธาญชัย ได้แก่ ความกตัญญูต่อบิดา มารดา เมื่อศรัทธาญชัยได้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นคุณพระศรัทธาญชัย มีอำนาจบารมีสูงขึ้น ศรัทธาญชัยคิดถึงพระคุณของบิดามารดา จึงไปรับทั้งสองมาอุปการะเลี้ยงดูอย่างมีความสุข ศรัทธาญชัยมีความเชื่อในเรื่องบาปบุญ จึงลาออกจากราชการแล้วบวชเป็นพระภิกษุ บำเพ็ญภาวนาอยู่ในบวรพุทธศาสนา และสร้างวัดขึ้น 1 วัด เพื่อหวังล้างบาปที่ทำไม่ดีไว้กับคนอื่นและเพื่อเป็นกุศลส่งให้ตนมีความสุขในชาติหน้า ส่วนพฤติกรรมในด้านร้ายของศรัทธาญชัย ได้แก่ ความมีกิเลสตัณหา การเอาตัวรอดเอาเปรียบผู้ที่มีปัญญาต่ำกว่า การลบหลู่สถาบันเบื้องสูง การทำผิดกฎระเบียบ

จารีตประเพณีอันดีงามของสังคม เช่น หลอกขอลูกของขุนปริษามาเป็นภรรยา หลอกเอาทรัพย์ยายส่งคืบสมภาร ฆ่าน้อง ฆ่ายายมาขายชนม เป็นต้น

3.5.2 พระเจ้าเจษฎา

พระเจ้าเจษฎา เป็นตัวละครที่มีบทบาทคู่กับศรีธนญชัยตลอดทั้งเรื่อง เป็นตัวละครมิติเดียว คือ เป็นตัวละครที่ผู้แต่งยกย่องให้เป็นเลิศทางด้านคุณธรรม ถึงแม้ว่าพระองค์จะถูก ศรีธนญชัยทำให้ไม่พอพระทัยและลบหลู่พระเกียรติยศเพียงใด แต่ในที่สุดพระองค์ต้องยอมจำนน ต่อปัญญาของ ศรีธนญชัยทุกครั้งไป เช่น ตอนที่พระองค์พิโรธ คิดจะฆ่าศรีธนญชัย พระองค์ทรงวางแผนแจกไข่ให้เสนาอำมาตย์ซ่อนไว้ แล้วเสด็จลงพลับพลาทำน้ำ เล่นพนันเก็บไข่ในน้ำ โดยให้เสนาอำมาตย์ นางกำนัล คำน้าหาไข่ให้ได้คนละ 1 ฟอง ใครหาไม่ได้จะถูกประหารชีวิตรวมทั้งศรีธนญชัยด้วย ศรีธนญชัยไม่มีไข่ คิดวิธีแก้ปัญหาได้ โดยคำน้าลงไปแล้วโผล่ขึ้นมาร้องกระเดือก ไล่ปล้ำเหล่า นางกำนัล ทูลว่าตนเป็นไก่ตัวผู้ ออกไข่ไม่ได้ เป็นต้น ถือได้ว่าพระเจ้าเจษฎาเป็นตัวแทนของกษัตริย์สมัยกรุงศรีอยุธยาที่มีคุณธรรมและเมตตาธรรมต่อข้าราชการบริพารและราษฎรของพระองค์

3.5.3 หลวงนาย

หลวงนาย เป็นขุนนางชั้นผู้ใหญ่ เป็นบุตรชายของยายมาขายชนม และเป็นผู้นำ ศรีธนญชัยเข้าถวายตัวแด่พระเจ้าเจษฎา เนื่องจากทณพฤติกรรมที่ฉลาดแกมโกงของศรีธนญชัยไม่ไหว และถูกศรีธนญชัยกลั่นแกล้งมาตลอด จนตนเองและครอบครัวพบกับความหายนะ เนื่องจากหลวงนายชอบพูดจาตูดถูกเหยียดหยาม และข่มเหงน้ำใจศรีธนญชัย ศรีธนญชัยได้ตอบด้วยการจุดไฟเผาบ้าน และฆ่าวัวง่อยของหลวงนายจนตาย ทำให้หลวงนายไม่ต้องการเลี้ยงศรีธนญชัยไว้เป็นทาสอีกต่อไป จึงนำขึ้นถวายตัวแด่พระเจ้าเจษฎา

3.5.4 ยายมาขายชนม

ยายมาขายชนม เป็นแม่ของหลวงนาย ถูกศรีธนญชัยจองล้างจองผลาญ เนื่องจากแบ่งขนมให้ศรีธนญชัยและน้องไม่เท่ากัน ศรีธนญชัยจึงหาโอกาสแก้แค้น จนในที่สุดยายมาถูก ศรีธนญชัยฆ่าโดยการกรอกยาพิษ

3.5.5 นายเวร (เนรปราษฎ์)

นายเวร (เนรปราษฎ์) เป็นตัวละครมิติเดียว คือ เป็นผู้ที่มีความรู้คู่คุณธรรม ผู้แต่งได้แต่งตัวละครนี้ขึ้นมาเพื่อแข่งขันทางปัญญากับศรีธนญชัย โดยเจตนาให้ผู้อ่านเห็นถึงพฤติกรรมที่มนุษย์จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ย่อมเป็นผู้ที่มีความรู้คู่กับคุณธรรม ใช้ปัญญาที่ตนมีอยู่เหนือผู้อื่นไปในทางที่ดี มีประโยชน์ต่อตนเอง สังคม และประเทศชาติ และต้องการชี้ให้เห็นว่าความดีย่อมชนะความชั่ว คนฉลาดแกมโกงอย่างศรีธนญชัยจึงต้องประสบกับความหายนะในที่สุด

นอกจากนี้ตัวละครประกอบอื่น ๆ มีบทบาทน้อยมาก เช่น ขุนปริษา นางสีนวล ยายส่งคืบ ยายมา ยายพัก และบิดามารดาของศรีธนญชัย เป็นต้น

บทที่ 4

วิเคราะห์พฤติกรรมของศรีธนญชัยในแนวจริยศาสตร์

การวิเคราะห์พฤติกรรมของศรีธนญชัยในแนวจริยศาสตร์ครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์เฉพาะพฤติกรรมที่เด่น โดยได้จำแนกพฤติกรรมของศรีธนญชัยออกเป็นพฤติกรรมใหญ่ได้ 16 พฤติกรรม คือ พฤติกรรมการทำผิดกฎหมายอาญา พฤติกรรมการอาฆาตแค้น พฤติกรรมการเข้าหาผู้ใหญ่และการอ่อนน้อมถ่อมตน พฤติกรรมการแสดงความเจ้าชู้ พฤติกรรมแสดงความรับผิดชอบ ชัยน่มันเพียร พฤติกรรมแสดงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ พฤติกรรมชอบความสนุกสนาน พฤติกรรมแสดงความรัก พฤติกรรมการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า พฤติกรรมการมีจิตเป็นกุศล พฤติกรรมการหลอกลวงผู้อื่น พฤติกรรมการชันอาสาเจ้านาย พฤติกรรมการใช้ภาษากำกวมเอาชนะผู้อื่น พฤติกรรมการหลบหลู่สถาบันสงฆ์ พฤติกรรมการหลบหลู่สถาบันพระมหากษัตริย์ และพฤติกรรมการทำผิดขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณี และค่านิยม ในบรรดาพฤติกรรมใหญ่ ๆ เหล่านี้มีพฤติกรรมย่อยที่ผู้ศึกษานำมาวิเคราะห์ถึงมูลเหตุของการแสดงพฤติกรรมและผลจากการแสดงพฤติกรรมวิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์ ดังต่อไปนี้

4.1 พฤติกรรมการทำผิดกฎหมายอาญา

พฤติกรรมนี้ถือว่าเป็นพฤติกรรมที่โหดเหี้ยมและกระทบกระเทือนใจของผู้ฟังและผู้อ่านเป็นอย่างยิ่ง ทำให้ความนิยมในบทบาทของตัวละครเอกผู้นี้ลดลง พฤติกรรมการทำผิดกฎหมายอาญา มีดังนี้

4.1.1 พฤติกรรมการฆ่าน้อง

ด้วยผลกรรมที่เคยผูกเวรกันมาแต่ชาติปางก่อน ทำให้ศรีธนญชัยคิดเบือนหน้าที่จะดูแลน้อง ดังความว่า

...วันนั้นธนญชัยเบือนหน้าน้อง ให้ช้องชดมิได้คิดพิลมัย ด้วยผลกรรมเคยผลาญกันบรรลัย ให้เป็นไปในจิตคิดระอา...

(วรวรรณ. 2502. 7)

เมื่อเกิดความรู้สึกเบือนหน้า จึงมิได้เอาใจใส่ดูแลน้องเหมือนเดิม ปล่อยให้เล่นไปตามภาษา เนื้อตัวสกปรกมอมแมม แม่กลับมาเห็นน้องจึงดูว่าศรีธนญชัย วันต่อมาก่อนออกจากบ้าน แม่กำชับศรีธนญชัยให้ดูแลน้องให้สะอาดทั้งภายนอกและภายใน ดังความว่า

...สั่งลูกชายธนญชัยดูให้สิ้น อย่าให้น้องหมองหน้ามีราคะ ชดขมันอาบน้ำทำให้ดี ให้หมดจด นอกในให้สะอาด ...

(วรวรรณ 2502. 9)

ด้วยผลกรรมที่ศรีธนญชัยและน้องเคยฆ่ากันมาในชาติก่อน ทำให้ศรีธนญชัยเกิดความเบื่อที่จะต้องดูแลน้องลงทุกวัน จึงอาศัยคำสั่งแม่ฆ่าน้องเสีย ดังความว่า

... ฝ่ายว่าเจ้าแสนกลธนญชัย ให้ขัดใจน้องยาเคยฆ่ากัน เมื่อแม่ไปสั่งไว้สมาใจคิด ก็จะคิดเช่นฆ่าให้อาสน์ เอาไว้ไม่มีสุขเลี้ยงทุกวัน คิดฆ่ามันเสียจะได้ไม่รำคาญ เจ้าคิดพลางจួយมีดมากัดน้องเข้าท่าห้องอนุชาน่าสงสาร ควักกระเพาะตับไตไส้กุมาร ให้สิ้นการราศีที่ในกาย ...

(วราวรรณ. 2502: 9)

4.1.1.1 มูลเหตุของการแสดงพฤติกรรม

เพื่อนำยที่จะดูแลน้อง

4.1.1.2 ผลจากการแสดงพฤติกรรมวิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์

ผลต่อตนเอง ทำให้ศรีธนญชัยพ้นจากความรำคาญในการเลี้ยงน้องของตนเอง ถูกไล่ออกจากบ้านและถูกประณามจากสังคม ผลต่อผู้อื่นและสังคม คือ พ่อแม่เสียใจ โกรธ ทำให้สังคมสะเทือนใจ พฤติกรรมตอนนี้ตรงกับจริยศาสตร์ของโซฟิสต์ (Sophists. อ้างถึงในชัยวัฒน์ อดิพัฒน์. 2520 : 53-54) ที่กล่าวว่า ความดี ความชั่ว ความถูก ความผิด เป็นเรื่องของบุคคลที่กำหนดขึ้นเอง คนที่นำยกย่องต้องเป็นคนที่แปรไปตามประโยชน์ที่จะได้รับ เป็นนักฉวยโอกาส ศรีธนญชัยฉวยโอกาสฆ่าน้องโดยอ้างคำสั่งแม่ และไม่คำนึงว่าการลงมือฆ่าน้องเป็นพฤติกรรมที่เหี้ยมโหดที่ทั้งพ่อแม่ และสังคมไม่อาจยอมรับได้

4.1.2 พฤติกรรมการฆ่ายายมาขายชนม

ฐานะทางครอบครัวของหลวงนายยากจนลง เนื่องจากถูกศรีธนญชัยจุดไฟเผาบ้าน มีศรีธนญชัยเป็นทาสเหลืออยู่เพียงคนเดียว ข้าทาสคนอื่น ๆ หนีไปหมดเพราะหลวงนายไม่มีเงินเลี้ยงดู วันหนึ่งหลวงนายทราบข่าวว่ายายมาผู้เป็นแม่ป่วยหนัก จึงสั่งให้ศรีธนญชัยไปดูแลแทน หลวงนายจะตามไปที่หลัง เพราะเห็นว่าศรีธนญชัยเป็นผู้รู้ใจแม่ของตนมาก่อน ดังความว่า

.. หลวงนายให้ธนญชัยรับผายผัน ไปอยู่กับแม่กุคอยดูกัน เมื่อก่อนนั้นเองเคยอยู่ได้รู้ใจ ...

ยายมาดีใจที่เห็นธนญชัยมาปรนนิบัติรับใช้ คิดไม่ถึงว่าศรีธนญชัยยังไม่ลืมความแค้นที่มีต่อตนในครั้งอดีต ดังความว่า

.. ยายมาว่าดีศรีนแล้วหลานกู เองจงช่วยรักษาพยาบาล ..

(วราวรรณ. 2502: 32)

ฝ่ายศรีธนญชัยได้ทีแก้แค้น เห็นยายมาหลงเชื่อในท่าทีของตนจึงแกล้งเอาใจ และนำยาพิษผสมน้ำให้ยายมาดื่มจนยายมาสิ้นใจตาย ดังความว่า

... ขวดยั่วยาออกไปฝนใส่สาร ละลายชลปนยาสุราบาล ครั้นเสร็จการเข้าไปให้ยายกิน
คุณยายรับเครื่องยาเอามาخذ พอสิ้นหมดปากอ้านัยน์ตาปลิ้น พิชยาคลุ้มหทัยให้ราคน ก็ลุดลื่นซิววัน
ลงบรรลัย ...

(วรรณ. 2502: 33)

4.1.2.1 มูลเหตุจากการแสดงพฤติกรรม

ความอาฆาตแค้น

4.1.2.2 ผลของการแสดงพฤติกรรมวิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์

ผลต่อตนเอง ศรีธนญชัยมีความสะใจดีใจที่ได้มีโอกาสแก้แค้น ผลต่อผู้อื่นและ
สังคม ยายมาคู่ชีวิตตายสมใจ ส่งผลให้หลวงนายเสียใจที่ต้องสูญเสียแม่ของตน พฤติกรรมตอนนี้
ตรงกับจริยศาสตร์ของ โซฟิสต์ (Sophists. อ้างถึงในชัยวัฒน์ อัดพัฒน์. 2520 : 53-54) ในส่วนที่กล่าว
ว่า คนที่มีเหตุผลต้องแสวงหาความดี และผลประโยชน์เพื่อตนเองเท่านั้น ความดีของบุคคลอื่นไม่
สามารถนำมาเป็นจุดประสงค์ของตนเองได้ ดังเช่นศรีธนญชัยเห็นว่าการฆ่ายายมาเป็นการกระทำที่
เป็นความดีของตนเอง ทำให้ตนเองมีความสะใจ ภาคภูมิใจ ที่ทำให้ความแค้นของตนหมดไปได้ ถึงจะ
เป็นสิ่งที่ไม่ดีในความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ก็ตาม

4.1.3 พฤติกรรมการเผาเรือนหลวงนาย

วันหนึ่ง ภรรยาของหลวงนายได้ทำขนมข้าวเหนียวเปียกเป็นอาหารว่าง จึงให้ศรีธนญชัยไป
เชิญหลวงนายมารับประทานข้าวเหนียวเปียกที่บ้าน ศรีธนญชัยไปถึงพระราชวังก็ตะโกนร้องเรียก
หลวงนายด้วยเสียงอันดัง ทำให้ขุนนางทั้งหลายที่อยู่ด้วยกับหลวงนายต่างพากันขบขัน หัวเราะเยาะ
ทำให้หลวงนายรู้สึกอับอาย เสียหน้ามาก ดังความว่า

... ไม่ทันถึงร้องอิงตะโกนโวย ว่านายไว้มากินข้าวเหนียวเปียก คุณหลวงนายอายเขาท้าวพระยา
ให้โกรธาสุดแสนจะแน่นใจ ...

(วรรณ. 2502: 25)

เมื่อกลับถึงบ้านหลวงนายก็ดุด่า และลงโทษศรีธนญชัยว่าไม่รู้จักกาลเทศะ และกำชับว่าต่อไป
ห้ามเลียมารยาทอย่างนี้อีก หากมีธุระอะไรให้พูดค่อย ๆ กระซิบเบา ๆ ห้ามร้องตะโกนโวยวาย ถ้าฝ่าฝืน
คำสั่งจะลงโทษด้วยการเขียนด้วยหวาย สร้างความเจ็บแค้นให้กับศรีธนญชัยเป็นอันมาก ศรีธนญชัยจึง
แก้แค้นด้วยการจุดไฟเผาบ้านหลวงนายจนไหม้ไปทั้งหมด ดังความว่า

.. ฝ่ายเจ้าธนญชัยใจกะสันต์ ภูจะเผาเรือนเล่นให้เป็นควัน จะให้มันขัดขวางถึงวางวาย ให้ถึง
ใจหลวงศรีอ้ายซี้เค้า อะไรเข้าก็จะตีมีแต่หวาย คิดพลางฉวยชุดเบี่ยงเข้าเลี้ยงกาย เอาจ่อชายคาเข้า
เป่าอัคคี ..

(วรรณ. 2502: 27)

4.1.3.1 มูลเหตุของการแสดงพฤติกรรม

โกรธแค้นที่ถูกหลวงนายดูต่ำ

4.1.3.2 ผลจากการแสดงพฤติกรรมวิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์

ผลต่อตนเอง ศรีธนญชัยมีความสะใจที่ตนได้ระบายความแค้นต่อหลวงนาย ผลต่อผู้อื่นและสังคม ทำให้หลวงนายเสียใจ ไร้ที่อยู่อาศัย และมีฐานะยากจนลง ตรงกับจริยศาสตร์ของ ชัยวัฒน์ อัดพัฒน. (2520 : 1-2) ที่กล่าวว่า พฤติกรรมเปรียบเสมือนกระจกเงาส่องให้เห็นถึงนิสัยของมนุษย์ ซึ่งพฤติกรรมตอนนี้ของศรีธนญชัยแสดงให้เห็นถึงอุปนิสัยของศรีธนญชัย ที่เป็นคนเจ้าคิดเจ้าแค้น อาฆาต พยาบาท ต่อบุคคลที่ทำให้ศรีธนญชัยเจ็บแค้นใจ และจะต้องหาโอกาสตอบโต้อย่างไม่ปรานี

4.1.4 พฤติกรรมการจงใจฆ่าตัวของหลวงนาย

หลังจากจุดไฟเผาบ้านของหลวงนายจนไหม้ไปทั้งหลังแล้ว ทำให้หลวงนายเหลือแต่ตัวเพียงตัวเดียว แต่ศรีธนญชัยก็ยังไม่สนใจในความแค้นที่มีต่อหลวงนาย ได้ใช้ความฉลาดแกมโกงของตนฆ่าตัวของหลวงนายอีก ดังความว่า

... รีบไปผูกคอตายบนยอดตาล แล้วผูกเชือกลงมามาห่าช้าไม่ ผูกไว้ตามจิตจะคิดผลาญ แล้วชักคอตายขึ้นไปบนยอดตาล น่าสงสารสองสัตว์ขาดใจตาย ...

(วรวรรณ. 2502: 30)

4.1.4.1 มูลเหตุของการแสดงพฤติกรรม

ความอาฆาตแค้นที่ถูกหลวงนายดูต่ำ

4.1.4.2 ผลจากการแสดงพฤติกรรมวิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์

ผลต่อตนเอง ทำให้เกิดความพอใจ สะใจที่ตนได้ระบายความแค้นต่อหลวงนาย ผลต่อผู้อื่นและสังคม ทำให้หลวงนายหมดเนื้อหมดตัว มีตัวอยู่เพียงตัวเดียวหวังว่าจะเลี้ยงไว้เป็นทุนก็ถูกศรีธนญชัยฆ่าตาย ตรงกับจริยศาสตร์ของ ชัยวัฒน์ อัดพัฒน (2520 : 1-2) ที่กล่าวว่า พฤติกรรมเปรียบเสมือนกระจกเงาส่องให้เห็นถึงอุปนิสัยของมนุษย์ ซึ่งพฤติกรรมตอนนี้ของศรีธนญชัยแสดงให้เห็นถึงอุปนิสัยของศรีธนญชัยที่เป็นคนไม่ยอมใครง่าย ๆ ถึงแม้ฐานะทางสังคมของตนจะด้อยกว่าหลวงนาย แต่ศรีธนญชัยก็ใช้ปัญญาที่เหนือกว่าทำให้หลวงนายพบกับความหายนะได้

4.2 พฤติกรรมการอาฆาตแค้น

ความอาฆาตแค้น เป็นพฤติกรรมที่พบในหลายตอน ผู้ใดก็ตามที่ทำให้ศรีธนญชัยโกรธแค้นผู้นั้นจะต้องได้รับการโต้ตอบอย่างไร้คุณธรรม ไม่ว่าจะเป็นเวลานานเท่าใดก็ตาม ศรีธนญชัยไม่เคยละเว้นโทษให้ใคร นอกจากบิดา มารดา และภรรยาของตนเท่านั้น โทษของแต่ละบุคคลก็จะมี ความแตกต่างกันออกไป พฤติกรรมการอาฆาตแค้น มีดังนี้

4.2.1 พฤติกรรมอาฆาตแค้นยายมาชายขนม

วันหนึ่งยายมาแม่ค้าขายขนมหาบขนมมาขายหน้าบ้านศรีธนญชัย นางเหวเรียกชื่อขนมให้ลูกคนละห่อ ยายมาเห็นน้องของศรีธนญชัยน่ารัก จึงหยิบขนมเพิ่มให้น้องของศรีธนญชัยอีก 1 ห่อ รวมเป็น 2 ห่อ แต่ศรีธนญชัยได้ขนมเพียงห่อเดียว ทำให้ศรีธนญชัยโกรธยายมามาก ถึงกับอาฆาตว่าจะแก้แค้นให้ได้ ดังความว่า

... ธนญชัยให้แสนจะแน่วจิต ให้คิดผูกพยาบาทให้กราดเกรี้ยว อียายแม่ค้านักหนาเจียวแบ่งข้าวเหนียวให้เราไม่เท่ากัน ถ้าพ่อแม่แบ่งให้จะไม่ว่า ที่มึงมาเกกมะเทรกดทำเสกสรร มาสู่รู้จัดแจงมาแบ่งปัน ส่วนน้องนั้นให้มามากกว่าเรา ...

(วรวรรณ. 2502: 7)

4.2.1.1 มูลเหตุของการแสดงพฤติกรรม

อาฆาตแค้นที่ยายมาให้ขนมแก่น้องมากกว่าตน

4.2.1.2 ผลจากการแสดงพฤติกรรมวิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์

ผลต่อตนเอง ทำให้ตนเองเป็นทุกข์ วิตกกังวล ผลต่อผู้อื่นและสังคม ทำให้ยายมาเดือดร้อนและถูกศรีธนญชัยกรอกยาพิษจนตายในกาลต่อมา ตรงกับจริยศาสตร์ของ ชัยวัฒน์ อดิพัฒน์ (2520 : 1-2) ที่กล่าวว่า พฤติกรรมเปรียบเสมือนกระจกเงาส่องให้เห็นอุปนิสัยของมนุษย์ ศรีธนญชัยเป็นคนมีนิสัยเจ้าคิดเจ้าแค้น อาฆาตพยาบาท ใครก็ตามที่ทำให้ศรีธนญชัยเจ็บ ไม่ว่าจะเจ็บภายนอก หรือเจ็บภายใน ผู้คนเหล่านั้นย่อมได้รับการตอบโต้อย่างไร้คุณธรรม คือ ศรีธนญชัยจะต้องฆ่าหรือไม่ก็ทำให้พบกับความหายนะโดยไม่ละเว้น นอกจากบิดา มารดา และภรรยาของศรีธนญชัยเท่านั้น

4.2.2 พฤติกรรมการอาฆาตแค้นหลวงนาย

ยายมาไม่สามารถเลี้ยงศรีธนญชัยให้เป็นทาสในบ้านอีกต่อไปได้ เนื่องจากถูกศรีธนญชัยกลั่นแกล้ง จึงนำศรีธนญชัยไปให้หลวงนายซึ่งเป็นลูกชายที่ทำงานในวัง หลวงนายเห็นรูปร่างหน้าตาดีจึงให้ทำหน้าที่ถือล่วมหมากตามเข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินในวัง ขณะที่มาอยู่กับหลวงนายศรีธนญชัยก็ทำให้หลวงนายเสียหน้าหลายครั้ง เช่น แกล้งเก็บขยะมูลฝอยผสมลงไปล่วมหมาก แกล้งเรียกหลวงนายไปกินข้าวเหนียวเปียกที่ภรรยาทำไว้ที่บ้านด้วยเสียงอันดังในขณะที่หลวงนายเข้าเฝ้าอยู่ ทำให้หลวงนายไม่พอใจ ดุด่า ว่ากล่าว ศรีธนญชัยอยู่ตลอดเวลา ดังความว่า

.. ครั้นเสร็จเฝ้าจากพระราชฐาน มาถึงบ้านสุดแสนแค้นนักหนา จึงร้องเรียกอ้ายชัยอย่าได้ช้า มึงเข้ามาตี ๆ มีโทษครั้น .

(วรวรรณ 2502: 26)

แต่ศรีธนญชัยแก้ตัวได้ทุกครั้ง ซึ่งหลวงนายได้แต่คาดโทษเอาไว้ว่า ถ้าทำเช่นนี้อีกจะลงโทษโดยการตีด้วยหวาย ทำให้ศรีธนญชัยเก็บความรู้สึกโกรธแค้นในใจเรื่อยมา จนในที่สุดได้จุดไฟเผาบ้านหลวงนาย

4.2.2.1 มูลเหตุของการแสดงพฤติกรรม

โกรธหลวงนายที่ดูว่ากล่าวตนตลอดเวลา

4.2.2.2 ผลจากการแสดงพฤติกรรมวิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์

ผลต่อตนเอง ละใจพอใจที่ได้จุดไฟเผาบ้านของหลวงนาย ผลต่อผู้อื่นและสังคม ทำให้ครอบครัวของหลวงนายมีฐานะยากจนลง ข้าทาสบริวารก็หลบหนีเพราะหลวงนายเลี้ยงไม่ไหว พฤติกรรมตอนนี้ตรงกับจริยศาสตร์ของ ชัยวัฒน์ อดิพัฒน์ (2520 : 1-2) ที่กล่าวว่า พฤติกรรมเปรียบเสมือนกระจกที่ส่องให้เราเห็นอุปนิสัยของคน จากพฤติกรรมดังกล่าวทำให้ทราบอุปนิสัยของศรีธนญชัยว่า เมื่อใครกระทำให้โกรธแค้นเสียใจแล้วก็จะได้รับการโต้ตอบจากศรีธนญชัยอย่างสาละม

4.2.3 พฤติกรรมการอาฆาตแค้นพ่อและแม่ของนางสินวล

เมื่อศรีธนญชัยมีศกดาบรรดาศักดิ์และมีฐานะมั่นคง ก็คิดจะมีภรรยา ดังความว่า

... ฝ่ายว่าพระธนญชัยได้สินทรัพย์ เอนกนัยศกศักดิ์เป็นหนักหนา คิดจะใคร่หมายมั่นมีภรรยา ได้รักษาสินทรัพย์สำหรับกัน . .

(วรวรรณ. 2502: 56)

ศรีธนญชัยให้ยายเหม็นไปเป็นเฒ่าแก่คู่ขอสินวลซึ่งเคยรู้จักชอบพอกันมาตั้งแต่เด็ก แต่พ่อแม่ของสินวลคือ นายจันและนางเปี้ย รู้กิตติศัพท์ความเจ้าเล่ห์ของศรีธนญชัยดี จึงไม่ต้องการยกลูกสาวให้แก่งเล้งเรียกสินสอดจำนวนมากเป็นเงินห้าร้อยหาบและทองพันชั่ง ด้วยหวังว่าศรีธนญชัยจะเปลี่ยนใจศรีธนญชัยใช้อุบายหาสินสอดทองหมั้นเป็นไปตามที่นายจันและนางเปี้ยขอมา ดังความว่า

... เอาเงินเจาะร้อยกรองให้ต้องที่ ผูกสาแหกรหาบร้อยเรียบราบดี ตามวิธีในทางช่างอุบาย แล้วเก็บใบทองพันชั่งที่ช่างบ้าน มาตามการโดยบททำกฎหมาย ใส่ขันมิดปิดแอบดูแยบคาย ...

(วรวรรณ. 2502:61- 62)

4.2.3.1 มูลเหตุของการแสดงพฤติกรรม

ไม่พอใจที่พ่อแม่ของสินวลเรียกค่าสินสอดแพงเกินไป และเป็นนิสัยของศรีธนญชัยที่ไม่ยอมลงให้ใคร

4.2.3.2 ผลจากการแสดงพฤติกรรมวิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์

ผลต่อตนเอง ได้นางสินวลมาเป็นภรรยา ผลต่อผู้อื่นและสังคม ทำให้พ่อและแม่ของนางสินวลเสียใจ เสียหน้า และผิดจารีตธรรมเนียมของสังคม เสียลูก พฤติกรรมตอนนี้ตรงกับจริยศาสตร์ของ ชัยวัฒน์ อดิพัฒน์ (2520 : 1-2) ที่กล่าวว่า พฤติกรรมเปรียบเสมือนกระจกเงาที่ส่องให้เห็นอุปนิสัยของคน ศรีธนญชัยเป็นคนไม่ยอมเสียเปรียบ เมื่อถูกแก่งเล้ง หรือฝ่ายตรงข้ามแสดงความไม่พอใจในสิ่งที่ศรีธนญชัยต้องการก็จะได้รับการโต้ตอบอย่างไม่ไว้หน้า

4.2.4 พฤติกรรมการอาฆาตแค้นนายเวร (เนรปราษฎ์)

ศรีธนญชัยแค้นใจที่ถูกนายเวรรู้ทันกลอุบายของตนเกี่ยวกับการยืมเงินยายสงค์มา 2 เดือน ศรีธนญชัยจึงคิดวางแผนแก้แค้นนายเวร โดยการพนันทายเมล็ดแตงโม ดังความว่า

... ฝ่ายธนญชัยใจอาฆาต พยาบาทใจคนให้หม่นหมอง อายบัณฑิตศิษย์วัดจัดคณะอง จำจะต้อง
ผันแปรคิดแก้กัน ลงนอนนึกตรึกตรองเห็นช่องแจ้ง จะเอาแตงโมไปสู้เป็นคู่ชน ...

(วรวรรณ. 2502: 316)

นายเวรรับท้าพนันเมล็ดแตงโม โดยศรีธนญชัยทายว่า ภายในเมล็ดแตงโมมีสีดำ นายเวรทายว่ามีสีขาว พระเจ้าเจษฎาทรงเป็นพยาน เมื่อผ่าแตงโมออกดูพบเมล็ดสีดำ แต่นายเวรบอกว่าจะผ่าเข้าไปดูข้างในเมล็ดด้วย พระเจ้าเจษฎาก็ทรงเห็นดี จึงผ่าเมล็ดแตงโมพบว่า มีสีขาวดังนายเวรพูด จึงยกให้นายเวรเป็นฝ่ายชนะ

4.2.4.1 มูลเหตุของการแสดงพฤติกรรม

นายเวรรู้ทันกลอุบายของตนทำให้รู้สึกเสียหน้า

4.2.4.2 ผลจากการแสดงพฤติกรรมวิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์

ผลต่อตนเอง ศรีธนญชัยตรอมใจหนักขึ้นกว่าเดิม ยอมรับความพ่ายแพ้ที่มีต่อนายเวรเฉพาะภายนอกร่างกาย แต่ภายในใจยิ่งทวีความโกรธแค้นมากยิ่งขึ้น ผลต่อผู้อื่นและสังคม สังคมเห็นความแตกต่างของการใช้ชีวิตระหว่างคนที่มีปัญญาเป็นเลิศทั้ง 2 คน ที่มีคุณธรรมและไม่มีคุณธรรม พฤติกรรมตอนนี้ตรงกับจริยศาสตร์ของ ชัยวัฒน์ อดิพัฒน์ (2520: 1-2) ที่กล่าวว่า พฤติกรรมเปรียบเสมือนกระจกเงาที่ส่องให้เห็นถึงอุปนิสัยของมนุษย์ จากตอนนี้แสดงให้เห็นถึงลักษณะนิสัยของศรีธนญชัย ที่เจ้าคิดเจ้าแค้นไม่ยอมลงให้ใคร ศรีธนญชัยยอมรับความพ่ายแพ้ที่มีต่อนายเวรไม่ได้คิดหาทางแก้แค้นตลอดเวลา ในที่สุดศรีธนญชัยก็ล้มป่วย และตรอมใจจนสิ้นชีวิต

4.3 พฤติกรรมการเข้าหาผู้ใหญ่และการอ่อนน้อมถ่อมตน

เป็นธรรมดาของโลกมนุษย์ เมื่อหมดที่พึ่งพาอาศัย ไร้ญาติขาดมิตร ก็ต้องมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมชั่วคราวเพื่อความอยู่รอด ศรีธนญชัยก็เช่นกัน เมื่อถึงคราวตกทุกข์ได้ยาก พฤติกรรมอ่อนน้อมถ่อมตน การรู้จักเข้าหาผู้ใหญ่ก็บังเกิดขึ้น พฤติกรรมการเข้าหาผู้ใหญ่ มีดังนี้

4.3.1 พฤติกรรมการอ่อนน้อมต่อเจ้าอาวาสวัดจันทร์

หลังจากที่ศรีธนญชัยถูกพ่อแม่ไล่ออกจากบ้าน เนื่องจากขี้เกียจของตนเอง ศรีธนญชัยก็ไร้ญาติขาดมิตร ไม่มีที่พึ่งพาอาศัย จึงเดินร้องไห้ไปเรื่อยๆ จนกระทั่งเข้าเขตวัดจันทร์ ศรีธนญชัยมองเห็นกุฏิใหญ่ซึ่งเป็นที่พักบิณฑบาตของเจ้าอาวาส ศรีธนญชัยจึงคลานเข้าไปหา และก้มลงกราบอย่างนอบน้อม ดังความว่า

... ค่อยเยื้องย่างขึ้นบันไดเข้าไปหา ครั้นถึงท่านสมภารคลานเข้ามา น้อมวันทาแก้หน้า
โศกาลัย ...

(วรวรรณ. 2502: 13)

ทำให้เจ้าอาวาสเกิดความเมตตาสงสาร ยอมให้อยู่อาศัยในวัดด้วย ต่อมาศรีธนญชัยมีความ
ขยันหมั่นเพียรเฝ้าปรนนิบัติรับใช้เจ้าอาวาส จนเจ้าอาวาสยอมรับเป็นศิษย์บวชให้เป็นสามเณร
ดังความว่า

... หมั่นนวดเพ้นมาหาพระอาจารย์ ท่านสมภารมีจิตคิดเมตตา จึงตัดจุกบวชเณรเจ้าเป็นสุข
หมั่นสอนทุกคำเข้าเล่าคาถา เจ้าเณรรำจำได้ไวปัญญา ...

(วรวรรณ. 2502: 13)

4.3.1.1 มูลเหตุของการแสดงพฤติกรรม

ต้องการที่พึ่ง

4.3.1.2 ผลจากการแสดงพฤติกรรมวิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์

ผลต่อตนเอง ได้เป็นลูกศิษย์เจ้าอาวาส โดยเจ้าอาวาสเมตตาบวชเป็นสามเณร
และสอนวิชาความรู้คาถาอาคมให้ จนศรีธนญชัยมีความเชี่ยวชาญเป็นที่วางใจของเจ้าอาวาส และ
มอบหมายให้ศรีธนญชัยเป็นครูสอนหนังสือแก่ญาติโยม และหลานสาวของเจ้าอาวาส ผลต่อผู้อื่นและ
สังคม ทำให้เจ้าอาวาสพอใจที่มีสารถีช่วยสืบทอดศาสนาเพิ่มอีก 1 รูป พฤติกรรมตอนนี้ตรงกับ
แนวทางจริยศาสตร์ของโสเครตีส (Socrates. อ้างถึงในชัยวัฒน์ อัดพัฒน์. 2520 : 68-69) ที่กล่าวว่า
ความรู้เป็นความดีสูงสุด ถ้าใครรู้ว่าอะไรเป็นสิ่งที่ถูกต้องเขาจะต้องทำในสิ่งนั้น ศรีธนญชัยรู้ว่
การอ่อนน้อมถ่อมตน พุดจาอ่อนหวาน และการเฝ้าปรนนิบัติเจ้าอาวาสเป็นสิ่งที่ดี และเป็นที่พอใจของ
เจ้าอาวาส ศรีธนญชัยก็เฝ้าปฏิบัติเรื่อยมาด้วยความขยันขันแข็ง ในที่สุดศรีธนญชัยก็พบกับ
ความสำเร็จ

4.3.2 พฤติกรรมการอ่อนน้อมถ่อมตนต่อพระเจ้าเจษฏา

หลวงนายทนพฤติกรรมของศรีธนญชัยไม่ได้ จึงนำตัวศรีธนญชัยเข้าถวายตัวต่อ
พระเจ้าเจษฏา ศรีธนญชัยมีความอ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักวางตนได้เหมาะสม พระเจ้าเจษฏาตรัสชม
ดังความว่า

... จึงตรัสว่าอ้ายนี้จะดีครั้น กูดม้นแกลังกล้องทำนองไว แล้วตรัสถามนามไฉนอย่างไรหา
ดูหน้าตากล้องกล่อพอใช้ได้ ...

(วรวรรณ 2502: 34)

4.3.2.1 มูลเหตุของการแสดงพฤติกรรม

ต้องการที่พึ่ง

4.3.2.2 ผลจากการแสดงพฤติกรรมวิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์

ผลต่อตนเอง เป็นที่พอพระทัยของพระเจ้าเจษฎา ทำให้มีที่พึ่งพาอาศัย และพ้นจากความอดอยาก ผลต่อผู้อื่นและสังคม พระเจ้าเจษฎาได้มีผู้มีปัญหาเข้ามารับราชการ ตรงกับจริยศาสตร์ของ โซฟิสต์ (Sophists อ้างถึงในชัยวัฒน์ อัดพัฒน์. 2520 : 53-54) ที่กล่าวว่า คนนำสรรเสริฐ คือ นักจวยโอกาส กระทำสิ่งใดขอให้ได้มาซึ่งตำแหน่งชีวิตแห่งตน การแสดงออกของศรีธนญชัยในครั้งนี้เป็นการกระทำเพื่อหวังผลประโยชน์ คือ ต้องการมีที่พึ่งพาอาศัยยามทุกข์เท่านั้น ไม่ใช่นิสัยถาวรของศรีธนญชัย

4.4 พฤติกรรมการแสดงความเจ้าชู้

ศรีธนญชัยมีความใกล้ชิดสนิทสนมกับเพศตรงข้าม และมีอารมณ์เปลี่ยนแปลงไปตามวัย ในช่วงที่ศรีธนญชัยบวชเป็นสามเณรที่วัดจันทร์ ได้ลวนลามหลานสาวเจ้าอาวาส และเมื่อพบกับลูกสาวขุนปริชา ซึ่งขณะนั้นศรีธนญชัยก็มีครอบครัวอยู่แล้ว แต่ยังมีใจให้กับหญิงอื่น ซึ่งถือว่าศรีธนญชัยเป็นคนเจ้าชู้ พฤติกรรมการแสดงความเจ้าชู้ของศรีธนญชัย มีดังนี้

4.4.1 พฤติกรรมการลวนลามหลานสาวเจ้าอาวาส

ศรีธนญชัยเรียนหนังสือและวิชาอาคมจนแตกฉาน ได้รับยกย่องให้เป็นครูสอนหนังสือให้ญาติโยมและหลานสาวของเจ้าอาวาส ดังความว่า

... สมภารสั่งเณรชัยให้เฝ้าดู ช่วยเป็นครูบอกเล่าแทนเราที่ ...

(วรรณ. 2502: 13)

ศรีธนญชัยมีใจหลงรักหลานสาวเจ้าอาวาส หาเวลาที่เจ้าอาวาสเผลอจะเกี้ยวพาราสีนางเป็นประจำ ดังความว่า

... ชักลำนํ้าทำนองประคองช้าง แล้วเขยคางขมชิดพิสมัย สมภารหลับได้ทีดีฤทัย ทำควาไขว่ลูปต้องของสำคัญ ...

(วรรณ. 2502: 14)

พฤติกรรมดังกล่าว ทำให้หลานสาวเจ้าอาวาสไม่พอใจเป็นอย่างยิ่งนัก เมื่อนางร้องไห้อวยศรีธนญชัย ก็แก้ตัวว่าสอนอย่างหนึ่งแต่นางไปทำอีกอย่างหนึ่งจึงต้องว่ากล่าว เจ้าอาวาสหลงเชื่อทำให้ศรีธนญชัยได้ใจ และปฏิบัติเช่นนี้บ่อยครั้งจนเจ้าอาวาสจับได้ และไล่ออกจากวัด ดังความว่า

...สมภารผ่องวางเหวี่ยงเปรี้ยงเกศา เณรกระโดดหน้าคะมำดำสุธา สมภารคว่ำพลองใหญ่ วิ่งไล่ตี ...

(วรรณ. 2502: 16)

4.4.1.1 มูลเหตุของการแสดงพฤติกรรม

เนื่องจากศรีธนญชัยมีอายุย่างเข้าสู่วัยรุ่น พฤติกรรมจึงเปลี่ยนแปลงไปตามวัย คือ มีความรักต่อเพศตรงข้าม ซึ่งเป็นไปตามธรรมชาติของมนุษย์ที่ยังหลงติดอยู่ในกิเลสตัณหา

4.4.1.2 ผลจากการแสดงพฤติกรรมวิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์

ผลต่อตนเอง ถูกไล่ออกจากวัดและให้ลาสิกขาบท ผลต่อผู้อื่นและสังคม ผิดศีลธรรม และจารีตประเพณีของสังคม ทำให้เจ้าอาวาสเสียใจ พฤติกรรมตอนนี้ตรงกับจริยศาสตร์ของเพลโต (Plato อ้างถึงในชัยวัฒน์ อัดพัฒน์. 2520 :70-77) ส่วนของความอยาก คือกิเลสตัณหา ต้องถูกควบคุมด้วยเหตุผล ศรีธณูชัยถูกกิเลสตัณหาครอบงำจิตใจ ขาดเหตุผลในการยั้งคิด แยกแยะสิ่งที่ถูกผิดออกจากกันไม่ได้ จึงทำให้ศรีธณูชัยพบกับความลำบาก

4.4.2 พฤติกรรมการหลอกขอลูกสาวขุนปริชา

ศรีธณูชัยคิดกลอุบายหลอกขอลูกสาวของขุนปริชาซึ่งเป็นเพื่อนรัก โดยบอกว่าจะขอลูกสาวไปทำลูก ดังความว่า

.. ด้วยกลเล่ห์ทอดสนิทในติดพัน บอกกับขุนปริชาตัวข้าเจ้า ขาดลูกเต้าไม่มีเลยดีฉัน ทั้งเงินทองกองนาก็มากครั้น ...

(วรวรรณ. 2502: 242)

ขุนปริชาหลงกลยอมยกลูกสาวให้ ศรีธณูชัยกลับนำลูกสาวไปเป็นภรรยา ดังความว่า

... ครั้นถึงบ้านพาเจ้าเข้าเคหา ขึ้นอุราด้วยจิตพิสมัย กลับเอนางเป็นเมียเคล้าเคลียไปจนทรมวยโถมศรีเจ้ามีครรภ์ ...

(วรวรรณ. 2502: 243)

4.4.2.1 มูลเหตุของการแสดงพฤติกรรม

ถูกกิเลสตัณหาครอบงำจิตใจ

4.4.2.4 ผลจากการแสดงพฤติกรรมวิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์

ผลต่อตนเอง ได้ลูกสาวขุนปริชามาเป็นภรรยา ผลต่อผู้อื่นและสังคม ขุนปริชาแค้นใจไปฟ้องศาล ศาลตัดสินให้ศรีธณูชัยเป็นฝ่ายชนะ ตรงกับจริยศาสตร์ของ โซฟิสต์ (Sophists. อ้างถึงในชัยวัฒน์ อัดพัฒน์. 2520 : 53-54) ที่กล่าวว่า ความดี ความชั่ว ความถูก ความผิด เป็นเรื่องของบุคคลที่กำหนดขึ้นเอง ความจริงแท้แน่นอนตายตัวไม่มี ศรีธณูชัยถือว่าตนเองไม่ได้ทำผิด เพราะขอลูกสาวไปทำลูก ขุนปริชาก็ยกให้โดยดี

4.5 พฤติกรรมการแสดงความรับผิดชอบ ขยันหมั่นเพียร

ศรีธณูชัยเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว มีความขยันหมั่นเพียร ไม่เกียจคร้าน พฤติกรรมการแสดงความรับผิดชอบ ขยันหมั่นเพียร มีดังนี้

4.5.1 พฤติกรรมการขยันหมั่นเพียรต่อหน้าที่ราชการ

หลวงนายปรึกษากับภรรยาว่า คงเลี้ยงศรีธนญชัยต่อไปอีกไม่ได้แล้ว จึงตกลงกันนำศรีธนญชัยไปถวายพระเจ้าแผ่นดิน ดังความว่า

... ปรีกษามิยว่าอ้ายชัยมันไวนัก เราจะรักษาไปไม่ได้หนา เอามันไปถวายเจ้าพารา ก็เห็นว่าเบาใจก็มิมี ...

(วรรณ. 2502: 33)

เนื่องจากศรีธนญชัยเป็นบุคคลที่มีความอ่อนน้อมถ่อมตนในการเข้าหาผู้ใหญ่ และมีความขยันขันแข็งในการทำงาน ทำให้เป็นที่พอพระทัยของพระเจ้าเจษฎาธิ์นัก พระองค์จึงรักใคร่โปรดปรานศรีธนญชัยและพระราชทานบ้านให้อยู่พร้อมข้าทาสบริวาร ดังความว่า

... ฝ่ายศรีธนญชัยมิได้ขาด หมั่นใจราชการหาคร้านไม่ จนโปรดปรานพระองค์ผู้ทรงชัยประทานให้เคหาทั้งข้าคน ...

(วรรณ. 2502: 35)

4.5.1.1 มูลเหตุของการแสดงพฤติกรรม

ต้องการมีชีวิตที่ดีขึ้น

4.5.1.2 ผลจากการแสดงพฤติกรรมวิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์

ผลต่อตนเอง ทำให้ศรีธนญชัยเป็นที่โปรดปรานของพระเจ้าเจษฎา ได้รับพระราชทานรางวัลตอบแทนคือบ้านและข้าทาสบริวาร ผลต่อผู้อื่นและสังคม ทำให้หน่วยงานราชการที่ศรีธนญชัยเกี่ยวข้องพัฒนาดีขึ้น ตรงกับจริยศาสตร์ของ ไสเครติส (Socrates, อ้างถึงในชัยวัฒน์ อัดพัฒน. 2520 : 63-69) ที่กล่าวว่า ความรู้เป็นความดีสูงสุด ถ้าใครรู้ว่าอะไรเป็นสิ่งที่ถูกต้องเขาจะต้องทำในสิ่งนั้น ศรีธนญชัยรู้ว่า ความขยัน หมั่นเพียร การเอาใจใส่ ต่อหน้าที่การงาน และการรู้จักปรนนิบัติรับใช้เจ้านายเป็นสิ่งที่ดี ศรีธนญชัยจึงทำในสิ่งนั้นจนทำให้เป็นที่โปรดปรานของพระเจ้าแผ่นดิน

4.5.2 พฤติกรรมการแสดงความรับผิดชอบต่อครอบครัว

ศรีธนญชัยอยู่ดีมีความสุข เงินทองหาได้มากก็เที่ยวเล่นจนครอบครัวยากจนลง ถูกนางสินวลต่อว่า ดังความว่า

... เอาแต่เที่ยวเข้าค้ำไม่กำหนด ได้มียศแล้วก็เซิดทำเซิดฉิน จะต้องอดลงนอนกัดก้อนกินไม่หากินเอาแต่เล่นไม่เป็นรส ...

(วรรณ. 2502: 82)

ศรีธนญชัยจึงใช้เล่ห์กลหาเงินโดยพนันทายใจเสนาอำมาตย์ด้วยเงินเดิมพันจำนวน 1 พันซึ่งใครชนะก็ได้เงินไป แล้วกราบบังคมทูลขอยืมเงินพระเจ้าแผ่นดินมาลงพนัน โดยทายใจว่า ชุนนางทุกคนต่างมีน้ำใจซื่อสัตย์ต่อแผ่นดิน มีความกตัญญูต่อองค์พระมหากษัตริย์จริงหรือไม่ ถ้าไม่จริงก็ให้แจ้งมา ชุนนางทุกคนต่างก็รับว่าศรีธนญชัยทายใจได้ถูกต้องแล้ว ศรีธนญชัยจึงได้เงินพนันเป็นจำนวนมาก

4.5.2.1 มูลเหตุของการแสดงพฤติกรรม

ต้องการเงินเพื่อใช้จ่ายในครอบครัว และเป็นนิสัยส่วนตัว

4.5.2.2 ผลจากพฤติกรรมการวิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์

ผลต่อตนเอง มีเงินใช้จ่ายในครอบครัว ผลต่อผู้อื่นและสังคม ทำให้ผู้ด้อยปัญญาว่าเสียทรัพย์และเดือดร้อน วิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์ของ โซฟิสต์ (Sophists. อ้างถึงในชัยวัฒน์ อดิพัฒน์. 2520 : 53-51) ที่กล่าวว่า ความดี ความชั่ว ความถูกต้อง ความผิด เป็นเรื่องของบุคคลกำหนดขึ้นเอง ในทัศนะของโซฟิสต์แล้วคนที่น่าสรรเสริญไม่ใช่คนมีธรรมยึดมั่นในหลักการที่ประเสริฐ แต่เป็นคนที่รู้จักหลบหลีกแปรไปตามประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ เป็นคนไม่อยู่กับร่องกับรอย ศรีธนูชัยใช้อุบายหลอกลวงหันหน้าใจจนได้เงินสมดังเจตนา โดยไม่คำนึงถึงความเดือดร้อนของผู้อื่น ซึ่งตรงกับจริยศาสตร์ของโซฟิสต์ดังกล่าว

4.6 พฤติกรรมการแสดงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ

ครอบครัวของศรีธนูชัยเป็นครอบครัวที่ยากจน ศรีธนูชัยมีความผูกพันต่อบิดามารดา ตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง ถึงแม้ว่าศรีธนูชัยจะถูกบิดามารดาไล่ออกจากบ้าน เนื่องจากศรีธนูชัยฆ่าน้อง เพราะเกิดความเบื่อบุญที่จะต้องเลี้ยงดูน้อง และตอนที่บิดามารดามีฐานะยากจนลง จึงได้นำศรีธนูชัยไปขายเป็นทาส แต่ศรีธนูชัยไม่เคยคิดอาฆาต แค้นแค้น และเอาผิดต่อบิดามารดาของตน พฤติกรรมการแสดงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ มีดังนี้

4.6.1 พฤติกรรมการอุปการะเลี้ยงดูบิดามารดา

พระเจ้าเจษฎาทรงรักและเอ็นดูศรีธนูชัยยิ่งนัก เนื่องจากความเอาใจใส่ ชยันหมั่นเพียรต่อการปฏิบัติหน้าที่ของศรีธนูชัย พระองค์ได้เลื่อนบรรดาศักดิ์ให้เป็นหลวงศรีธนูชัย มีหน้าที่เข้าเฝ้ารับใช้ใกล้ชิดพระเจ้าแผ่นดิน ศรีธนูชัยมีความยินดียิ่ง จึงไปรับบิดามารดาอยู่ด้วย ดังความว่า

... แล้วตั้งเป็นหลวงศรีอันมียศ ได้ปรากฏนามแจ้งทุกแห่งหน ธนูชัยรับบิดามารดาตามเอามาปรนนิบัติล้นซัดเคื่อง ...

(วรรณ. 2502: 35)

4.6.1.1 มูลเหตุของการแสดงพฤติกรรม

ศรีธนูชัยมีความกตัญญูต่อบิดามารดา

4.6.1.2 ผลจากการแสดงพฤติกรรมวิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์

ผลต่อตนเอง ครอบครัวมีความสุข ได้รับการยกย่องจากสังคม ผลต่อผู้อื่นและสังคม เป็นตัวอย่างที่ดีของคนรุ่นหลัง ตรงกับจริยศาสตร์ของ อริสโตเติล (Aristotle. อ้างถึงใน

ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์. 2520 : 85-89) ที่กล่าวว่า ความดีสูงสุด คือ ความสุข ศรีธัญชัยได้ประกอบความดีอันสูงสุด คือ ความกตัญญู จนทำให้ตนเองและครอบครัวมีความสุขไปด้วย

4.7 พฤติกรรมการชอบความสนุกสนาน

เท่าที่พบพฤติกรรมชอบสนุกสนานของศรีธัญชัยมีตลอดทั้งเรื่อง พฤติกรรมการชอบความสนุกสนาน มีดังนี้

4.7.1 พฤติกรรมการปลูกบ้านเรือนทอง

วันหนึ่งศรีธัญชัยนึกสนุกได้ลั้งบ่าวไพร่ให้ไปตัดไม้ทองหลางมาปลูกเป็นบ้านเรือนทอง

2 หลัง ดังความว่า

.. วันนั้นคะนองจิตคิดสนุก อยากจะปลูกเรือนทองสักสองหลัง แล้วเรียกบ่าวแจ้งความตามกำลัง มึงไปตัดตัดไม้มาให้เรา .

(วรวรรณ. 2502: 35)

เมื่อปลูกบ้านเสร็จ ศรีธัญชัยได้จัดงานฉลองบ้านทองอย่างเอิกเกริก ไม่ไปเข้าเฝ้าเหมือนที่เคยปฏิบัติ ทำให้พระเจ้าเจษฎาตรัสถามถึง และรับสั่งให้ตามตัวศรีธัญชัยมา ศรีธัญชัยเห็นความผิดจวนตัวก็แก้ตัวว่า ตนเองมัวแต่เฝ้าบ้านเรือนทองที่ปลูกใหม่ กลัวว่าช่างปลูกบ้านจะขโมยเพราะปลูกด้วยทองทั้งหลัง ดังความว่า

.. ล้วนแต่ทองทำเรือนออกเกลื่อนกลาด ครั้นจะคลาดทิ้งมาหาได้ไม่ กลัวพวกช่างมันจะยกฉกไป จงทราบได้บาปหาฝ่าธุลี ...

(วรวรรณ. 2502: 36)

4.7.1.1 มูลเหตุของการแสดงพฤติกรรม

อารมณ์คะนองและต้องการใช้อวดทางปัญญา

4.7.1.2 ผลจากการแสดงพฤติกรรมวิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์

ผลต่อตนเอง ศรีธัญชัยได้รับความสนุกสนาน เบิกบานใจ ที่ได้แสดงออกและใช้อวดปัญญาว่าตนมีปัญญาเหนือผู้อื่น ผลต่อผู้อื่นและสังคม บุคคลรอบข้าง เพื่อนบ้าน ที่มาร่วมในงานฉลองบ้านเรือนทองของศรีธัญชัยมีความสุขสนุกสนานไปด้วย และได้ผ่อนคลายอารมณ์จากการทำงานหนักมาทั้งวัน ตรงกับจริยศาสตร์ของ ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์ (2520 :1-2) ที่กล่าวว่า พฤติกรรมเปรียบเสมือนกระจกเงาที่ส่องให้เห็นอุปนิสัย ซึ่งตรงกับนิสัยของศรีธัญชัยที่เป็นคนชอบสนุก จนคิดสร้างบ้านเรือนทองโดยใช้ไม้ทองหลางเพื่อหลอกให้ผู้อื่นเข้าใจว่าเป็นทองจริง ๆ

4.8 พฤติกรรมการแสดงความโลภ

ความโลภ เป็นกิเลสอย่างหนึ่งของมนุษย์ ศรีธณูชัยมีความโลภในทรัพย์สินเงินทอง ยศถาบรรดาศักดิ์ เห็นแก่ตัว เห็นแก่ได้ ใช้ปัญญาของตนที่มีอยู่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่นที่ด้อยกว่าตน พฤติกรรมการแสดงความโลภ มีดังนี้

4.8.1 พฤติกรรมการแสดงความโลภต้องการที่ดินของผู้อื่น

ศรีธณูชัยมีความโลภ ไม่พอใจในสิ่งที่มีอยู่ ใช้ปัญญาขอพระราชทานที่ดินจาก พระเจ้าเจษฎาเพื่อปลูกบ้านหลังใหม่ เพราะหลังเดิมคับแคบไม่พออยู่ โดยขอที่ดินเท่าแมวดั้นตาย เท่านั้น ดังความว่า

... ข้าพเจ้าสุดแสนจะแค้นคับ จะขอรับพระราชทานสถานที่ ไม่มากมายพอสำนักพักอินทรีย์ พอเท่าที่แมวดั้นสิ้นใจตาย .

(วรรณ 2502 49)

การใช้ภาษาที่กำกวมของศรีธณูชัย ทำให้พระเจ้าเจษฎาตีความว่า ไม่มากมาย พออยู่ได้ พระองค์จึงพระราชทานให้ตามที่ศรีธณูชัยขอ ศรีธณูชัยใช้เชือกผูกคอแมวแล้วใช้ไม้ไล่ตี แมววิ่งไป บริเวณที่ดินของใครก็จะรับเป็นของตนเองหมด กว่าแมวจะตายศรีธณูชัยก็ได้ที่ดินไปจำนวนมาก และ ไล่ราษฎรออกจากบริเวณนั้นทั้งหมด ดังความว่า

. แมววิ่งเข้าที่ใครก็ไล่คน เป็นของตนถิ่นที่นี้ประทาน ได้ที่ทางลิบลิบหลายลิบลั่น บังเกิดเชิญชาวประชาน่าสงสาร ..

(วรรณ. 2502: 51)

4.8.1.1 มูลเหตุของการแสดงพฤติกรรม

ต้องการที่ดินเพื่อปลูกบ้านหลังใหม่ให้ใหญ่กว่าเดิม

4.8 1.2 ผลจากการแสดงพฤติกรรมวิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์

ผลต่อตนเอง ได้ที่ดินสมดังตั้งใจ ผลต่อผู้อื่นและสังคม ประชาชนเดือดร้อน พระเจ้าแผ่นดินเสียพระทัยที่มีส่วนทำให้ประชาชนไร้ที่อยู่ ที่ทำกิน พฤติกรรมนี้ตรงกับจริยศาสตร์ของ โซฟิสต์ (Sophists อ้างถึงในชัยวัฒน์ อัศวรัตน์ 2520 53-54) ในส่วนที่กล่าวว่า คุณธรรมเป็นเรื่อง ที่ทุกคนเข้าใจได้ด้วยตนเอง เป็นเรื่องต่างจิตต่างใจ คนที่น่ายกย่องคือ คนที่สามารถแปรไปตาม ประโยชน์ที่จะได้รับ เป็นคนที่ไม่อยู่กับร่องกับรอย ศรีธณูชัยไม่คำนึงถึงความเดือดร้อนของผู้อื่น ขอให้ ตนเองได้มาในสิ่งที่ต้องการก็พอแล้ว จึงทำให้ศรีธณูชัยมีความสุข แต่อยู่บนความทุกข์ของผู้อื่น

4 8.2 พฤติกรรมการแสดงความโลภเกี่ยวกับยศถาบรรดาศักดิ์

ศรีธณูชัยมีความสุขกับครอบครัวยุติตามฐานะ มียศถาบรรดาศักดิ์เป็นถึงพระยาศรีธณูชัย แต่ความโลภมักใหญ่ใฝ่สูงทำให้ศรีธณูชัยเริ่มกำเริบคึกคะนอง ต้องการเป็นเจ้าเมืองปักใต้

จึงวางแผนหลอกพระเจ้าเจษฎาให้ลงลายพระหัตถ์ในหนังสือว่า ให้ศรีธนญชัยไปเป็นเจ้าเมืองปักขไค้ พระเจ้าเจษฎาหลงกลศรีธนญชัยจึงทรงเขียนให้ศรีธนญชัยดูเป็นตัวอย่าง ดังความว่า

... แล้วทรงเขียนขึ้นต้นธนญชัย ไปกินเมืองปักขไค้ได้เหมาะเหม็ง แล้วส่งให้นี้อย่างนี้เอง มึงจงเร่งจดจำเป็นตำรา ...

(จรรवरณ 2502: 142)

ศรีธนญชัยนำลายพระหัตถ์ไปใช้เป็นหลักฐานต่อเจ้าหน้าที่ให้ปลดเจ้าเมืองคนเดิมออกตามคำสั่ง และแต่งตั้งตนเองขึ้นมา เมื่อได้เป็นเจ้าเมืองปักขไค้ก็ชูตรีตราษฎร ทำให้ราษฎรเดือดร้อน และไปถวายฎีกาต่อพระเจ้าเจษฎา

4.8.2.1 มูลเหตุของการแสดงพฤติกรรม

ต้องการยศถาบรรดาศักดิ์เพิ่มขึ้น

4.8.2.2 ผลจากการแสดงพฤติกรรมวิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์

ผลต่อตนเอง ได้เป็นเจ้าเมืองปักขไค้ ได้ทรัพย์สินจากการชูดริตประชาชน ผลต่อผู้อื่น และสังคม ทำให้ประชาชนเดือดร้อนจนถวายฎีกาต่อพระเจ้าเจษฎา พฤติกรรมตอนนี้ตรงกับจริยศาสตร์ของเพลโต (Plato. อ้างถึงในชัยวัฒน์ อัดพัฒน์. 2520 : 70-77) ที่กล่าวว่า ความอยาก คือกิเลสต้นเหตุ ถูกควบคุมด้วยเหตุผล ศรีธนญชัยถูกความโลภ กิเลสต้นเหตุเข้าครอบงำจิตใจจนขาดเหตุผล ไม่สามารถแยกแยะดีชั่ว ทำให้ประชาชนเดือดร้อน

4.9 พฤติกรรมการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

ศรีธนญชัยเป็นผู้ที่มีปัญญา ไหวพริบปฏิภาณ แก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ลุล่วงด้วยดี ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเฉพาะหน้า ระยะสั้น หรือระยะยาว ศรีธนญชัยสามารถใช้ปัญญาแก้ไขได้อย่างแยบยล เห็นความคาดหมายของผู้อื่น พฤติกรรมการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า มีดังนี้

4.9.1 พฤติกรรมการมหาไซในน้ำ

วันหนึ่ง พระเจ้าเจษฎาคิดจะลองปัญญาศรีธนญชัย พระองค์จึงสั่งให้อำมาตย์และนางกำนัลนำไซติดตัวไปคนละฟอง แล้วเสด็จลงท่าแพ ให้เหล่าขุนนางซ่อนไซเอาไว้แล้วกระโดดลงน้ำ ทำทีว่ามไซ ไครงมหาไซขึ้นมาไม่ได้จะถูกประหารชีวิต รวมทั้งศรีธนญชัยด้วย ดังความว่า

... ถ้าไม่มีไซมาเหมือนว่าไว้ ก็จะให้ประหารผลาญชีวา ธนญชัยไวว่องนั่งตรองตรึก ก็พอนึกเห็นอุบายใช้นั้นหนา ...

(จรรवरณ 2502. 104)

ศรีธนญชัยก็คิดหาทางแก้ปัญหา โดยการกระโดดลงไปในน้ำแล้วโผล่ขึ้นมาร้องกระเดือก โล่ปล้ำนางกำนัลทำที่ว่าตนเองเป็นไก่ตัวผู้ไม่สามารถออกไข่ได้ ดังความว่า

... เป็นไก่ตัวผู้ติดพันขันเอ็ก ๆ แก่ล้งสรเสกทำไปในอุบาย ...

(วรวรรณ. 2502: 105)

พระเจ้าเจษฎาทอดพระเนตรเห็นดังนั้นทรงพระสรวลในปัญญา ไหวพริบ ปฏิภาณ การเอาตัวรอดของศรีธนญชัย และทรงยกย่องชมเชยศรีธนญชัยว่าเป็นคนฉลาด ดังความว่า

...จอมกษัตริย์ที่ศนาทรงพระสรวล อ้ายนี้ควรเป็นปราชญ์ฉลาดหลาย ปัจจุบันมันเลิศประเสริฐชาย พระฤาษายกแก้งถามเนื้อความไป ...

(วรวรรณ. 2502: 105)

4.9.1.1 มูลเหตุของการแสดงพฤติกรรม

ถูกพระเจ้าเจษฎาลองปัญญา

4.9.1.2 ผลจากการแสดงพฤติกรรมวิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์

ผลต่อตนเอง รอดพ้นจากการถูกลงโทษประหาร เพราะใช้ไหวพริบปฏิภาณในการแก้ปัญหา ผลต่อผู้อื่นและสังคม เป็นตัวอย่างที่ดีในการรู้จักเอาตัวรอด ตรงกับจริยศาสตร์ของเพลโต (Plato. อ้างถึงในชัยวัฒน์ อติพัฒน์. 2520: 70-77) ที่กล่าวว่า จิตวิญญาณเป็นบ่อเกิดแห่งปัญญา ศรีธนญชัยใช้สติปัญญาที่มีอยู่คิดหาทางแก้ไข เอาตัวรอดได้อย่างมีเหตุผล จึงพ้นจากความตาย

4.9.2 พฤติกรรมการหาทางรอดออกจากการถูกขังในกรงเหล็ก

พระเจ้าเจษฎาทรงตรัสว่า ลังขารของคนเรานี้เป็นของเที่ยงแท้แน่นอน เช่น เกิดแล้วแก่เจ็บแล้วตาย ข้าราชการบริพารทุกคนที่เข้าเฝ้าต่างพากันเห็นด้วยกับคำกล่าวของพระองค์ ดังความว่า

... พระทรงตรัสลังขารเป็นของเที่ยง ไม่หลีกเลี่ยงจริงจึงความลังขาร อันร่างกายไม่จีรังลังขาร อนันตศาสน์เปล่าไม่เข้าการ ...

(วรวรรณ. 2502: 107)

แต่ศรีธนญชัยกลับเถียงพระองค์ว่า ลังขารเป็นของไม่เที่ยง คนเราไม่ถึงที่ตายจะทำอย่างไรก็ไม่ตาย ถึงมีคนเอาไปฆ่าก็ไม่ตาย พระเจ้าเจษฎาได้ฟังดังนั้นก็พิโรธศรีธนญชัย สั่งให้อำมาตย์ต่อกรงเหล็กแล้วนำตัวศรีธนญชัยเข้าไปขังในกรงเหล็ก ใส่กุญแจแน่นหนาไปวางไว้ชายทะเล หวังว่าเมื่อน้ำขึ้นท่วมกรงเหล็กศรีธนญชัยต้องตายแน่นอน ดังความว่า

...พระทรงธรรมสั่งเสนาอย่าช้าที่ เร่งต่อกรงเหล็กใหญ่อย่างได้ช้า แล้วเอาใส่อ้ายชัยอย่าให้หนี เองจงไปตั้งไว้ชายวารี จะดูดีที่ว่ามันไม่บรรลัย ...

(วรวรรณ. 2502: 108)

ศรีธนญชัยใช้ปัญญาคิดหาทางแก้ไข โดยขอพระราชทานเครื่องทรงของพระมหากษัตริย์ 1 ชุด มาวางไว้บนกรงเหล็ก พอเรือพ่อค้าชาวจีนผ่านมา ศรีธนญชัยร้องตะโกนว่า “ไม่เป็น ... ไม่เป็น” พ่อค้าชาวจีนลงมาได้ถามดูได้ความว่า ศรีธนญชัยถูกบังคับให้เป็นกษัตริย์แต่ไม่ต้องการจะเป็นจึงถูกขัง พ่อค้าชาวจีนเกิดความโลภต้องการเป็นกษัตริย์ จึงขอเข้าไปอยู่ในกรงเหล็กแทนศรีธนญชัย โดยแลกเปลี่ยนกับเรือสินค้าของพ่อค้าชาวจีน จึงทำให้ศรีธนญชัยรอดพ้นจากความตายมาได้

4.9.2.1 มูลเหตุของการแสดงพฤติกรรม

ไม่ยอมลงให้กับพระเจ้าเจษฎาโดยเถียงว่าสังฆารเป็นของไม่เที่ยง

4.9.2.2 ผลจากการแสดงพฤติกรรมวิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์

ผลต่อตนเอง ศรีธนญชัยรอดพ้นจากความตาย ผลต่อผู้อื่นและสังคม พ่อค้าชาวจีนตาย พระเจ้าเจษฎาพอพระทัยและทรงเชื่อว่า สังฆารเป็นของไม่เที่ยงเหมือนดังคำพูดของศรีธนญชัย ซึ่งตรงกับแนวจริยศาสตร์ของเพลโต (Plato. อ้างถึงในชัยวัฒน์ อัดพัฒน์. 2520 : 70-77) ที่กล่าวว่า เหตุผล คือ จิตวิญญาณ ซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งปัญญา การใช้ปัญญาแก้ปัญหาโดยการขอเครื่องทรงของกษัตริย์วางไว้บนกรงเหล็ก ทำให้ฝ่ายตรงข้ามหลงเชื่ออย่างสนิทใจ เป็นการใช้ปัญญาอย่างเฉลียวฉลาดของศรีธนญชัย จนทำให้รอดพ้นจากความตาย

4.10 พฤติกรรมการมีจิตเป็นกุศล

ความมีปัญญา ไหวพริบ ปฏิภาณทำให้ศรีธนญชัยสามารถเอาตัวรอดจากอุปสรรคต่าง ๆ มาได้ และหลายครั้งพฤติกรรมของศรีธนญชัยก็ก่อให้เกิดความเดือดร้อนให้กับคนในสังคม ศรีธนญชัยเกิดมโนธรรมสำนึก มีความเชื่อในเรื่องบาปบุญคุณโทษ จึงมีจิตคิดในทางกุศล พฤติกรรมการมีจิตเป็นกุศลมีดังนี้

4.10.1 พฤติกรรมการสร้างวัด

ศรีธนญชัยกลับมาจากประเทศจีน ได้พบเหตุการณ์ต่าง ๆ มากมาย ศรีธนญชัยจึงคิดที่จะสร้างวัด โดยหวังว่าจะได้ผลบุญติดตัวไปชาติหน้า ดังความว่า

... ธนญชัยคิดจะสร้างทางกุศล ให้แผ่ผลสืบสร้างทางสวรรค์ คิดจะสร้างวัดวาศรัทธาครัน
ปรึกษากันบอกกะภรรยา ...

(วรวรรณ. 2502: 129)

พระเจ้าเจษฎาทรงทราบข่าวก็ทรงอนุโมทนากับศรีธนญชัย และพระราชทานเงินทองให้ศรีธนญชัยนำไปเป็นทุนในการสร้างวัด ดังความว่า

... พระทรงชัยฟังชมโสมนัส บัญชาตรัสตักเป็นหลักฐาน ตามแต่เองจะประสงค์จ้านงค์การ
จะทำการขัดขวางเป็นอย่างไร มาเบิกเอาไปใช้กูไม่ขัด จะสร้างวัดเหลือดีจะมีไหน ได้สืบ
พระศาสนาข้างหน้าไป กุดีใจด้วยเองจงเร่งทำ ...

(วรวรรณ. 2502: 130)

4.10.1.1 มูลเหตุของการแสดงพฤติกรรม

มีมโนธรรมลำนึก มีจิตเป็นกุศล

4.10.1.2 ผลจากการแสดงพฤติกรรมวิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์

ผลต่อตนเอง ศรีธนญชัยภาคภูมิใจที่ได้สร้างวัดจนสำเร็จ ได้รับการยกย่องจาก
พระเจ้าแผ่นดิน ได้เลื่อนยศถาบรรดาศักดิ์เป็นพระยาศรีธนญชัย สังคมยกย่องชื่อเสียงโด่งดัง
มีคนนับหน้าถือตายำเกรงมากขึ้น ผลต่อผู้อื่นและสังคม มีสถานปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้น
เป็นเยี่ยงอย่างที่ดีของชนรุ่นหลัง พฤติกรรมตอนนี้ตรงกับจริยศาสตร์ของ ค่านท์ (Immanuel Kant อ้างถึงใน
ชัยวัฒน์ อัตพัฒน. 2520 : 115-118) ที่กล่าวว่า เจตจำนงเป็นความดีที่แท้จริง บริสุทธิ มั่นคง
มากกว่าการมีปัญญา ศรีธนญชัยมีเจตจำนงอันแน่วแน่ที่จะสร้างวัดไว้ก่อนตนเองจะตายเพื่อหวังผลให้
ชีวิตมีความสุขในชาติหน้า

4.10.2 พฤติกรรมการออกบวช

ศรีธนญชัยรู้สึกสำนึกตัวเองได้ว่า ทำผิดต่อบุคคลอื่นไว้มากมาย จึงคิดที่จะบวชเพื่อ
ล้างบาปกรรมเหล่านั้น ดังความว่า

... ธนญชัยรำพึงถึงธรรมะ ช่างฝ่ายพระลาสนาอุทาหรณ์ จะบวชถือศีลธรรมา
ให้ผ้นผ่อนบาปกรรมที่ทำมา ...

(วรวรรณ. 2502: 293)

ศรีธนญชัยลาออกจากราชการเพื่อบรรพชาเป็นพระภิกษุ ถือศีลภาวนาอยู่ในวัด ดังความว่า

... จึงเข้าไปทูลลาภูวนาท หังหมุญญาติเผ่าพงศ์พวงวงศา แล้วเข้าวัดเสร็จสรรพบรรพชา
เป็นสุขอยู่กับท่านอาจารย์มี ...

(วรวรรณ. 2502: 293)

4.10.2.1 มูลเหตุของการแสดงพฤติกรรม

มีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องบาปบุญและลำนึกบาป

4.10.2.2 ผลจากการแสดงพฤติกรรมวิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์

ผลต่อตนเอง ได้บวชเป็นพระภิกษุ โดยพระอาจารย์มีเป็นพระอุปัชฌาให้
ภาวนาตนอยู่ในศีลธรรมอันดี ผลต่อผู้อื่นและสังคม เป็นเยี่ยงอย่างที่ดีของสังคม ตรงกับจริยศาสตร์
ของ โซเครตีส (Socrates. อ้างถึงใน ชัยวัฒน์ อัตพัฒน. 2520 : 63-69) ที่กล่าวว่า คุณธรรม คือ
ความรู้ บุคคลที่รู้และเข้าใจถึงธรรมชาติของความดี เขาจะไม่พลาดในการทำความดี

ศรีธนญชัยต้องการประกอบกรรมดีด้วยความเต็มใจ เพราะศรีธนญชัยเชื่อว่าบาปบุญมีจริง จึงบวชล้างบาปให้กับตนเอง

4.11 พฤติกรรมการหลอกลวงผู้อื่น

พฤติกรรมทุกอย่างเมื่อฝึกปฏิบัติบ่อย ๆ จนกลายเป็นนิสัยก็เปรียบเสมือนเงาตามตัว ยากที่จะเลิกได้ พฤติกรรมฉลาดแกมโกง เอาเปรียบเปรียบ หลอกลวงผู้อื่น เป็นนิสัยที่ถาวรของศรีธนญชัยที่ไม่สามารถละทิ้งได้ ถึงแม้บางครั้งจะเกิดมโนธรรมสำนึกขึ้นในใจ แต่ก็พ่ายแพ้ต่อกิเลส ตัณหา ซึ่งครอบงำจิตใจและด้วยนิสัยความคึกคะนองของศรีธนญชัยจึงไม่สามารถดำเนินชีวิตให้อยู่อย่างสงบได้ หรือปฏิบัติตนเป็นคนดีได้ พฤติกรรมการหลอกลวงผู้อื่น มีดังนี้

4.11.1 พฤติกรรมการหลอกลวงขายหม้อพูดได้

ศรีธนญชัยรู้สึกร้อนรุ่มกลุ่มใจ อยู่ไม่เป็นสุข จึงปลอมตัวเป็นชาวบ้านออกเที่ยวไปตามที่ต่าง ๆ และคิดสนุกขึ้นมา จึงนำแมลงภู่ผูกติดกับฝานหม้อ ใช้ผ้ามัดอย่างมิดชิด เวลาปิดฝานหม้อแมลงภู่ก็จะร้องอู๋ เหมือนหม้อพูดได้ ดังความว่า

...จับแมลงภู่เอามากิ่งฝานหม้อ คิดทำล่อลวงเล่นเหมือนเช่นหมาย ทำเป็นหม้อพูดได้ในอุบาย ...

(วรรณ. 2502: 205)

แล้วนำหม้อดังกล่าวไปเร่ขายหลอกชาวบ้านว่าหม้อพูดได้ ยายปักได้ยินก็สนใจที่จะซื้อ จึงลองพิสูจน์ดูโดยการเปิดฝานหม้อดูแต่ไม่พบสิ่งใด เวลาปิดฝานหม้อก็มีเสียงดังอู๋เหมือนหม้อพูดได้จริง ดังความว่า

... เปิดหม้อดูสิ่งใดก็ไม่เห็น ด้วยซ่อนเร้นอยู่ใต้ฝานาจน ครั้นปิดลงร้อนเล่นเหมือนเช่นคน ด้วยเสียงกลไม่มาหางายฝาดู ...

(วรรณ. 2502: 205)

ยายปักหลงเชื่ออย่างสนิทใจว่าเป็นของวิเศษ จึงรับซื้อหม้อไว้โดยไม่เกี่ยงราคา

4.11.1.1 มูลเหตุของการแสดงพฤติกรรม

ต้องการหลอกลวงผู้อื่นเพื่อหวังผลประโยชน์

4.11.1.2 ผลจากการแสดงพฤติกรรมวิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์

ผลต่อตนเอง ขายหม้อได้เงินตามอุบาย นำเงินที่ได้ไปลงทุนหลอกคนอื่นอีก ผลต่อผู้อื่นและสังคม ทำให้ผู้ที่หลงเชื่อเดือดร้อนเสียเงินทองโดยเปล่าประโยชน์ ตรงกับจริยศาสตร์ของโซฟิสต์ (Sophists. อ้างถึงในชัยวัฒน์ อัดพัฒน์. 2520 : 53-54) ที่กล่าวว่า บุคคลที่น่าสรรเสริญไม่ใช่คนมีธรรม แต่เป็นคนที่รู้จักหลบหลีกแปรไปตามประโยชน์ที่ได้ เป็นนักฉวยโอกาส ทำสิ่งใดเพื่อจะได้มาซึ่ง

ค่าแห่งชีวิต คือ เกียรติ อำนาจ และความมั่นคง ดังเช่นศรีธนญชัยที่ไม่มีความรู้สึกอะไรกับความเดือดร้อนของคนอื่น นอกจากความต้องการของตนเอง เท่านั้น

4.11.2 พฤติกรรมการหลอกเอาทรัพย์สินยาสงค์

ศรีธนญชัยไปพบยายสงค์ที่บ้าน เล่าความให้ยายสงค์ฟังว่าตนเดือดร้อนเรื่องเงิน ขอยืมเงินก่อน ครบ 2 เดือนจะส่งคืนให้ ดังความว่า

... จะขอกู้เงินท่านเป็นการร่อน คอยแน่นอนล้งจะลักขังห้า ลักสองเดือนจะหามาให้ได้เมตตา ไม่ให้ช้าในนานดอกท่านยาย ...

(วรรณ. 2502: 311)

ครบ 2 เดือน ยายสงค์ก็ทวงเงินจากศรีธนญชัย ศรีธนญชัยก็ถามว่า ครบ 2 เดือนหรือยัง ยายสงค์ตอบว่า ครบพอดี ศรีธนญชัยก็บอกว่ายังไม่ครบ ยายสงค์เวียนทวงหนี้เป็นเวลานานนับปี ศรีธนญชัยก็พูดยืนยันคำเดิมยังไม่ครบ 2 เดือน จึงไปฟ้องศาล ดังความว่า

... ธนญชัยทุจริตเฝ้าปิดเบือน ว่าสองเดือนผลัดมาตั้งตาปี ท่านสงค์ขัดใจจึงไปฟ้อง ทูลลงองค์เจ้ากรุงศรี ถวายฎีกาขอความตามคดี ...

(วรรณ. 2502: 312)

4.11.2.1 มูลเหตุของการแสดงพฤติกรรม

ต้องการทรัพย์สินของผู้อื่น มีความโลภ

4.11.2.2 ผลจากการแสดงพฤติกรรมวิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์

ผลต่อตนเอง ศรีธนญชัยได้ทรัพย์สินจากยายสงค์ ผลต่อผู้อื่นและสังคม ยายสงค์ทุกข์ใจที่ถูกศรีธนญชัยหลอก พฤติกรรมนี้ตรงกับจริยศาสตร์ของ โซฟิสต์ (Sophists. อ้างถึงใน ชัยวัฒน์ อดิพัฒน์. 2520 : 53-54) ที่กล่าวว่า ความจริงที่แน่นอนและตายตัวไม่มีในโลก ดิษฐ์ ถูกผิดเป็นเรื่องของบุคคลที่กำหนดขึ้นเอง ศรีธนญชัยไม่รู้สึกว่าสิ่งที่ตนเองทำเป็นความผิด เพราะจะคืนเงินให้ยายสงค์ตามที่สัญญาไว้ถ้ายายสงค์แก้ปัญหาเกี่ยวกับ คำว่า 2 เดือน ของศรีธนญชัยได้

4.12 พฤติกรรมการขึ้นอาสาเจ้านาย

ในยามที่บ้านเมืองเกิดเหตุการณ์คับขัน มีศัตรูชาวต่างชาติทำพิน ผู้ที่แพ้นั้นต้องตกเป็นทาสของผู้ชนะ ข้าราชการบริพารในราชสำนักก็ไม่มีใครหาญกล้าที่จะออกไปต่อกรในเชิงปัญญาได้นอกจากศรีธนญชัย พฤติกรรมการขึ้นอาสาเจ้านาย มีดังนี้

4.12.1 พฤติกรรมการขึ้นอาสาตอบปัญหาธรรมะกับชาวลังกา

ชาวลังกามาทำพินแพ้ธรรมะกับชาวไทย มีเงื่อนไขว่าถ้าใครแพ้ต้องเสียเมืองให้ฝ่ายชนะ ดังความว่า

...ให้ปราชญ์ไทยมาแก้แปลปัญหา กับลังกามาสู้เป็นคู่ชน สำแดงในธรรมยุตพุทธพันธ
ถ้ำแพ่งกันกินเปล่าเอานูรี ...

(วรวรรณ. 2502: 87)

พระเจ้าเจษฎาองค์ไม่เห็นใครที่จะเป็นคู่แข่งขันกับชาวลังกาได้ จึงไม่รับทำ ศรีธนูชัยจึงกราบ
บังคมทูลขึ้นอาสาว่าตนสามารถตอบปัญหารัศมีแข่งกับชาวลังกาได้ ดังความว่า

.. เกล้ากระหม่อมขอคำนับรับอาสา แก่ปัญหาคอสูเป็นคู่ชน พระอย่าพึ่งนอนน้อมลงยอมมัน
พระทรงธรรมเกียรติยศจะหมดไป ...

(วรวรรณ. 2502: 88)

ศรีธนูชัยได้แสดงความฉลาด และใช้เล่ห์เหลี่ยมทางปัญญาตอบปัญหารัศมีชนะชาวลังกา
ได้ พระเจ้าเจษฎาพอพระทัยมากจึงพระราชทานรางวัลให้ ดังความว่า

... พระทรงธรรมทรงพระลรวลว่า ภูคิตว่ามึงแปลไปแก้ไข เหตุทั้งนี้ก็เพราะเขาคิดมาใจ
ถ้าหาไม่ก็เห็นไม่เป็นการ พระขึ้นชอบประทานรางวัลให้ ...

(วรวรรณ. 2502: 93)

4.12.1.1 มูลเหตุของการแสดงพฤติกรรม

ต้องการรักษาพระเกียรติยศ ชื่อเสียง ให้กับพระเจ้าเจษฎา

4.12.2.2 ผลจากการแสดงพฤติกรรมวิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์

ผลต่อตนเอง ศรีธนูชัยเกิดความภาคภูมิใจในผลงานของตน ได้รับการยกย่อง
ชมเชย และได้รับพระราชทานรางวัลจากพระเจ้าเจษฎา ผลต่อผู้อื่นและสังคม ทำให้พระเจ้าเจษฎา
พอพระทัย และสามารถกอบกู้บ้านเมืองไม่ให้เป็นทาสของชาวลังกา ตรงกับจริยศาสตร์ของ อริสโตเติล
(Aristotle. อ้างถึงในชัยวัฒน์ อัทธพันธ์. 2520 : 86-89) กล่าวว่า ความดีสูงสุดคือ ความสุข ศรีธนูชัยได้
แสดงพฤติกรรมในทางที่ดี จึงทำให้ศรีธนูชัยพบกับความสุข

4.12.2 พฤติกรรมการขันอาสาสานตะกร้าแข่งกับลาว

มีลาวพวกหนึ่งเป็นเผ่าที่มีความสามารถสานตะกร้าในน้ำได้ โดยการดำน้ำลงไปสาน
ตะกร้าในน้ำจนสำเร็จหนึ่งใบจึงจะผลขึ้นเหนือน้ำ ได้ทำพานสานตะกร้าในน้ำแข่งกับไทย โดยมีเงิน
เป็บเดิมพัน พระเจ้าเจษฎาตรัสให้ศรีธนูชัยเข้าเฝ้า และแจ้งเรื่องการท้าพนัน ศรีธนูชัยจึงขึ้นอาสา
ดำน้ำสานตะกร้าแข่งกับลาว ดังความว่า

ธนูชัยไว้วางใจคิดตรองตรึก แต่พอนึกขึ้นได้ว่าไม่หนี ขอพระองค์รับสัญญาที่ รุ่งพรุ่งนี้
พร้อมหักศอกดำน้ำแพ ...

(วรวรรณ. 2502: 213)

การชันอาลาของศรีธนญชัยครั้งนี้ ทำให้พระเจ้าเจษฎาทรงพอพระทัยมาก และภาคภูมิใจในตัวของศรีธนญชัยเป็นอย่างยิ่งที่ศรีธนญชัยมีปัญญาเฉลียวฉลาด สามารถกู้สถานการณ์ในยามวิกฤตได้ทุกครั้งดังความว่า

... พระจอมวังพึงหลวงศรีเห็นดีถ้วน ทรงพระสรวลคัก ๆ ดินักหนา จึงดำรัสตรัสกล่าวกับลาวมา ที่เอ็งทำขอพนันกันกับไทย ...

(วรรณ. 2502: 213)

4.12.2.1 มูลเหตุของการแสดงพฤติกรรม

ต้องการให้อวดว่าตนมีปัญญาเหนือกว่าผู้อื่น และต้องการสร้างชื่อเสียงเกียรติยศให้กับพระเจ้าเจษฎาผู้เป็นนาย

4.12.2.2 ผลจากการแสดงพฤติกรรมวิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์

ผลต่อตนเอง ศรีธนญชัยได้รับการยกย่อง ชมเชย มีความภาคภูมิใจในเล่ห์เหลี่ยมทางปัญญาของตน ผลต่อผู้อื่นและสังคม ทำให้พระเจ้าเจษฎาพอพระทัย สร้างชื่อเสียงให้แก่ประเทศชาติ ตรงกับจริยศาสตร์ของเพลโต (Plato, อ้างถึงในชัยวัฒน์ อัดพัฒน์. 2520: 70 - 77) ที่กล่าวว่า จิตวิญญาณ เป็นบ่อเกิดแห่งปัญญา ศรีธนญชัยมีความเคารพรักต่อพระเจ้าเจษฎา จิตวิญญาณที่ฝังอยู่ในใจของศรีธนญชัยคือ ความจงรักภักดี ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ศรีธนญชัยเกิดปัญญา สามารถคิดแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ถวายแด่พระเจ้าเจษฎาได้อย่างน่าสรรเสริญ

4.13 พฤติกรรมการใช้ภาษากำกวมเอาชนะผู้อื่น

ศรีธนญชัยชอบใช้ภาษาที่ดีความเป็น 2 นัย ใช้คำพูดที่กำกวม คลุมเครือ เอาชนะคู่ต่อสู้ด้วยความฉลาดแกมโกง พฤติกรรมใช้ภาษากำกวมเอาชนะผู้อื่น พฤติกรรมการใช้ภาษากำกวมเอาชนะผู้อื่น ดังปรากฏพฤติกรรมต่อไปนี้

4.13.1 พฤติกรรมการพนันข้ามแม่น้ำ

ลาวเจดียงหาบเมี่ยงไปส่งส่วยให้เมืองวาลี เดินข้ามแม่น้ำต้นเงินแห่งหนึ่ง บังเอิญพบศรีธนญชัย จึงร้องถามว่า แม่น้ำนี้ข้ามได้ไหม ศรีธนญชัยบอกว่าข้ามไม่ได้ ลาวเห็นว่าน้ำตื้นแค่นี้ทำไมจะข้ามไม่ได้ จึงตกลงทำพนันกัน ดังความว่า

...ลาวว่าพันแล้วจะให้อะไรกัน ธนญชัยว่าแม่น้ำเจ้าข้ามได้ เราจะให้เงินสิ่งหนึ่งทำขวัญ ถ้าแม่น้ำข้ามไปไม่ได้ฉัน มาพนันกันจะให้อะไรเรา ...

(วรรณ. 2502: 237)

ลาวว่า ถ้าแพ้นั้นจะยกเมียมาให้ทั้งห้า พร้อมกับเดินข้ามแม่น้ำสายต้นแห่งนี้ได้อย่างสบายใจ ศรีธัญชัยท้วงว่าลาวทำผิดกติกา การข้ามต้องใช้เท้าข้างหนึ่งเหยียบฝั่งนี้ อีกข้างหนึ่งเหยียบฝั่งโน้น แล้วให้ก้าวข้ามไป ดังความว่า

... สักยญาว่าก้าวข้ามน้ำตามที่ว่า เจ้ากลับมาท่องน้ำหาข้ามไม่ ไม่ก้าวข้ามคงคาเหมือนว่าได้ จะต้องให้เมียทั้งห้าต้องแพญ ...

(วรวรรณ. 2502: 236)

4.13.1.1 มูลเหตุของการแสดงพฤติกรรม

ถูกทำร้ายจากลาวเจสียง

4.13.1.2 ผลจากการแสดงพฤติกรรมวิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์

ผลต่อตนเอง ศรีธัญชัยภาคภูมิใจในไหวพริบของตนเอง ได้รับเมียและเงินจากการพนัน ผลต่อผู้อื่นและสังคม ลาวแพ้นั้น ถูกศรีธัญชัยริบเอาเงินและเมียทำให้ได้รับความเดือดร้อน ตรงกับจริยศาสตร์ ของชัยวัฒน์ อัดพัฒน์ (2520 : 53-54) ที่กล่าวว่า พฤติกรรมเปรียบเสมือนกระจกเงาส่องให้เราเห็นอุปนิสัยของมนุษย์ ศรีธัญชัยใช้ปัญญาเอาชนะคู่ต่อสู้ตลอดมา โดยกลอุบายในการใช้ภาษาที่กำกวม ทำให้คู่ต่อสู้ต้องยอมจำนน

4.13.2 พฤติกรรมการขอลูกสาวขุนปริษามาทำลูก

วันหนึ่ง ศรีธัญชัยเดินทางไปพบขุนปริษาที่บ้าน และชวนกันตั้งวงดื่มสุราสรวลเสเฮฮา สนุกสนาน ศรีธัญชัยใช้เล่ห์เหลี่ยมทางปัญญาหลอกขุนปริษาว่า ตนเองต้องการขอลูกสาวขุนปริษาไปทำลูก เนื่องจากตนไม่มีผู้สืบสกุล กลัวว่าเมื่อตนตายไปจะไม่มีใครดูแลทรัพย์สินสมบัติ ดังความว่า

...อยากขอลูกสาวท่านไปทำลูก พอพันผูกกอบเกื้อเป็นเชื้อสาย สืบสมบัติเมื่อข้าชีวาวาย ได้มอบหมายมรดกไปปกครอง ...

(วรวรรณ. 2502: 242)

ขุนปริษาดิใจมาก รีบยกลูกสาวของตนให้ศรีธัญชัยด้วยความเข้าใจผิดคิดว่า ศรีธัญชัยจะนำลูกสาวตนไปเป็นบุตรบุญธรรม ดังความว่า

... ขุนปริษาพาซื้อถือน่าเพื่อน นั้งยืมเยื่อนขึ้นขอบตบสนอง อยากได้ลูกฉันจะให้ดังใจปอง แล้วจึงร้องเรียกลูกสาวนั้นเข้ามา ...

(วรวรรณ. 2502: 242)

ศรีธัญชัยเห็นขุนปริษาลงกลก็ดีใจ พานางสายหยุดลูกสาวขุนปริษาไปอยู่ที่บ้านของตนและได้นางเป็นภรรยา ต่อมานางสายหยุดได้ตั้งครรภ์ ดังความว่า

... ครั้นถึงบ้านพาเจ้าเข้าเคหา ขึ้นอร่าด้วยคิณพิศมัย กลับเอนางเป็นเมียเคล้าเคลียไปจนทรมวยโถมศรีเจ้ามีครรภ์ ..

(วรรณ. 2502: 243)

เมื่อขุนปริชาทราบข่าวก็โกรธมาก จึงได้ไปฟ้องศาล แต่ศรีธนญชัยก็ชนะความเนื่องจากคำว่า “ขอไปทำลูก” ของศรีธนญชัย หมายถึง ขอนางสายหยุดไปเป็นภรรยาเพื่อให้มีลูกให้ตนเองนั่นเอง

4.13.2.1 มุลเหตุของการแสดงพฤติกรรม

เกิดจากความคึกคะนอง เกิดกิเลส ตัณหาครอบงำจิตใจ ใช้เส้นเหนี่ยวนทางปัญญาและใช้ภาษากำกวมหลอกบุคคลอื่นให้เข้าใจผิด

4.13.2.2. ผลจากการแสดงพฤติกรรมวิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์

ผลต่อตนเอง ได้ลูกสาวขุนปริชาเป็นภรรยา ผลต่อผู้อื่นและสังคม ขุนปริชาเสียใจ เสียลูกสาว และเสียหน้า ผิดจารีต ค่านิยมของสังคม วิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์ตรงกับจริยศาสตร์ของเพลโต (Plato. อ้างถึงในชัยวัฒน์ อัดพัฒน์. 2520 : 70-77) ที่กล่าวว่า ความอยาก คือกิเลส ตัณหา ถูกควบคุมด้วยเหตุผล ศรีธนญชัยเกิดกิเลส ตัณหา ครอบงำจิตใจจนขาดเหตุผลในการกระทำต่อผู้อื่น ส่งผลให้ผู้อื่นเดือดร้อนและถูกสังคมประณาม

4.13.3 พฤติกรรมการหลอกนายมาไปกินข้าวกับหมู

นายมาเป็นเพื่อนบ้านที่ใกล้ชิดกับศรีธนญชัย ครั้งหนึ่งนายมาต้องการลองปัญญากับศรีธนญชัย จึงเชิญศรีธนญชัยไปรับประทานอาหารคาวหวานที่บ้าน โดยให้เลือกรับประทานได้ตามใจชอบ แต่นายมากลับเอากรวด หิน ดิน ทราย มาปนกับอาหารใส่ในถ้วยชามให้ศรีธนญชัยและบอกว่านี้แหละคืออาหารทั้งคาวและหวานให้เลือกรับประทานได้ตามใจชอบ ศรีธนญชัยโกรธมากที่เสียรู้ นายมา จึงแก้แค้นโดยอ้างว่าตนจะทำบุญขึ้นบ้านใหม่ จึงเชิญมารับประทานข้าวกับหมูที่บ้าน ดังความว่า

...วันนี้ทำบุญเรือนชวนเพื่อนรัก ไปสำนักในเคหาเป็นราศรี ได้จัดแจงข้าวของสำรองมีบายวันนี้พร้อมเพรียงได้เลี้ยงดู ...

(วรรณ. 2502: 247)

นายมาไม่คิดว่าศรีธนญชัยจะแก้แค้นตน จึงไปตามคำเชิญซึ่งศรีธนญชัยได้ต้อนรับนายมาโดยการยกอ่างใส่ข้าวปลาอาหารตั้งไว้ในคอกหมู เล้าไก่ และเล้าเป็ด และบอกให้นายมาเลือกรับประทานได้ตามใจชอบเหมือนที่นายมาเคยทำกับตน ดังความว่า

... แล้วพานายมาบอกว่าเจ้า ไปกินข้าวกับหมูเหมือนภู่ว่า แก่เฒ่าเจ้าคนมีปัญญาที่ทำมาให้เราเลือกข้าวกิน ...

(วรรณ. 2502: 249)

นายมาเสียรู้แก่ศรีธนญชัย รู้สึกอับอาย และกลับบ้านไปด้วยความผิดหวัง

4.13.3.1. มูลเหตุของการแสดงพฤติกรรม

ต้องการแก้แค้นนายมาที่หลอกตน

4.13.3.2. ผลจากการแสดงพฤติกรรมวิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์

ผลต่อตนเอง มีความสะใจที่แก้แค้นนายมาได้สำเร็จ ผลต่อผู้อื่นและสังคม ทำให้นายมาเสียหน้า เสียรู้ เสียใจ และผิดหวัง พฤติกรรมนี้ตรงกับจริยศาสตร์ของ ชัยวัฒน์ อดัทธน์ (2520 : 1-2) ที่กล่าวว่า พฤติกรรมเปรียบเสมือนกระจกเงาที่ส่องให้เห็นถึงอุปนิสัยของมนุษย์ ศรีธนญชัยเป็นคนเจ้าคิดเจ้าแค้น ไม่เคยพ่ายแพ้ในเรื่องสติปัญญาแก่ใคร เมื่อถูกลองดีก่อนจึงหาวิธีใช้เล่ห์เหลี่ยมได้กลับทันที จนทำให้คู่ต่อสู้กลับไปอย่างหมดท่า

4.14 พฤติกรรมการหลบหลู่สถาบันสงฆ์

พฤติกรรมลักษณะการหลบหลู่สถาบันสงฆ์ปรากฏหลายครั้ง เป็นพฤติกรรมที่ทำให้ค่านิยมในตัวละครเอกผู้นี้ลดลง เพราะเป็นพฤติกรรมที่ถือว่ารุนแรงเกินกว่าคนในสังคมจะยอมรับได้ พฤติกรรมการหลบหลู่สถาบันสงฆ์ ดังพฤติกรรมต่อไปนี้

4.14.1 พฤติกรรมการทำร้ายสมภาร

ศรีธนญชัยเข้าไปเดินเล่นในวัด มองเห็นมะม่วงตกเต็มต้น ต้องการจะรับประทาน จึงเข้าไปขอกับสมภารวัด ดังความว่า

... วันหนึ่งธนญชัยเข้าไปวัด เทียวเดินลัดตามแนวแถววิถี เห็นมะม่วงพวงผลล้นมาก มี ริมกุฏิของท่านสมภารชม ...

(วรวรรณ. 2502: 305)

สมภารไม่ให้ บอกว่าไม่ได้ปลูกไว้ให้ศรีธนญชัย อยากกินไปขอที่อื่น ดังความว่า

... จึงว่าข้าไม่ได้ปลูกให้เจ้า มะม่วงเราปลูกไว้พอได้ฉัน ไปเอาที่อื่นดินอนันต์ พลาดุดันขับไล่ให้กลับไป...

(วรวรรณ. 2502: 306)

ศรีธนญชัยรู้สึกเสียหน้าและไม่พอใจ จึงทำอุบายแกล้งยกมือนับนิ้วเหมือนหมอดูผู้ชำนาญ สมภารจึงให้ศรีธนญชัยดูดวงให้ ดังความว่า

... ธนญชัยตอบนุสนธิ์ผมคนลือ ย่อมมีชื่อคู่แม่นมาแต่ไร ท่านสมภารสรวลเช่นนั้นช่วยดูแลข้าให้เห็นเป็นโฉน ในเดือนนี้ลาภขัดล้นปัจจัย สักเมื่อใดจึงจะบริบูรณ์ ..

(วรวรรณ. 2502: 306)

ศรีธนญชัยดูดวงให้สมภาร พอได้ที่สมภารเผลอก็กยกเท้าถีบสมภารจนล้มคว่ำ แล้ววิ่งหนีออกจากวัด ดังความว่า

... ธนัญชัยเคืองขัดเรื่องมะม่วง ยกเท้าจ้องตีบชะมำหัวดำตุ๋ แล้ววิ่งหนีออกจากประตูท่าน
พระครูเคืองแค้นแน่นฤทัย ...

(วรวรรณ. 2502: 307)

4.14.1.1 มูลเหตุของการแสดงพฤติกรรม

โกรธสมภารที่ไม่ให้มะม่วงแล้วยังขับไล่ไปให้พ้นบริเวณวัด

4.14.1.2 ผลจากการแสดงพฤติกรรมวิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์

ผลต่อตนเอง สะใจ พอใจ ที่ได้ตีบสมภาร ผลต่อผู้อื่นและสังคม สมภารหลงกล
ถูกตีบหัวคม่า ผิดจารีต ประเพณี อันติงามของสังคม ลบหลู่สถาบันสงฆ์ ตรงกับจริยศาสตร์ของ
ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์ (2520 : 1-2) ที่กล่าวว่า พฤติกรรมเปรียบเสมือนกระจกเงาส่องให้เราเห็นอุปนิสัย
ของมนุษย์ บุคคลใดที่ทำให้ศรีธนญชัยเจ็บแค้นใจหรือเสียหน้า บุคคลนั้นจะต้องได้รับการโต้ตอบเป็น
ทวิคูณ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอุปนิสัยที่แท้จริงของศรีธนญชัย

4.14.2 พฤติกรรมการสาदन้าพระสังฆราช

ศรีธนญชัยเดินกลับบ้านผ่านทางหน้าวัดเห็นคัมภีร์ตกอยู่จึงนำไปถวายพระสังฆราช
แล้วพาลขาดราชการไม่ไปทำงานหลายวัน พระเจ้าเจษฎาจึงสั่งให้เสนาอำมาตย์ไปตามตัวศรีธนญชัย
ศรีธนญชัยเข้าเฝ้าด้วยความกระหยิ่มยิ้มย่อง ไม่เกรงกลัวในความผิด เพราะคิดแก้ตัวเพื่อเอาตัวรอดไว้
แล้ว ดังความว่า

...ธนัญชัยฟังความไม่คร่ำครั้น เกษมสันต์พักตร้อมนั่งยิ้มหัว แล้วรีบแต่งกายมิได้กลัว
คิดแก้ตัวเสร็จสิ้นแล้วลั่นลา ...

(วรวรรณ. 2502: 42)

พระเจ้าเจษฎาตรัสถามถึงสาเหตุที่ศรีธนญชัยขาดราชการ ศรีธนญชัยทูลว่าตนไปสอนหนังสือ
สังฆราชมา ทำให้ขาดราชการไปหลายวัน พระเจ้าเจษฎาไม่ทรงเชื่อ รับสั่งให้เสนาอำมาตย์ไปเชิญ
สมเด็จพระสังฆราชมาเพื่อสอบถามข้อเท็จจริง พระสังฆราชได้รับฟังเหตุการณ์ทุกอย่างก็โกรธ
ศรีธนญชัยมาก ดังความว่า

... สังฆราชแค้นคั่งได้ฟังว่า สุดโทษงานงานเหงือกกาฬไพล จึงร้องว่ามึงมีดีชั้ย้าย
ช่างว่าไปเปล่า ๆ ทูลเจ้านาย ...

(วรวรรณ. 25026: 43)

ศรีธนญชัยเห็นพระสังฆราชโกรธก็เฝ้าอยู่ที่ประตู พอพระสังฆราชมาถึงก็สาदन้าใส่
พระสังฆราชจนเปียกปอน ศรีธนญชัยได้ทูลพระเจ้าเจษฎาว่า เห็นพระสังฆราชโกรธเป็นฟืนเป็นไฟ
ตนกลัวว่าไฟจะไหม้วังจึงเอาน้ำดับไฟก่อน เพื่อให้พระสังฆราชได้อารมณ์เย็นลง ดังความว่า

... ว่าเจ้าคุณสังฆราชท่านขาดจิต ดั่งหนึ่งพิษไฟฟ้าจะมาไหม้ ท่านจะเข้าสู่ยังในวังใน ด้วยเป็นไฟโหลที่โกรธา ...

(วรวรรณ 2502: 47)

4.14.2.1 มูลเหตุของการแสดงพฤติกรรม

เพื่อต้องการเอาตัวรอดจากความผิดที่ขาดราชการ

4.14.2.2 ผลจากการแสดงพฤติกรรมวิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์

ผลต่อตนเอง ศรีธนญชัยรอดพ้นจากความผิด ผลต่อผู้อื่นและสังคม พระสังฆราช เสียชื่อเสียง ได้รับความอับอาย พฤติกรรมตอนนี้ตรงกับจริยศาสตร์ของโซฟิสต์ (Sophists. ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์. 2520 : 53-54) ที่กล่าวว่า ความดี ความชั่ว ความถูก ความผิด เป็นเรื่องของบุคคลที่กำหนด ขึ้นเอง ศรีธนญชัยกระทำการเช่นนี้ถือว่าตนเองทำถูก แต่ผู้คนส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นพฤติกรรมที่ผิดจารีต ค่านิยมของไทย เป็นการกระทำที่ลบหลู่สถาบันสงฆ์

4.15 พฤติกรรมการลบหลู่สถาบันพระมหากษัตริย์

พฤติกรรมเช่นนี้มีปรากฏหลายครั้ง ซึ่งทำให้พระเจ้าเจษฎาไม่พอพระทัย จนถึงขั้นสั่งประหารชีวิตศรีธนญชัย แต่ศรีธนญชัยก็ใช้ปัญญาสามารถเอาตัวรอดมาได้ทุกครั้ง พฤติกรรมการลบหลู่สถาบันพระมหากษัตริย์ มีดังนี้

4.15.1 พฤติกรรมการหลอกพระเจ้าเจษฎาเสวยมูลแร่

ศรีธนญชัยหาทางแกล้งพระเจ้าเจษฎาที่หลอกให้ตนเองกินแกงแร่ ศรีธนญชัยจึง นำมูลแร่มาปั้นเป็นดินสอ แล้วนำขึ้นทูลถวาย ดังความว่า

... ไปเก็บเอาขี้แร่มาแต่งปั้น คิดเสกสรรมันคงไม่สงสัย ทำเป็นแท่งดินสอให้พอใจ จะแก้ไขจอมกษัตริย์ชาติตียา ...

(วรวรรณ. 2502: 190)

พระเจ้าเจษฎาทรงพอพระทัยมาก ตรัสชมเชยศรีธนญชัยว่าเป็นคนรู้จักกตัญญู พระเจ้าเจษฎา ทรงใช้ดินสอที่ศรีธนญชัยทูลถวาย เมื่อเขียนไม่ติดก็ใช้ดินสอจุ่มเซฟะของพระองค์ ดังความว่า

... เอาดินสอมาลงทรงลิขิต เขียนไม่ติดกลับกลอกหาออกไม่ ใสโอษฐ์จุ่มเซฟะภูวนัย ธนญชัยเยาะองค์พงศ์นรินทร์ ...

(วรวรรณ. 2502: 190)

ศรีธนญชัยได้ทีก็พูดจาเยาะเย้ยพระเจ้าเจษฎาว่า พระองค์หลอกให้ศรีธนญชัยกินแกงแร่ แต่ศรีธนญชัยหลอกให้พระองค์เสวยมูลแร่ ดังความว่า

... อันตัวข้าแผ่นดินนี้กินตัว พระอยู่หัวไม่แฉงแฉงขึ้น พระองค์แฉงแล้วมาให้ข้ากิน ก็พอสิ้นแค้นให้พ้นไป ...

(วรรณ. 2502: 191)

4.15.1.1 มูลเหตุของการแสดงพฤติกรรม

โกรธที่พระเจ้าเจษฎาหลอกให้กินแฉง

4.15.1.2 ผลจากการแสดงพฤติกรรมวิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์

ผลต่อตนเอง สะใจที่สามารถแก้แค้นได้ ผลต่อผู้อื่นและสังคม พระเจ้าเจษฎาเสียพระทัย เป็นการลบหลู่พระเกียรติยศของพระองค์ ผิดจารีต ประเพณีของไทย ตรงกับจริยศาสตร์ของ ชัยวัฒน์ อดิพัฒน์ (2520 : 1-2) ที่กล่าวว่า พฤติกรรมเปรียบเสมือนกระจกเงา ส่องให้เราเห็นอุปนิสัย ศรีธนญชัยเป็นคนไม่ยอมคนผู้ใดทำให้เกิดความแค้นยอมได้รับการโต้ตอบโดยไม่ละเว้นแม้แต่พระเจ้าเจษฎาซึ่งเป็นถึงกษัตริย์ และเป็นผู้มีบุญคุณกับตนเอง

4.15.2. พฤติกรรมการหลอกพระเจ้าเจษฎาให้ดมน้ำหอมกลิ่นบุหงา

พระเจ้าเจษฎาทรงตรัสในห้องประชุมต่อหน้าเหล่าเสนาอำมาตย์ว่า ทุกคนต่างมีความกตัญญูต่อพระองค์ พวกกันแสวงหาของดีมีคุณค่ามาถวายต่อพระองค์ ยกเว้นศรีธนญชัยรับราชการมาหลายปีไม่เคยนำสิ่งใดมาถวายเลย เหมือนเป็นคนอกตัญญู ไม่มีน้ำใจ ศรีธนญชัยได้ฟังดังนั้นเมื่อกลับมาถึงบ้าน สั่งให้บ่าวไพร่ไปซื้อหม้อใบใหญ่มาแล้วผายลมใส่ โดยใช้ผ้าปิดปากหม้อไว้มิดชิดนำขึ้นถวายพระเจ้าเจษฎา ดังความว่า

... ให้บ่าวเที่ยวไปขอเอาหม้อใหม่ มาตดใส่ตามปองเป็นของข้า เอาผ้าขาวผูกสนิปปิดประจำ จะขึ้นนำถวายองค์พระทรงชัย ...

(วรรณ. 2502: 64)

ศรีธนญชัยหลอกพระเจ้าเจษฎาโดยทูลว่าเป็นน้ำหอมกลิ่นบุหงา เป็นของหายาก เวลาเปิดดมต้องเปิดในห้องที่มิดชิด และดมกันหลาย ๆ คน พระเจ้าเจษฎาพอพระทัย รับสั่งชวนเหล่านางกำนัลเข้าไปในห้องบรรทม ทรงเปิดหม้อออกดมกลิ่นจึงทราบว่าเป็นกลิ่นผายลม ดังความว่า

... ภูวนัยกรักรวดตวาดมา เหวยอายธนญชัยช่างใจชั่ว มึงไม่กลัวชีวิตรังจะลงซาร์ ไม่เกรงกู ผู้เป็นท้าวเจ้าพารา เอาตดมาใส่หม้อลวงลู่กู

(วรรณ. 2502: 71)

พระเจ้าเจษฎาทรงทราบความจริงพิโรธศรีธนญชัยมาก จึงรับสั่งให้ประหารชีวิตศรีธนญชัย

4.15.2.1 มูลเหตุของการแสดงพฤติกรรม

โกรธแค้นพระเจ้าเจษฎาที่ตำหนิตนเองว่าเป็นคนอกตัญญู แล้งน้ำใจ ทำให้ตนเองอับอายขายหน้าต่อเหล่าเสนาอำมาตย์ทั้งหลาย

4.15.2.2. ผลจากการแสดงพฤติกรรมวิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์

ผลต่อตนเอง เกิดความสะใจ ผลต่อผู้อื่นและสังคม พระเจ้าเจษฎาเสียพระทัย อับอายอาณาประชาราษฎร์ ผิดธรรมเนียม จารีต ประเพณีของไทย พฤติกรรมตอนนี้ตรงกับจริยศาสตร์ของ ชัยวัฒน์ อดิพัฒน์ (2520 : 1-2) ที่กล่าวว่า พฤติกรรมเปรียบเสมือนกระจกเงาที่ส่องให้เห็นถึงอุปนิสัย ศรีธนญชัยเป็นคนเจ้าคิดเจ้าแค้น ไม่ละเว้นโทษต่อใครทั้งสิ้น ถึงจะรู้ว่าต้องมีโทษถึงตาย ก็ยอมทำเพื่อแก้แค้นให้กับตนเอง

4.15.3. พฤติกรรมการหลอกพระเจ้าเจษฎาให้คลานเข้าไปหา

ศรีธนญชัยล้มป่วยหลังจากที่แพ้พัวกับนายเวร (เนรปราษฎ์) จึงให้นางศรีนวลผู้เป็นภรรยาไปทูลพระเจ้าเจษฎาว่า ตนมีของดีจะมอบให้พระองค์ก่อนตาย พระเจ้าเจษฎาทรงหลงเชื่อเสด็จมาเยี่ยมศรีธนญชัยถึงบ้าน แต่ศรีธนญชัยให้บ่าวไพร่นำตนไปนอนในกระท่อมหลังเล็ก ซึ่งถ้าใครจะเข้าไปเยี่ยมตนเองจะต้องก้มตัวคลานเข้าไปหา พระเจ้าเจษฎาทรงจำยอมคลานเข้าไปเหมือนบุคคลอื่น ทำให้ศรีธนญชัยดีใจมาก ดังความว่า

... ธนญชัยเห็นท้าวเจ้าสกลาน ลงหมอบกราบก้มเกล้าเข้ามาหา จึงทูลเชิญเข้าไปในสาลา แล้วทูลว่าพระองค์ผู้ทรงธรรม ...

(วรรณ. 2502: 325)

ศรีธนญชัยทูลว่า ตนไม่มีอะไรจะให้นอกจากคาถาการใช้ชีวิต คือ การรู้จักอ่อนน้อมถ่อมตน ดังความว่า

... พระองค์จงเร่งจำในคำข้า อย่าลืมหนาพระเวทย์วิเศษศรี ปลานมอปปิงใส่ตลับหมั่นกลับตีไม้ไผ่อ่อนจะบอกจักตอกลงาม ...

(วรรณ. 2502: 325)

พระเจ้าเจษฎาทรงพิโรธมากที่ศรีธนญชัยหลอกพระองค์ว่าจะมีของดีมอบให้ แต่กลับให้พระองค์คลานเข้ามาหา พระองค์อาฆาตไว้ว่า ถ้าศรีธนญชัยเสียชีวิตจะให้นางกำนัลมาปัสสาวะรดกระดูกของศรีธนญชัย

4.15.3.1 มูลเหตุของการแสดงพฤติกรรม

ต้องการแสดงความสามารถทางปัญญาก่อนตาย เพื่อให้พระเจ้าเจษฎาเห็นว่าตนมีปัญญาเป็นเลิศกว่านายเวร (เนรปราษฎ์)

4.15.3.2 ผลจากการแสดงพฤติกรรมวิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์

ผลต่อตนเอง สะใจที่หลอกพระเจ้าเงษฐาได้ ผลต่อผู้อื่นและสังคม พระเจ้าเงษฐาเสียพระทัย และอับอายต่ออาณาประชาราษฎร์ ตรงกับจริยศาสตร์ของ โซฟิสต์ (Sophists. ชัยวัฒน์ อดิพัฒน์. 2520 : 53-54) ที่กล่าวว่า ความดี ความชั่ว ความถูก ความผิด เป็นสิ่งที่บุคคลกำหนดขึ้นเอง ศรีธนญชัยไม่คิดว่าตนเองทำผิด รู้แต่ว่าตนเองต้องการเช่นใดก็ต้องเป็นไปเช่นนั้น

4.16 พฤติกรรมการทำผิดธรรมเนียม จาริต ประเพณี และค่านิยม

พฤติกรรมนี้ศรีธนญชัยได้แสดงออกตลอดทั้งเรื่อง พฤติกรรมการทำผิดธรรมเนียม จาริต ประเพณี และค่านิยม มีดังนี้

4.16.1 พฤติกรรมการแกล้งเอาขยะมูลฝอยใส่ล่วมหมากของหลวงนาย

ยายมาขายขนมนำศรีธนญชัยไปให้เป็นทาสของหลวงนายผู้เป็นลูกชายซึ่งรับราชการอยู่ในวัง ศรีธนญชัยทำงานรับใช้หลวงนายด้วยความขยันหมั่นเพียร จนทำให้หลวงนายเมตตา รักใคร่ และให้ทำหน้าที่เป็นทาสคอยถือล่วมหมากให้แก่หลวงนายตอนที่หลวงนายเข้าไปในวัง ดังความว่า

... จนหลวงนายมีจิตคิดเมตตา ถึงเวลาหลวงนายไปในวัง ให้เจ้าชัยคนซึ่งถือล่วมหมาก แล้วลงจากเรือนไปดั่งใจหวัง ...

(วรรณ. 2502: 23)

ศรีธนญชัยเดินไม่ระมัดระวัง ทำให้หมากพลูของหลวงนายตกหล่นเรียกราด จึงถูกหลวงนายดุคำและสั่งว่าถ้าหมากพลูตกหล่นให้เก็บใส่ล่วมหมากให้หมด อย่าให้เหลือ วันต่อมาศรีธนญชัยก็แกล้งทำหล่นอีกและเก็บหมากพลูรวมทั้งเศษขยะมูลฝอยข้างทางใส่ลงไปในล่วมหมากด้วย ครั้นหลวงนายเสร็จจากงานราชการในวังก็ได้นั่งคุยกับเหล่าข้าราชการที่สนิทสนมกับตน และให้ศรีธนญชัยนำล่วมหมากออกมาเพื่อแจกจ่ายหมากพลูให้เพื่อน ๆ ปรากฏว่าในล่วมหมากเต็มไปด้วยขยะมูลฝอย ดังความว่า

... หลวงนายว่าหมากผมรวกกินด้วยกัน แล้วผ่นผ่นล่วมแพรแก้ออกมา ออกยุ่งยุ่งเยอะเยอะขยะฝอย หลวงนายม่อยแทบล้มลงก้มหน้า ...

(วรรณ. 2502: 23)

หลวงนายรู้สึกอับอายและขายหน้าต่อเหล่าขุนนางทั้งหลาย เมื่อกลับมาถึงบ้านจึงดุคำ และลงโทษศรีธนญชัย ดังความว่า

... จึงถามว่านี่อย่างไร้ายอัปรีข์ เอาฝุ่นฝอยสำรวมใส่ล่วมไว้ ทำให้ได้ชายพัศตรเสียศักดิ์ศรี
มึงคิดเห็นเป็นไฉนอ้ายตัวดี กูจะตีมึงให้ตายไม่ว่างมึง ...

(วรวรรณ. 2502: 25)

4.16.1.1 มูลเหตุของการแสดงพฤติกรรม

ต้องการแก้แค้นหลวงนายให้อับอาย

4.16.1.2 ผลจากการแสดงพฤติกรรมวิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์

ผลต่อตนเอง ถูกหลวงนายลงโทษ และปลดออกจากการเป็นทาสผู้ติดตาม
ให้ไปทำงานในครัวแทน ผลต่อผู้อื่นและสังคม ทำให้หลวงนายเสียหน้า เสียชื่อเสียงเกียรติยศและมิด
ธรรมเนียมไทย ตรงกับจริยศาสตร์ของ อริสโตเติล (Aristotle. ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์. 2520 : 85-86) ที่
กล่าวว่า ความดีสูงสุด คือ ความสุข ศรีธณูชัยไม่ใช้เหตุผลพิจารณาไตร่ตรองการกระทำของตน จึงทำ
ให้ศรีธณูชัยพบกับความทุกข์ และถูกเจ้านายลงโทษ

4.16.2 พฤติกรรมการแก้แค้นตีแมลงวันที่ศรีษะสมภาร

ขณะที่ศรีธณูชัยบวชอยู่ที่วัด สมภารให้พระศรีธณูชัยแกงปลาให้กิน พระศรีธณูชัย
แกงเสร็จก็ฉันอาหารจนหมด เมื่อเจ้าอาวาสถาม พระศรีธณูชัยก็บอกว่า แมลงวันกินปลาหมดหม้อ
แล้ว ทำให้เจ้าอาวาสโกรธ สั่งพระศรีธณูชัยให้ถือไม้ไผ่ดำแมลงวันบินมาที่ใดให้ตีแมลงวันให้ตาย
ดังคำว่า

...สมภารเขลาเบาใจไม่ได้คิด ให้แค้นจิตตีแมลงวันนั้นหนักหนา สั่งพระชัยถือไม้คชย
ไฉ่นา แมลงวันมาจับที่ไหนแล้วให้ตี ..

(วรวรรณ. 2502: 300)

พระศรีธณูชัยถือความซื่อ เมื่อแมลงวันบินมาจับที่ศรีษะของสมภาร พระศรีธณูชัยก็ใช้ไม้ตี
แมลงวันจนสมภารศรีษะแตก ดังคำว่า

... แมลงวันจะเพาะเกาะเกะเกะ พระชัยลงเปรี้ยงเหวี่ยงพоди สมภารมีหัวแล่ง
เลือดแดงไป ...

(วรวรรณ. 2502: 300)

สมภารโกรธจัด จับไม้ทำตีกับพระศรีธณูชัย และไล่ให้ออกจากวัดไป

4.16.2.1 มูลเหตุของการแสดงพฤติกรรม

ต้องการแก้แค้นสมภาร

4.16.2.2. ผลจากการแสดงพฤติกรรมวิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์

ผลต่อตนเอง สะใจที่ได้ระบายออกทางอารมณ์ ผลต่อผู้อื่นและสังคม ทำให้
สมภารได้รับบาดเจ็บ เสียหน้า เสียชื่อเสียง เป็นการลบหลู่สถาบันสงฆ์ และทำผิดธรรมเนียม
ของไทย ตรงกับจริยศาสตร์ของ กิริติ บุญเจือ (2542 : 3) ที่กล่าวว่า พฤติกรรมที่มีมโนธรรมสำนึก

ถือว่า เป็นพฤติกรรมในทางที่ดี แต่พฤติกรรมที่ฝืนมโนธรรมสำนึก ถือว่าเป็นพฤติกรรมในทางที่เลว ศรีธนุชัยไม่มีมโนธรรมสำนึกในการประพฤติดนต่อผู้อื่นจึงถูกสังคมประณาม

4.16.3 พฤติกรรมการหลอกพระเจ้าเจษฎาไปทอดพระเนตรบ้านเรือนทอง

ศรีธนุชัยสั่งให้บ่าวไพร่ตัดไม้ทองหลางมาเพื่อสร้างบ้าน แล้วเรียกชื่อว่า บ้านเรือนทอง โดยปล่อยข่าวให้คนทั่วไปเข้าใจว่าตนปลูกบ้านที่ทำด้วยทองทั้งหลัง และจัดงานฉลองขึ้นอย่างครึกครื้น ดังความว่า

...จึงให้มีการเดินเล่นฉลอง ทั้งแผ่นดินใครไม่เหมือนมีเรือนทอง จิตคะนอง
ขาดเฝ้าเจ้าพารา ...

(วรวรรณ. 2502: 35)

พระเจ้าเจษฎาเห็นว่าศรีธนุชัยขาดราชการหลายวัน จึงรับสั่งให้ทหารตามตัวเข้าเฝ้าและได้
ตรัสถามถึงสาเหตุของการขาดราชการ เมื่อทรงทราบว่าศรีธนุชัยมีภาระในการสร้างบ้านเรือนทอง
จึงตรัสชมศรีธนุชัยว่าเป็นคนดี มีความขยันหมั่นเพียรจนสามารถปลูกบ้านเรือนทองได้ ดังความว่า

... จอมกษัตริย์พึงแจ้งเห็นแข็งแข็ง ถ้าอย่างนั้นมึงนี่ดีหนักหนา ภูตออกไปดูให้เห็น
แก่ตา แล้วบัญชาเรียกอาสน์ราชยาน ...

(วรวรรณ. 2502: 36)

พระเจ้าเจษฎาได้เสด็จไปทอดพระเนตรบ้านเรือนทองของศรีธนุชัย เมื่อทอดพระเนตร
เห็นบ้านที่ทำด้วยไม้ทองหลาง ก็ทรงทราบทันทีว่าถูกศรีธนุชัยหลอก ทำให้พระองค์พิโรธ สั่งให้
นางสนมกำนัลไปอุจจาระรดบ้านของศรีธนุชัย

4.16.3.1 มูลเหตุของการแสดงพฤติกรรม

ต้องการใช้อวดทางปัญญาและสร้างเรื่องให้ผู้คนตลกขบขัน

4.16.3.2 ผลจากการแสดงพฤติกรรมวิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์

ผลต่อตนเอง ภาคภูมิใจในควมมีไหวพริบปฏิภาณของตน ที่สามารถหลอกให้
ผู้คนหลงเชื่อได้ ผลต่อผู้อื่นและสังคม ทำให้พระเจ้าเจษฎาไม่พอพระทัย ทำผิดจารีต ประเพณีของไทย
เป็นการลบหลู่เบื้องสูง ตรงกับจริยศาสตร์ของ โซฟิสต์ (Sophists. อ้างถึงใน ชัยวัฒน์ อัตพัฒน
2520 : 53-54) ที่กล่าวว่า ความดี ความชั่ว มีความสัมพันธ์อยู่กับปัจเจกชน เป็นเรื่องของจิตพิสัย
ใครเห็นอะไรว่าดี สิ่งนั้นย่อมดีสำหรับเขา สิ่งใดปรากฏว่าชั่ว สิ่งนั้นย่อมชั่ว ศรีธนุชัยเห็นว่าสิ่งที่ตน
กระทำอยู่เป็นสิ่งที่ดีสำหรับตน ถึงแม้ผู้อื่นจะเห็นว่าไม่ดีก็ตาม เป็นการทำให้ผิดธรรมเนียม จารีต
ประเพณี ของสังคม ล่วงละเมิดต่อเบื้องสูงถึงกับหลอกพระเจ้าแผ่นดินไปทอดพระเนตรสิ่งไร้สาระ

4.16.4 พฤติกรรมการแก่งวายเป็นไมตรีแด่พระเจ้าเจษฎา

พระเจ้าเจษฎาทรงตรัสในห้องประชุมต่อหน้าเหล่าเสนาอำมาตย์ว่า ทุกคนต่างมีความกตัญญูต่อพระองค์ พวกกันแสวงหาของดีมีคุณค่ามาถวายแด่พระองค์ ยกเว้นศรีธนญชัยรับราชการมาก็หลายปีไม่เคยนำสิ่งใดมาถวายเลย เหมือนเป็นคนอกตัญญู ไม่มีน้ำใจ ตระหนี่ ชี้นิ้วว่า ดังความว่า

... มันช่างไม่มีน้ำใจอะไรให้ เป็นสิ่งไรสักกะผีกชีกเกศี ตั้งแต่มาอยู่ด้วยกันมันช่างตีชีตระหนี่เหนียวแน่นสุดแสนใจ ...

(วรวรรณ. 2502: 67)

ศรีธนญชัยได้ฟังดังนั้นก็รู้สึกน้อยใจที่ถูกพระเจ้าเจษฎาตำหนิต่อหน้าเหล่าเสนาอำมาตย์ เมื่อกลับมาถึงบ้านได้สั่งให้บ่าวไพร่ไปซื้อหม้อใบใหญ่มาแล้วผายลมใส่ โดยใช้ผ้าปิดปากหม้อไว้มิดชิด นำขึ้นถวายพระเจ้าเจษฎา ดังความว่า

... ให้บ่าวเทียวไปขอเอาหม้อใหม่ มาตดใส่ตามปองเป็นของชำ เอาผ้าขาวผูกสนิหปิดประจำ จะขึ้นนำถวายองค์พระทรงชัย ...

(วรวรรณ. 2502: 68)

ศรีธนญชัยหลอกให้พระเจ้าเจษฎาโดยทูลว่าเป็นน้ำหอมกลิ่นบุหงา เป็นของหายาก เวลาเปิดดมต้องเปิดในห้องที่มิดชิด และดมกันหลาย ๆ คน พระเจ้าเจษฎาพอพระทัย รับสั่งชวนเหล่านางกำนัลเข้าไปในห้องบรรทม ทรงเปิดหม้อออกดมกลิ่นจึงทราบว่าเป็นกลิ่นผายลม ดังความว่า

... ภูวนัยกริ้วกราดตวาดมา เหวยอ้ายธนญชัยช่างใจชั่ว มึงไม่กลัวชีวังจะสังหาร ไม่เกรงกูผู้เป็นท้าวเจ้าพารา เอาตดมาใส่หม้อลวงลู่กู ...

(วรวรรณ. 2502: 71)

พระเจ้าเจษฎาทรงทราบความจริงพิโรธศรีธนญชัยมาก จึงรับสั่งให้ประหารชีวิตของศรีธนญชัย

4.16.4.1 มูลเหตุของการแสดงพฤติกรรม

น้อยใจพระเจ้าเจษฎาที่ตำหนิตนต่อหน้าเหล่าเสนาอำมาตย์ทั้งหลาย

4.16.4.2 ผลจากการแสดงพฤติกรรมวิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์

ผลต่อตนเอง เกิดความสะใจ ได้ระบายความแค้นในใจ และถูกลงโทษให้ประหารชีวิตผลต่อผู้อื่นและสังคม พระเจ้าเจษฎาไม่พอพระทัย เสื่อมเสียพระเกียรติยศ ตรงกับจริยศาสตร์ของ ชัยวัฒน์ อัดพัฒน (2520 : 1-2) ที่กล่าวว่า พฤติกรรมเปรียบเสมือนกระจกเงาที่ส่องให้เห็นถึงนิสัยของมนุษย์ พฤติกรรมนี้แสดงให้เห็นถึงอุปนิสัยของศรีธนญชัยว่าเป็นคนเจ้าคิดเจ้าแค้น ไม่ละเว้นโทษต่อใครทั้งสิ้น แม้แต่พระเจ้าเจษฎาซึ่งเป็นถึงพระมหากษัตริย์ ซึ่งมีพระมหากรุณาธิคุณ เมตตาชุบเลี้ยงตนมา ยังหาวิธีตอบโต้ที่ไม่สมควร ซึ่งเป็นการกระทำที่อกตัญญู

4.16.5 พฤติกรรมการหลอกดูพระพักตร์พระเจ้ากรุงจีน

ศรีธนญชัยทราบข่าวว่าพระเจ้ากรุงจีนมีพระพักตร์เป็นสุนัขจึงใคร่ต้องการจะเห็นด้วยตาของตนเอง แต่จาริต ประเพณี กำหนดว่าทุกคนเข้าเฝ้าต้องก้มหน้ามองพื้น ไม่อนุญาตให้เงยหน้ามองพระพักตร์พระเจ้ากรุงจีน ศรีธนญชัยจึงใช้เล่ห์เหลี่ยมคิดหาทางหลอกดูพระพักตร์ของพระเจ้ากรุงจีน เมื่อเข้าเฝ้าพระเจ้ากรุงจีนตรัสถามว่าที่เมืองไทยมีช้างมากจริงหรือ ศรีธนญชัยตอบว่าจริง มีทั้งช้าง 3 งา และอาหารชั้นยอดของไทยคือการกินผักบั้งไค้รวาเป็นอาหารวิเศษสุดพระเจ้ากรุงจีนเห็นว่าแปลก และประสงค์จะทอดพระเนตรทรงตรัสสั่งให้ศรีธนญชัยแสดงวิธีกินผักบั้งไค้รวาให้ดู ศรีธนญชัยจึงแสดงวิธีกินผักบั้งไค้รวาให้พระองค์ทอดพระเนตรโดยการผูกผักบั้งเรียงยาวตามที่เชือกซึ่งไว้แล้วเงยหน้าจับผักบั้งที่ละยอด ๗ ด้วยวิธีนี้จึงทำให้ศรีธนญชัยมองเห็นพระพักตร์ของพระเจ้ากรุงจีนอย่างถนัด ดังความว่า

... Һงายหน้าทั้งจับผักมองพักตรา ดูหน้าจอมจีนเห็นสิ้นหมด ได้ปรากฏเหมือนพักตร์สุนัข ก็จำไว้ได้ดีด้วยปรีชา Һงายหน้าคว่ำผักกินจนสิ้นกัน ...

(วรวรรณ. 2502: 115)

พระเจ้ากรุงจีนจับพิรุณได้ว่าถูกหลอกดูพระพักตร์ก็พิโรธ สั่งให้จับศรีธนญชัยไปขังรวมกับกองทัพมดคันหลายล้านตัวในห้องมืด หวังจะให้มดคันกัดศรีธนญชัยจนตายอย่างทรมาน

4.16.5.1 มูลเหตุของการแสดงพฤติกรรม

ต้องการดูพระพักตร์ของพระเจ้ากรุงจีน

4.16.5.2 ผลจากการแสดงพฤติกรรมวิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์

ผลต่อตนเอง ได้เห็นพระพักตร์พระเจ้ากรุงจีน ถูกพระเจ้ากรุงจีนลงโทษให้เข้าไปขังรวมกับกองทัพมดคันหลายล้านตัว ผลต่อผู้อื่นและสังคม พระเจ้ากรุงจีนทรงพระพิโรธและเสื่อมเสียพระเกียรติยศ เป็นการทำผิดจาริต ประเพณี ตรงกับจริยศาสตร์ของ โซฟิสต์ (Sophists. อ้างถึงใน ชัยวัฒน์ อัตพัฒน. 2520 : 53-54) ที่กล่าวว่า ความดี ความชั่ว ความถูก ความผิด เป็นเรื่องต่างจิตต่างใจ ความจริงแท้แน่นอนตายตัวนั้นไม่มีในโลก ศรีธนญชัยคิดว่าสิ่งที่ตนทำไม่ผิด เพราะผลที่ได้จากการกระทำสร้างความพอใจให้กับตนเอง ถึงจะเป็นการกระทำที่คนส่วนใหญ่เห็นว่าผิดจาริต ประเพณี ค่านิยมอันดีงามของสังคมก็ตาม

พฤติกรรมของศรีธนญชัย ทั้ง 16 พฤติกรรมใหญ่และมีพฤติกรรมย่อยที่เด่นในพฤติกรรมใหญ่รวมทั้งสิ้น 39 พฤติกรรมย่อยดังที่วิเคราะห์มาแล้วนั้น เห็นได้ว่าศรีธนญชัยเป็นบุคคลที่มีความฉลาดหลักแหลมแต่แถมโกง ใช้ปัญญาหลอกล่อเอาใจเอาเปรียบผู้อื่นอยู่เสมอ แต่ก็ยังเป็นบุคคลที่ล้าลึกในความชั่ว นิทานเรื่องศรีธนญชัยจึงเป็นนิทานที่สนุกสนานในไหวพริบสติปัญญาของตัวเอง และเป็นตัวอย่างพฤติกรรมทั้งที่ดีและไม่ดีแก่บุคคลทั่วไป

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาพฤติกรรมของศรีธนญชัยในแนวจริยศาสตร์ครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาพฤติกรรมของศรีธนญชัยประเด็นมูลเหตุของการแสดงพฤติกรรม และผลจากการแสดงพฤติกรรมวิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเอกสาร ข้อมูลที่ใช้เป็นหนังสือเรื่องศรีธนญชัยจอมปราชญ์ฉบับที่รวบรวมโดย วรวรรณ. (2502) และเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

5.1 สรุปผลการศึกษา

การศึกษาพฤติกรรมของศรีธนญชัยในแนวจริยศาสตร์ครั้งนี้พบว่า มูลเหตุของการแสดงพฤติกรรมของศรีธนญชัยส่วนใหญ่เกิดจากความรัก ความโลภ ความโกรธ และความหลง ซึ่งเป็นกิเลสเบื้องต้นของมนุษย์ ศรีธนญชัยเป็นมนุษย์ปุถุชนธรรมดาคนหนึ่งที่ถูกกิเลสครอบงำจิตใจ เป็นเหตุทำให้ศรีธนญชัยแสดงพฤติกรรมออกมาอย่างหลากหลายตามความต้องการของตน ทั้งด้านดีและไม่ดี ส่งผลกระทบทั้งต่อตนเองและผู้อื่นในสังคม พฤติกรรมโดดเด่นในทางจริยศาสตร์ที่ผู้ศึกษาค้นพบ มีทั้งหมด 16 พฤติกรรมใหญ่ และ 39 พฤติกรรมย่อย ดังนี้

5.1.1 พฤติกรรมการทำผิดกฎหมายอาญา

พฤติกรรมการทำผิดกฎหมายอาญาที่โดดเด่นทางจริยศาสตร์มี 4 พฤติกรรม ได้แก่ พฤติกรรมการฆ่าน้อง พฤติกรรมการฆ่ายายมาขายขนม พฤติกรรมการเผาเรือนหลวงนาย และพฤติกรรมการจงใจฆ่าวัวของหลวงนาย ซึ่งมีมูลเหตุของการแสดงพฤติกรรมและผลจากการแสดงพฤติกรรมแตกต่างกันแต่ละกรณี ดังนี้

พฤติกรรมการฆ่าน้อง มีมูลเหตุมาจากความรู้สึกเบียดเบียนในการดูแลน้อง ผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นแก่ศรีธนญชัย คือ ถูกขับไล่ออกจากบ้าน สังคมประณาม ส่วนผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นกับผู้อื่นและสังคม คือ ความตาย ความเสียใจ ความโกรธ และความสะเทือนใจ

พฤติกรรมการฆ่ายายมาขายขนม มีมูลเหตุมาจากความอาฆาตแค้น ผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นแก่ศรีธนญชัย คือ ความพึงพอใจที่ได้แก้แค้น ถูกสังคมประณาม ส่วนผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นกับผู้อื่นและสังคม คือ ความตาย ความเสียใจ ความโกรธ และความสะเทือนใจ

พฤติกรรมการเผาเรือนหลวงนาย มีมูลเหตุมาจากโกรธแค้นที่ถูกหลวงนายดูต่ำ ผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นแก่ศรีธนญชัย คือ ความพึงพอใจ สะใจ ที่ได้ระบายความแค้นต่อหลวงนาย

ส่วนผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นและสังคม คือ ทำให้หลวงนายหมดเนื้อหมดตัว เสียใจ เสียใจ

พฤติกรรมการจ้องเฝ้าหวงของหลวงนาย มีมูลเหตุมาจากความอาฆาตแค้นที่ถูกหลวงนาย ดุด่า ผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นและสังคม คือ ความสะใจ ที่ได้ระบายความแค้น ผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นและสังคม คือ ทำให้หลวงนายเสียใจ เสียใจ

5.1.2 พฤติกรรมการอาฆาตแค้น

พฤติกรรมการอาฆาตแค้นที่โดดเด่นทางจริยศาสตร์มี 4 พฤติกรรม ได้แก่ พฤติกรรมการอาฆาตแค้นยายมาชายขนม พฤติกรรมการอาฆาตแค้นหลวงนาย พฤติกรรมการอาฆาตแค้นพ่อและแม่ของนางสีนวล และพฤติกรรมการอาฆาตแค้นนายเวร (เนรปราษฎ์) ซึ่งมีมูลเหตุของการแสดงพฤติกรรมและผลจากการแสดงพฤติกรรมแตกต่างกันแต่ละกรณี ดังนี้

พฤติกรรมการอาฆาตแค้นยายมาชายขนม มีมูลเหตุมาจากอาฆาตแค้นที่ยายมาให้ขนม แก่น้องมากกว่าตน ผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นและสังคม คือ เป็นทุกข์ วิตกกังวล ส่วนผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นและสังคม คือ ยายมาได้รับความเดือดร้อนและถูกศรีธนญชัยกรอกยาพิษ จนตายในกาลต่อมา

พฤติกรรมการอาฆาตแค้นหลวงนาย มีมูลเหตุมาจากโกรธหลวงนายที่ดุด่าว่ากล่าว ผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นและสังคม คือ สะใจ พอใจที่ได้จุดไฟเผาบ้านหลวงนาย ส่วนผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นและสังคม คือ ทำให้ครอบครัวของหลวงนายยากจนลงและไร้ที่อยู่อาศัย

พฤติกรรมการอาฆาตแค้นพ่อและแม่ของนางสีนวล มีมูลเหตุมาจากไม่พอใจที่พ่อและแม่ของนางสีนวลเรียกสินสอดแพงเกินไป และเป็นนิสัยของศรีธนญชัยที่ไม่ยอมลงให้ใครง่าย ๆ ผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นและสังคม คือ ได้นางสีนวลมาเป็นภรรยา ส่วนผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นและสังคมคือ พ่อและแม่ของนางสีนวลเสียใจ เสียหน้า เสียลูกสาว และผิดจารีต ประเพณีของสังคม

พฤติกรรมการอาฆาตแค้นนายเวร (เนรปราษฎ์) มีมูลเหตุมาจากนายเวรรู้ทันกลอุบายของตน ทำให้ตนรู้สึกเสียหน้า ผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นและสังคม คือ ศรีธนญชัยตรอมใจ ยอมรับความพ่ายแพ้ที่หน้านอก แต่ภายในใจยิ่งทวีความแค้นมากยิ่งขึ้น ส่วนผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นและสังคม คือ สังคมเห็นความแตกต่างของการใช้ชีวิตของผู้มีปัญญาเป็นเลิศ ทั้ง 2 ที่มีคุณธรรมและไม่มีคุณธรรมว่าควรเลือกใครเป็นเยี่ยงอย่างในการดำเนินชีวิต

5.1.3 พฤติกรรมการเข้าหาผู้ใหญ่และการอ่อนน้อมถ่อมตน

พฤติกรรมการเข้าหาผู้ใหญ่และการอ่อนน้อมถ่อมตนที่โดดเด่นทาง จริยศาสตร์ มี 2 พฤติกรรม ได้แก่ พฤติกรรมการอ่อนน้อมถ่อมตนต่อเจ้าอาวาสวัดจันทร์ และพฤติกรรมการอ่อนน้อมถ่อมตนต่อพระเจ้าเจษฎา ซึ่งมีมูลเหตุของการแสดงพฤติกรรมและผลจากการแสดงพฤติกรรมแตกต่างกันแต่ละกรณี ดังนี้

พฤติกรรมการอ่อนน้อมถ่อมตนต่อเจ้าอาวาสวัดจันทร์ มีมูลเหตุมาจากต้องการที่พึ่ง ผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดแก่ศรัทธาญาติ คือ ได้บวชเป็นเณร ได้เป็นลูกศิษย์เจ้าอาวาส ได้รับความรู้และวิชาอาคมจากเจ้าอาวาส มีความเชี่ยวชาญด้านการสอน ได้เป็นครูสอนหนังสือญาติโยม ส่วนผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดกับผู้อื่นและสังคม คือ ทำให้เจ้าอาวาสพอใจ มีสามเณรเพิ่มขึ้นในพระพุทธศาสนาอีก 1 รูป

พฤติกรรมการอ่อนน้อมถ่อมตนต่อพระเจ้าเจษฎา มีมูลเหตุมาจากต้องการที่พึ่ง ผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดแก่ศรัทธาญาติ คือ เป็นที่พอพระทัยของพระเจ้าเจษฎา ทำให้มีที่พึ่งพาอาศัย ส่วนผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดกับผู้อื่นและสังคม คือ พระเจ้าเจษฎาได้ผู้มีปัญญาเข้ามารับราชการ

5.1.4 พฤติกรรมการแสดงความเจ้าชู้

พฤติกรรมการแสดงความเจ้าชู้ที่โดดเด่นทางจริยศาสตร์มี 2 พฤติกรรม ได้แก่ พฤติกรรมการลวนลามหลานสาวเจ้าอาวาสและพฤติกรรมการหลอกขอลูกสาวขุนปริชา ซึ่งมีมูลเหตุของการแสดงพฤติกรรมและผลจากการแสดงพฤติกรรมแตกต่างกันแต่ละกรณี ดังนี้

พฤติกรรมการลวนลามหลานสาวเจ้าอาวาส มีมูลเหตุมาจากศรัทธาญาติมีอายุย่างเข้าสู่วัยรุ่น พฤติกรรมจึงเปลี่ยนแปลงไปตามวัย คือ มีความรักเพศตรงข้าม ผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดแก่ศรัทธาญาติ คือ ถูกไล่ออกจากวัดและให้ลาสิกขาบท ส่วนผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดกับผู้อื่นและสังคม คือ เจ้าอาวาสเสียใจ สังคมประณาม ผิดศีล ผิดจารีต ประเพณี และค่านิยมของสังคม

พฤติกรรมการหลอกขอลูกสาวขุนปริชา มีมูลเหตุมาจากถูกกิเลสตัณหาครอบงำจิตใจ ผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดแก่ศรัทธาญาติ คือ ได้ลูกสาวขุนปริชามาเป็นภรรยา ส่วนผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดกับผู้อื่นและสังคม คือ ขุนปริชาแค้นใจ

5.1.5 พฤติกรรมการแสดงความรับผิดชอบ ขยันหมั่นเพียร

พฤติกรรมการแสดงความรับผิดชอบ ขยันหมั่นเพียรที่โดดเด่นทางจริยศาสตร์มี 2 พฤติกรรม ได้แก่ พฤติกรรมความขยันหมั่นเพียรต่อหน้าที่ราชการและพฤติกรรมการแสดงความรับผิดชอบต่อครอบครัว ซึ่งมีมูลเหตุของการแสดงพฤติกรรมและผลจากการแสดงพฤติกรรมแตกต่างกันแต่ละกรณี ดังนี้

พฤติกรรมการขยันหมั่นเพียรต่อหน้าที่ราชการ มีมูลเหตุมาจากต้องการมีชีวิตที่ดีขึ้น ผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดแก่ศรีธนญชัยคือ เป็นที่พอพระทัยของพระเจ้าเจษฎา ได้รับพระราชทานรางวัลทั้งบ้านและข้าทาสบริวาร ส่วนผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดกับผู้อื่นและสังคม ทำให้หน่วยงานราชการที่ศรีธนญชัยเกี่ยวข้องต้องมีการพัฒนาดีขึ้น

พฤติกรรมการแสดงความรักชอบต่อครอบครัว มีมูลเหตุมาจากต้องการเงินมาใช้จ่ายในครอบครัว และเป็นนิสัยส่วนตัว ผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดแก่ศรีธนญชัยทำให้ได้เงินจากการพนันหายใจ มีเงินใช้จ่ายในครอบครัว ผู้คนเกรงขาม ส่วนผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดกับผู้อื่นและสังคม คือ ผู้ด้อยปัญญากว่าเดือดร้อน

5.1.6 พฤติกรรมการแสดงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ

พฤติกรรมการแสดงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณที่โดดเด่นทางจริยศาสตร์มี 1 พฤติกรรม ได้แก่ พฤติกรรมการอุปการะเลี้ยงดูบิดามารดา ซึ่งมีมูลเหตุของการแสดงพฤติกรรมและผลจากการแสดงพฤติกรรม ดังนี้

พฤติกรรมการอุปการะเลี้ยงดูบิดามารดา มีมูลเหตุมาจากศรีธนญชัยมีความกตัญญู ผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดแก่ศรีธนญชัย คือ ครอบครัวมีความสุข สังคมยกย่อง มีชื่อเสียง ส่วนผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดกับผู้อื่นและสังคม คือ เป็นตัวอย่างที่ดีต่อชนรุ่นหลัง

5.1.7 พฤติกรรมการชอบความสนุกสนาน

พฤติกรรมการชอบความสนุกสนานที่โดดเด่นทางจริยศาสตร์มี 1 พฤติกรรม ได้แก่ พฤติกรรมการปลุกบ้านเรือนทอง ซึ่งมีมูลเหตุของการแสดงพฤติกรรมและผลจากการแสดงพฤติกรรม ดังนี้

พฤติกรรมการปลุกบ้านเรือนทอง มีมูลเหตุมาจากอารมณ์คะนอง และต้องการโอ้อวดทางปัญญา ผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดแก่ศรีธนญชัย คือ ศรีธนญชัยได้รับความสนุกสนาน เบิกบานใจที่ได้แสดงออก และโอ้อวดทางปัญญาว่ตนมีปัญญาเหนือผู้อื่น ส่วนผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดกับผู้อื่นและสังคม คือ สร้างความสนุกสนาน ผ่อนคลายอารมณ์

5.1.8 พฤติกรรมการแสดงความรักโลก

พฤติกรรมการแสดงความรักโลกที่โดดเด่นทางจริยศาสตร์มี 2 พฤติกรรม ได้แก่ พฤติกรรม การแสดงความรักโลกต้องการที่ดินของผู้อื่น และพฤติกรรมการแสดงความรักโลกเกี่ยวกับยศบรรดาศักดิ์ ซึ่งมีมูลเหตุของการแสดงพฤติกรรมและผลจากการแสดงพฤติกรรมแตกต่างกันแต่ละกรณี ดังนี้

พฤติกรรมการแสดงความรักโลกต้องการที่ดินของผู้อื่น มีมูลเหตุมาจากต้องการที่ดินเพื่อปลูกบ้านหลังใหม่ให้ใหญ่กว่าเดิม ผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดแก่ศรีธนญชัย คือ ได้ที่ดินสมความตั้งใจ ส่วนผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดกับผู้อื่นและสังคม คือ ประชาชนเดือดร้อน พระเจ้าแผ่นดินเสียพระทัยที่มีส่วนทำให้ประชาชนไร้ที่อยู่

พฤติกรรมการแสดงความโลภเกี่ยวกับยศถาบรรดาศักดิ์ มีมูลเหตุมาจากต้องการยศถาบรรดาศักดิ์เพิ่มขึ้น ผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดแก่ศรัทธาบุญ คือ ได้เป็นเจ้าของปักษีได้ ส่วนผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดกับผู้อื่นและสังคม คือ ทำให้ประชาชนเดือดร้อน

5.1.9 พฤติกรรมการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

พฤติกรรมกรรมการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่โดดเด่นทางจริยศาสตร์มี 2 พฤติกรรม ได้แก่ พฤติกรรมการงมหาไขในน้ำ และพฤติกรรมการหาทางออกจากการถูกขังในกรงเหล็ก ซึ่งมีมูลเหตุของการแสดงพฤติกรรมและผลจากการแสดงพฤติกรรมแตกต่างกันแต่ละกรณี ดังนี้

พฤติกรรมการงมหาไขในน้ำ มีมูลเหตุมาจากถูกพระเจ้าเจษฎาลงปัญญา ผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดแก่ศรัทธาบุญ คือ รอดพ้นจากการถูกลงโทษประหาร เพราะใช้ไหวพริบปฏิภาณในการแก้ปัญหา ส่วนผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดกับผู้อื่นและสังคม คือ เป็นตัวอย่างที่ดีในการรู้จักเอาตัวรอด

พฤติกรรมการหาทางรอดออกจากการถูกขังในกรงเหล็ก มีมูลเหตุมาจากไม่ยอมลงให้กับพระเจ้าเจษฎา ผลจากการแสดงพฤติกรรมที่มีต่อตนเอง คือ ทำให้รอดพ้นจากความตาย ผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดกับผู้อื่นและสังคม คือ ทำให้พ่อค้าชาวจีนตาย เป็นที่พ้อพระทัยของพระเจ้าเจษฎา และพระองค์ทรงเชื่อว่าสังขารเป็นของไม่เที่ยง

5.1.10 พฤติกรรมการมีจิตเป็นกุศล

พฤติกรรมการมีจิตเป็นกุศลที่โดดเด่นทางจริยศาสตร์มี 2 พฤติกรรม ได้แก่ พฤติกรรมการสร้างวัดและพฤติกรรมการออกบวช ซึ่งมีมูลเหตุของการแสดงพฤติกรรมและผลจากการแสดงพฤติกรรมแตกต่างกันแต่ละกรณี ดังนี้

พฤติกรรมการสร้างวัด มีมูลเหตุมาจากเกิดมโนธรรมสำนึก มีจิตเป็นกุศล ผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดแก่ศรัทธาบุญ คือ ภาคภูมิใจที่ได้สร้างวัดจนสำเร็จ ได้รับยกย่อง ส่วนผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดกับผู้อื่นและสังคม คือ มีสถานที่ปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนามากขึ้น เป็นตัวอย่างที่ดีของชนรุ่นหลัง

พฤติกรรมการออกบวช มีมูลเหตุมาจากมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องบาปบุญและสำนึกบาป ผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดแก่ศรัทธาบุญ คือ ได้บวชเป็นพระภิกษุ ส่วนผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดกับผู้อื่นและสังคม คือ เป็นเยี่ยงอย่างที่ดีของสังคม

5.1.11 พฤติกรรมการหลอกลวงผู้อื่น

พฤติกรรมการหลอกลวงผู้อื่นที่โดดเด่นทางจริยศาสตร์มี 2 พฤติกรรม ได้แก่ พฤติกรรมการหลอกลวงหม้อพุดได้และพฤติกรรมการหลอกลวงเอาทรัพย์ยายสงค์ ซึ่งมีมูลเหตุของการแสดงพฤติกรรมและผลจากการแสดงพฤติกรรมแตกต่างกันแต่ละกรณี ดังนี้

พฤติกรรมการเล่นขายหม้อหุ่ได้ มีมูลเหตุมาจากต้องการหลอกลวงผู้อื่นเพื่อหวังผลประโยชน์ ผลจากการแสดงพฤติกรรมที่มีต่อศรีธนญชัย คือ ขายหม้อได้เงินตามอุบาย ผลจากการแสดงพฤติกรรมที่มีต่อผู้อื่นและสังคม คือ ทำให้ผู้ที่หลงเชื่อ เดือดร้อน เสียเงินโดยเปล่าประโยชน์

พฤติกรรมการเล่นเอาทรัพย์สินยาสงค์ มีมูลเหตุมาจากต้องการทรัพย์สินของผู้อื่น มีความโลภ ผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดแก่ศรีธนญชัย คือ ได้ทรัพย์สินจากยาสงค์ ส่วนผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดกับผู้อื่นและสังคม คือ ยาสงค์เสียทรัพย์สิน ทุกข์ใจ

5.1.12 พฤติกรรมชั้นอาสาเจ้านาย

พฤติกรรมชั้นอาสาเจ้านายที่โดดเด่นทางจริยศาสตร์มี 2 พฤติกรรม ได้แก่ พฤติกรรม การชั้นอาสาตอบปัญหาธรรมะกับชาวลัγκα และพฤติกรรมการเล่นอาสาสานตะกร้าแข่งกับลาว ซึ่งมีมูลเหตุของการแสดงพฤติกรรมและผลจากการแสดงพฤติกรรมที่แตกต่างกันแต่ละกรณี ดังนี้

พฤติกรรมการเล่นอาสาตอบปัญหาธรรมะกับชาวลัγκα มีมูลเหตุมาจากต้องการรักษาชื่อเสียงและพระเกียรติยศให้กับพระเจ้าเจษฎา ผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดแก่ศรีธนญชัย คือ ภาคภูมิใจในผลงานของตน ได้รับการยกย่องชมเชยจากสังคม ได้รับพระราชทานรางวัล ส่วนผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดกับผู้อื่นและสังคม คือ พระเจ้าเจษฎาพอพระทัย บ้านเมืองไม่ตกเป็นทาสของชาวลัγκα

พฤติกรรมการเล่นอาสาสานตะกร้าแข่งกับลาว มีมูลเหตุมาจากต้องการไต่อดทางปัญญาว่ตนมีปัญญาเหนือผู้อื่น ต้องการสร้างชื่อเสียงให้กับพระเจ้าเจษฎาและประเทศชาติ ผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดแก่ศรีธนญชัย คือ ได้รับยกย่อง มีความภาคภูมิใจ ส่วนผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดกับผู้อื่นและสังคม คือ พระเจ้าเจษฎาพอพระทัย ประเทศชาติมีชื่อเสียง ประเทศเพื่อนบ้านเกรงขาม

5.1.13 พฤติกรรมการใช้ภาษากำกวมเอาชนะผู้อื่น

พฤติกรรมการใช้ภาษากำกวมเอาชนะผู้อื่นที่โดดเด่นทางจริยศาสตร์มี 3 พฤติกรรม ได้แก่ พฤติกรรมการเล่นขำแม่่น้ำ พฤติกรรมการเล่นลูกสาวขุนปริษามาทำลูก และพฤติกรรมการเล่นนายมาไปกินข้าวกับหมู ซึ่งมีมูลเหตุของการแสดงพฤติกรรมและผลจากการแสดงพฤติกรรมแตกต่างกันแต่ละกรณี ดังนี้

พฤติกรรมการเล่นขำแม่่น้ำ มีมูลเหตุมาจากถูกทำร้ายจากลาวเจ็ลียง ผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดแก่ศรีธนญชัย คือ ภูมิใจในไหวพริบของตน ส่วนผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดกับผู้อื่นและสังคม คือ ลาวแพ้น้ำ เสียทรัพย์สินและเมียง เกิดความเดือดร้อน

พฤติกรรมของการขอลูกสาวขุนปริษามาทำลูก มีมูลเหตุมาจากเกิดความคึกคะนอง เกิดกิเลส ตัณหาครอบงำจิตใจลวกให้ผู้อื่นเข้าใจผิด ผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดแก่ศรัทธาญาติ คือ ได้ลูกสาวขุนปริษามาเป็นภรรยา ส่วนผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดกับผู้อื่นและสังคม คือ ขุนปริษา เสียใจ เสียหน้า เสียลูก ผิดจารีต ประเพณีของสังคม

พฤติกรรมของการหลอกนายมาไปกินข้าวกับหนู มีมูลเหตุมาจากต้องการแก้แค้นนายมา ที่หลอกตน ผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดแก่ศรัทธาญาติ คือ สะใจ พอใจ ที่แก้แค้นได้สำเร็จ ส่วนผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดกับผู้อื่นและสังคม คือ ทำให้นายมาเสียใจ เสียรู้ เสียหน้า และผิดหวัง

5.1.14 พฤติกรรมการลบหลู่สถาบันสงฆ์

พฤติกรรมการลบหลู่สถาบันสงฆ์ที่โดดเด่นทางจริยศาสตร์มี 2 พฤติกรรม ได้แก่ พฤติกรรมการทำร้ายสมภารและพฤติกรรมการสาธิตน้ำพระสังฆราช ซึ่งมีมูลเหตุของการแสดงพฤติกรรม และผลจากการแสดงพฤติกรรมแตกต่างกันแต่ละกรณี ดังนี้

พฤติกรรมการทำร้ายสมภาร มีมูลเหตุมาจากโกรธสมภารที่ไม่ให้มะม่วง และยังขับไล่ ให้พ้นบริเวณวัด ผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดแก่ศรัทธาญาติ คือ สะใจ พอใจ ที่ได้ตีสมภาร ส่วนผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดกับผู้อื่นและสังคม คือ สมภารถูกทำร้าย ผิดจารีต ธรรมเนียม ประเพณีของสังคม ลบหลู่สถาบันสงฆ์

พฤติกรรมการสาธิตน้ำพระสังฆราช มีมูลเหตุมาจากต้องการเอาตัวรอดจากความผิด ที่ขาดราชการ ผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดแก่ศรัทธาญาติ คือ ความสะใจ ส่วนผลจากการแสดง พฤติกรรมที่เกิดกับผู้อื่นและสังคม คือ พระสังฆราชเสียชื่อเสียง ได้รับความอับอาย ผิดจารีต ธรรมเนียม ของสังคม

5.1.15 พฤติกรรมการลบหลู่สถาบันพระมหากษัตริย์

พฤติกรรมการลบหลู่สถาบันพระมหากษัตริย์ที่โดดเด่นทางจริยศาสตร์มี 3 พฤติกรรม ได้แก่ พฤติกรรมการหลอกพระเจ้าเจษฎาเสวยมูลแร่ พฤติกรรมการหลอกพระเจ้าเจษฎาให้ดมน้ำหอม กลิ่นบุหงา และพฤติกรรมการหลอกพระเจ้าเจษฎาให้คลานเข้าไปหา ซึ่งมีมูลเหตุของการแสดงพฤติกรรม และผลจากการแสดงพฤติกรรมแตกต่างกันแต่ละกรณี ดังนี้

พฤติกรรมการหลอกพระเจ้าเจษฎาเสวยมูลแร่ มีมูลเหตุมาจากโกรธที่พระเจ้าเจษฎา หลอกให้ตนกินแกงแร่ ผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดแก่ศรัทธาญาติ คือ สะใจที่สามารถแก้แค้นได้ ส่วนผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดกับผู้อื่นและสังคม คือ พระเจ้าเจษฎาเสียพระทัย ผิดจารีต ประเพณี ค่านิยมของสังคม

พฤติกรรมกรรมการหลอกพระเจ้าเจษฎาให้ดมน้ำหอมกลิ่นบุหงา มีมูลเหตุมาจากโกรธแค้นพระเจ้าเจษฎาที่ตำหนิตน ผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดแก่ศรีธนญชัย คือ มีความพอใจ สะใจ ส่วนผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดกับผู้อื่นและสังคม คือ พระเจ้าเจษฎาเสียพระทัย ผิดจารีต ประเพณีของสังคม

พฤติกรรมกรรมการหลอกพระเจ้าเจษฎาให้คลานเข้าไปหา มีมูลเหตุมาจากต้องการแสดงความสามารถทางปัญญาก่อนตาย ผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดแก่ศรีธนญชัย คือ สะใจที่หลอกพระเจ้าเจษฎาได้ ส่วนผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดกับผู้อื่นและสังคม คือ พระเจ้าเจษฎาเสียพระทัย อับอายอาณาประชาราษฎร์

5.1.16 พฤติกรรมการทำผิดธรรมเนียม จารีต ประเพณี และค่านิยม

พฤติกรรมกรรมการทำผิดธรรมเนียม จารีต ประเพณี และค่านิยมที่โดดเด่นทางจริยศาสตร์ มี 5 พฤติกรรม ได้แก่ พฤติกรรมการแก่งแยชะมูลฝอยใส่ล่วมหมากของหลวงนาย พฤติกรรมการแก่งตีแม่ลงวันที่ศีรชะสมภาร พฤติกรรมการหลอกพระเจ้าเจษฎาไปทอดพระเนตรบ้านเรือนทอง พฤติกรรมการแก่งถวายเป็นไมตรีแด่พระเจ้าเจษฎา และพฤติกรรมการหลอกดูพระพักตร์พระเจ้ากรุงจีน ซึ่งมีมูลเหตุของการแสดงพฤติกรรมและผลจากการแสดงพฤติกรรมแตกต่างกันแต่ละกรณี ดังนี้

พฤติกรรมการแก่งแยชะมูลฝอยใส่ล่วมหมากของหลวงนาย มีมูลเหตุมาจากต้องการแก่งหลวงนายให้อับอายขายหน้า ผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดแก่ศรีธนญชัย คือ ถูกหลวงนายลงโทษและถูกปลดออกจากการเป็นหาสผู้ติดตาม ส่วนผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดกับผู้อื่นและสังคม คือ ทำให้หลวงนายเสียหน้า เสียชื่อเสียงเกียรติยศ และผิดธรรมเนียมไทย

พฤติกรรมการแก่งตีแม่ลงวันที่ศีรชะสมภาร มีมูลเหตุมาจากต้องการแก่งสมภาร ผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดแก่ศรีธนญชัย คือ สะใจ ระบายอารมณ์ ส่วนผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดกับผู้อื่นและสังคม คือ สมภารได้รับบาดเจ็บ เสียหน้า เสียชื่อเสียง ลบหลู่สถาบันสงฆ์ และผิดจารีต ประเพณี ค่านิยมของสังคม

พฤติกรรมการหลอกพระเจ้าเจษฎาไปทอดพระเนตรบ้านเรือนทอง มีมูลเหตุมาจากต้องการโอ้อวดทางปัญญาและสร้างเรื่องให้ผู้คนตลกขบขัน ผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดแก่ศรีธนญชัย คือ ภาคภูมิใจในความมีไหวพริบ ปฏิภาณของตน ส่วนผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดกับผู้อื่นและสังคม คือ ทำให้พระเจ้าเจษฎาไม่พอพระทัย ผิดจารีต ประเพณีของไทย ลบหลู่เบื้องสูง ทำให้สังคมเสื่อม

พฤติกรรมการแก่งถวายเป็นไมตรีแด่พระเจ้าเจษฎา มีมูลเหตุมาจากน้อยใจพระเจ้าเจษฎาที่ตำหนิตนเองต่อหน้าเหล่าเสนาอำมาตย์ทั้งหลาย ผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดแก่ศรีธนญชัย คือ

สะใจ ได้รับความแค้น และถูกลงโทษประหาร ส่วนผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นกับผู้อื่น และสังคม คือ พระเจ้าเจษฎาไม่พอพระทัย เสื่อมเสียพระเกียรติยศ

พฤติกรรมการหลอกลวงพระพักตร์พระเจ้ากรุงจีน มีมูลเหตุมาจากการต้องการดูพระพักตร์ พระเจ้ากรุงจีน ผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นกับศรีธนญชัย คือ ได้เห็นพระพักตร์พระเจ้ากรุงจีน ผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นกับผู้อื่นและสังคม คือ พระเจ้ากรุงจีนไม่พอพระทัย สังคมประณาม ลบหลู่สถาบันเบื้องสูงของจีน ผิดธรรมเนียม จาริต ประเพณี ค่านิยมของสังคม

5.2 อภิปรายผล

จากการศึกษาพฤติกรรมของศรีธนญชัยในแนวจริยศาสตร์ครั้งนี้ มีข้อสังเกตอันเป็นประเด็นที่ ผู้ศึกษาต้องการอภิปรายมีดังนี้

5.2.1 การแพร่กระจายของนิทานเรื่องศรีธนญชัย

นิทานเรื่องศรีธนญชัยเป็นนิทานพื้นบ้านที่แพร่กระจายอย่างมาก คือ เป็นนิทานที่แพร่กระจายไปทั่วทุกภาคของประเทศ เป็นที่นิยมหยิบยกขึ้นมาเล่ากัน จึงทำให้นิทานเรื่องนี้มีหลายสำนวน เช่น เชียงเหมียงของภาคอีสาน เชียงเหมียงของภาคเหนือ และลิทะนนไชยของภาคใต้ ส่วนในภาคกลางมีหลายสำนวนเนื่องจากมีผู้รู้หลายคนรวบรวมขึ้น เช่น ศรีธนญชัยฉบับมาตรฐานของ พร พิตยา ๙ ศรีธนญชัยฉบับสมบูรณ์ของ ประยูร พิศนาคะ ซึ่งแต่ละสำนวนที่กล่าวมานี้มีรายละเอียดแตกต่างกัน บ้าง แต่อนุภาคส่วนใหญ่คล้ายคลึงกัน ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากนิทานเรื่องนี้เป็นนิทานพื้นบ้านที่ไม่ปรากฏผู้แต่ง ไม่ปรากฏว่าเกิดขึ้นที่ใดแน่นอน จึงอยู่ในลักษณะ “เขาเล่าว่า” ลีลาของนิทานจึงขึ้นอยู่กับผู้เล่า โดยที่สาระหรือใจความสำคัญมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันแต่แต่งเติมรายละเอียดแตกต่างกันไป ซึ่งสุดแล้วแต่กาลเทศะของการเล่าและการที่นิทานเรื่องศรีธนญชัยแพร่หลายดังที่กล่าวมาแล้ว กอปรกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในปัจจุบัน ทำให้นิทานเรื่องนี้ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ จึงคาดการณ์ได้ว่า นิทานเรื่องศรีธนญชัยจะไม่หายไปจากสังคมไทย แม้ว่าในปัจจุบันจะมีนิทานจากต่างชาติเข้ามาเผยแพร่ มากก็ตาม

5.2.2 จุดสนใจของนิทานเรื่องศรีธนญชัย

จุดสนใจของนิทานเรื่องศรีธนญชัย คือ พฤติกรรมที่โดดเด่นในด้านที่ขัดต่อจารีต ประเพณี เช่น พฤติกรรมการฆ่าล้าง ฆ่ายายมา หมิ่นพระบรมเดชานุภาพของพระมหากษัตริย์ ลบหลู่สถาบันสงฆ์ ซึ่งเป็นพฤติกรรมในทางลบ แต่กลับเป็นเสน่ห์ของนิทานเรื่องนี้ และเป็นจุดสนใจที่ทำให้ผู้อ่านผู้ฟัง นิทานเรื่องศรีธนญชัยติดตามอย่างต่อเนื่อง เพราะต้องการทราบวิธีการแก้ปัญหาของศรีธนญชัยว่าจะจบลงเช่นไร ความมีปัญญาเกินสติ ความมีไหวพริบ ปฏิภาณ ที่แยบยลเกินความเป็นจริง ทำให้ ศรีธนญชัยแก้ปัญหาได้อย่างพลิกความคาดหมาย ซึ่งวิญญูชนทั่วไปไม่ยอมรับ เป็นสิ่งที่ทำให้นิทาน

เรื่องนี้ได้รับความนิยมจากอดีตจนกระทั่งปัจจุบัน ผู้ที่ได้อ่านได้ฟังเรื่องศรีธนญชัยน่าจะอ่านและฟังเพื่อความบันเทิงใจมากกว่าที่จะยึดถือเป็นข้อเท็จจริง อารมณ์ขันในเรื่องศรีธนญชัยที่ผู้ศึกษาค้นพบถือว่าเป็นอารมณ์ขันในทางลบหรือเป็นตลกร้าย เพราะทำให้สังคมเดือดร้อน มีพฤติกรรมในทางลบ หลายพฤติกรรมที่ไม่นำมาเป็นแบบอย่าง แต่ก็มีพฤติกรรมที่ดีอีกหลายพฤติกรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของชนรุ่นหลังได้

5.2.3 พฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ย่อมมีมูลเหตุเสมอ

พฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์เกิดขึ้นเนื่องจากมีมูลเหตุเสมอ และมูลเหตุที่สำคัญ คือ ความรัก ความโลภ ความโกรธ และความหลง ดังพฤติกรรมของศรีธนญชัย กล่าวคือ

5.2.3.1 มูลเหตุจากรัก

ศรีธนญชัยแสดงพฤติกรรมด้านความรักต่อนางสีนวลด้วยความจริงใจ โดยทำตามประเพณีนิยม คือ ส่งผู้ใหญ่ไปลู่ขอนางสีนวลมาเป็นภรรยาอย่างถูกต้อง ไม่ใช่เล่นให้เสียแถมมา แต่เนื่องจากถูกบิดา มารดา ของนางสีนวลกีดกันศรีธนญชัยจึงใช้เล่ห์กลนำนางสีนวลมาเป็นภรรยาจนได้

5.2.3.2 ด้านความโลภ

ศรีธนญชัยเกิดความโลภ 2 ลักษณะ คือ โลภเพราะต้องการทรัพย์สินเงินทอง และโลภเพราะต้องการยศถาบรรดาศักดิ์

5.2.3.3 ด้านความโกรธ

ศรีธนญชัยเป็นคนเจ้าคิดเจ้าแค้น อาฆาต พยาบาท ใครทำให้โกรธศรีธนญชัย จะตอบโต้ทุกครั้ง ไม่ยอมละเว้นโทษให้กับผู้ใด นอกจากบิดา มารดา และภรรยาของตนเท่านั้น ศรีธนญชัยเป็นบุคคลที่มีความรอบรู้หรือที่เรียกว่าพหูสูตร คือ รู้แทบทุกเรื่องแม้ในสิ่งที่บุคคลทั่วไปคิดไม่ถึง และศรีธนญชัยยังสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตได้อย่างน่าอัศจรรย์ใจ จุดด้อยของศรีธนญชัย คือ ความหยิ่งจองหอง และไม่ยอมลงให้ใคร จนในที่สุดต้องมาพ่ายแพ้ต่อนายเวร (เงรปราชญ์) ศรีธนญชัยทำใจให้ยอมรับความพ่ายแพ้นั้นไม่ได้จึงล้มป่วย และตรอมใจจนสิ้นชีวิต

5.2.3.4 ด้านความหลง

ศรีธนญชัยเป็นคนหลงระเห็จในคำสรรเสริญเยินยอ จนบางครั้งขาดสติ ใช้ปัญญาแบบฉลาดแกมโกง เข้าลักษณะมีปัญญาแต่ไม่รู้ว่าจะไรควรทำ และอะไรไม่ควรทำ

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาพฤติกรรมของศรีธนญชัยในแนวจริยศาสตร์ครั้งนี้ ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะ

ดังนี้

5.3.1 จากพฤติกรรมของศรีธนญชัยเป็นพฤติกรรมที่เป็นตัวแทนของคนส่วนหนึ่งในสังคม ดังนั้น เพื่อความเข้าใจพฤติกรรมของมนุษย์ให้มากขึ้น บุคลากรทางการศึกษาโดยเฉพาะผู้ที่เป็นครุครได้อ่าน หรือศึกษานิทานเรื่องศรีธนญชัย

5.3.2 นำหลักการศึกษามูลเหตุการแสดงพฤติกรรมวิเคราะห์ตามแนวจริยศาสตร์นี้ไปศึกษากับ นักเรียนที่มีพฤติกรรมมีปัญหาในชั้นเรียนเป็นรายกรณี เช่น พฤติกรรมก้าวร้าว พฤติกรรมขาดเรียนบ่อย และพฤติกรรมลักขโมย เป็นต้น

5.3.3 เปรียบเทียบนิทานเรื่องศรีธนญชัยกับนิทานต่างชาติแนวตลก หรือนิทานพื้นบ้านของไทย เรื่องอื่น ๆ ที่มีตัวละครลักษณะคล้ายกับศรีธนญชัยหรือวิเคราะห์ตัวละครจากวรรณกรรม

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กระลอนทอง. (2501). ศรีธนญชัยฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพฯ : ประมวลสาสน์.
- กัญญรัตน์ เวชศาสตร์. (2520). ศรีธนญชัย พระเอกเจ้าปัญญา. รายงานผลการวิจัยโครงการพระเอกในวรรณคดีคลาสสิกของไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- _____. (2521). การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องศรีธนญชัยฉบับต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- _____. (2527, พฤษภาคม – มิถุนายน). อารมณ์ขันในเรื่องศรีธนญชัย. วารสารจันทร์เกษม. 19 (3) : 20-32.
- กาญจนา นาคินทร์. (2520). หนูชอบเชียงใหม่. กรุงเทพฯ : แพรววิทยา.
- กীরติ บุญเจือ. (2542). จริยศาสตร์สำหรับผู้เริ่มเรียน. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- กุลลาบ มัลลิกะมาส. (2523). วรรณคดีวิจารณ์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จินดา ดวงใจ. (2505). นิทานเชียงใหม่. ขอนแก่น : คลังนาวิทยา.
- ชัยวัฒน์ ชิตพัฒน์. (2520). จริยศาสตร์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- น้อย พงษ์สนิท. (2520). จริยศาสตร์ปรัชญาว่าด้วยคุณธรรม. เชียงใหม่ : สวนปรุง.
- บุญยงค์ เกศเทศ. (2525). วรรณกรรมวิเคราะห์. มหาสารคาม : ทิพย์อักษร.
- บุญมี แทนแก้ว, และ สกภาพร มาลีเวชพงศ์. (2530). จริยศาสตร์. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- บุษย์. (ม.ป.ป.). ศรีธนญชัย. กรุงเทพฯ : ราชภัฏจเรญ.
- ประยูร พิศนาคะ. (2516). ศรีธนญชัยฉบับมาตรฐาน. กรุงเทพฯ : คลังวิทยา.
- พ.ณ. ประมวลมารค. (2515). ศรีธนญชัย. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- พร พิตยา. (2517). ศรีธนญชัยฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพฯ : บรรณาการ.
- พรพิไล เลิศวิชา. (2543). บทวิเคราะห์ทฤษฎี ภาควิชา. กรุงเทพฯ : มิ่งขวัญ.
- พรรัตน์ สุวรรณรัตน์. การศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมวรรณกรรมเรื่องสามก๊กแนวจริยศาสตร์. ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- พิสมัย ศรีอนุพันธ์. (2526, ตุลาคม). วรรณกรรมปัจจุบัน - นวนิยาย. วารสารวัฒนธรรมไทย. 2(10): 36.

- วิทย์ วิศทเวทย์. (2526). ปรัชญา. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.
- วรวรรณ. (2496). ศรีธนญชัยจอมปราชนุ. กรุงเทพฯ : เขษมบรรณกิจ.
- วศิน อินทสระ. (2518). หลักปรัชญาทางจริยศาสตร์. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- ศิริพร ศรีวรรณ. (2542). การศึกษาเปรียบเทียบทิลล์ ออลเลนชะบีเกินกับศรีธนญชัยในฐานะ
นิทานมุขตลก. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (วรรณคดีเปรียบเทียบ). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- สมบัติ จันทรวงศ์. (2540). ศรีธนญชัย ความคิดเรื่องอำนาจ ปัญญา และความหมาย.
ในบทวิจารณ์ว่าด้วยวรรณกรรมการเมืองและประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ : ไร่ยา.
- สันธิกร วรวรรณ มล. (2542). นัยทางการเมืองในวรรณกรรมเรื่องศรีธนญชัย. วิทยานิพนธ์
ร.ม. (การปกครอง). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- สำเนา หิริโตะปปะ. (2517). ศรีธนญชัยกลับชาติ. กรุงเทพฯ : บ้านดาสาสน์.
- สุเพ็ญ อยู่ทิม. (2542). การศึกษาคุณค่าทางสติปัญญาจากราชาธิราช. วิทยานิพนธ์ กศ.ม.
(ภาษาไทย). พิษณุโลก : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร. ถ่ายเอกสาร.
- สุมินตรา ด่านพาณิชย์. (2538). การวิเคราะห์คุณธรรมในนวนิยายของชาร์ล ดิกเก้นส์.
วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร.
- สุรีย์ ตั้งสมบูรณ์. (2536). การวิเคราะห์เรื่องสั้นของประมุข อุณหภู. วิทยานิพนธ์ กศ.ม.
(ภาษาไทย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร.
- หอสมุดวชิรญาณ. (2463). เสภาเรื่องศรีธนญชัยเชียงใหม่. กรุงเทพฯ : โสภณพวรรณการ.
- เหรียญทอง สมศักดิ์. (2529). การศึกษาเชิงวิจารณ์แนวความคิดทางจริยศาสตร์ในวรรณกรรม
ของสุนทรภู่. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (ภาษาไทย). เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.
- อัจฉรา สุขารมณ์. (2537). พื้นฐานทางจิตวิทยาของการศึกษา. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- อุทัย ทองพูน. (2528). จริยศาสตร์. นครศรีธรรมราช : ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์
วิทยาลัยนครศรีธรรมราช

ภาคผนวก

นิทานเรื่อง ศรีธนญชัย เป็นนิทานพื้นบ้านที่มีอยู่แพร่หลายทั่วทุกภาคของไทย ซึ่งเนื้อหาอาจจะแตกต่างกันไปบ้างตามค่านิยม ประเพณี และวัฒนธรรมของท้องถิ่น ซึ่งผู้แต่งอาจจะดัดแปลงให้เข้ากับสภาพสังคม ความเป็นอยู่ของคนในภาคนั้นๆ แต่โครงเรื่องยังมีลักษณะร่วมกัน คือ กล่าวถึงตัวละครเอกที่เป็นคนฉลาดแกมโกงเอาตัวรอดด้วยการใช้ไหวพริบ ปฏิภาณ ในที่นี้ผู้ศึกษาจึงนำเอานิทานพื้นบ้านเรื่อง ศรีธนญชัย ของภาคอีสาน ภาคเหนือ และภาคใต้ มารวมไว้เพื่อผู้สนใจสามารถค้นคว้าได้สะดวกยิ่งขึ้น ดังนี้

นิทานเชียงใหม่ (สำนวนภาคอีสาน)

เรื่องย่อ

เจ้าผู้ครองนครจำปาและพระเหลาเดือดร้อนใจ เรื่องไม่มีบุตร ได้พากันไปไหว้วอนพระอินทร์ พระอินทร์ทราบถึงความประสงค์เจ้าเมืองได้เรียกประชุมเทวดาว่าใครที่หมดวาระบนสวรรค์ให้ลงไปเกิดยังโลกมนุษย์ ได้มีเทวบุตร 2 องค์ หมดบุญที่จะอยู่บนสวรรค์ พระอินทร์จึงส่งให้มาเกิดยังโลกมนุษย์ เทวบุตรองค์หนึ่งไปเกิดในราชบัลลังก์ ส่วนอีกองค์หนึ่งไปเกิดเป็นลูกชาวบ้าน ครบกำหนด 10 เดือน ก็กำเนิดมาในวันเวลาเดียวกัน เจ้าเมืองจำปากลับได้ราชบุตรก็เรียกโหรมาทำนาย โหรทักทายว่าจะต้องหาบุตรบุญธรรมอีกคนมาเลี้ยงราชบุตรจึงจะเติบโตต่อไป ในภาคภาคหน้า บุตรบุญธรรมต้องเป็นคนที่เกิดมาในวันเวลาเดียวกัน เจ้าเมืองจึงให้เสนาไปเสาะหาได้ลูกของชาวบ้าน เกิดวันเวลาเดียวกับราชบุตรจึงขอมาเป็นบุตรบุญธรรมชื่อว่าศรีคำ เจ้าเมืองเลี้ยงลูกทั้งสองจนอายุ 3 ปี พ่อแม่ของศรีคำ คิดถึงจึงมากราบเท้าเจ้าเมืองขอบุตรกลับคืนไป เมื่อไปอยู่ที่บ้านพ่อแม่ไม่อยู่บ้านให้คำดูน้อง คำก็ดูน้องตามคำแม่ น้องจะไปทางไหน คำก็ตาม ไปดูน้องเล่นและทะเลาะ สกปรก ทั้งอุจจาระ ปัสสาวะ คำก็ได้แต่ดู เมื่อแม่กลับมาต่อว่า คำว่าดูน้องอย่างไรสกปรกอย่างนี้ คำก็ได้ตอบ ก็แม่สั่งให้ดู ก็ดูอย่างเดียว วันรุ่งขึ้นแม่จึงสั่งว่าอย่าดูอย่างเดียว ถ้าน้องเล่นสกปรก หรือน้องอุจจาระออกมาก็ให้เข็ดล้างทำความสะอาดให้หมด ตกเวลากลางวันน้องอุจจาระออกมาคำก็อุ้มน้องมาใช้มีดกรีดท้องดึงไส้ออกมาล้างจนสะอาดแล้วมัดไส้ท้องให้เหมือนเดิม เอาผ้าห่มให้น้องนอน จนเมื่อแม่กลับมาจึงรู้ว่าคำฆ่าน้องเสียแล้ว ครั้นเมื่อพ่อกลับบ้านแม่จึงปรึกษากับพ่อว่าไม่เลี้ยงลูกคนนี้อีกแล้ว จึงคิดแผนจะให้คำมีความผิดโดยแต่งพานหมากพลู แล้วให้วิ่งตามม้าไป สั่งว่าอันสิ่งใดตกจากพานอย่ามัวเก็บอยู่ให้วิ่งไปเรื่อย ๆ ครั้นระหว่างทางที่วิ่งตามม้าหมากพลูหล่นลงกลางทางหมด เหลือแต่พาน เมื่อเวลาเข้าเฝ้าเจ้าเมืองไม่มีหมากพลู พ่อก็ถามว่าหมากพลูไปไหน คำก็ตอบตามคำที่พ่อสั่งคืออะไรตกก็ไม่ให้เก็บ พ่อเห็นจริง

ตามทีตอบ ก็ให้กลับบ้านไปครั้นไปถึงบ้านรุ่งขึ้นพ่อก็ให้ทำแบบเดิม แต่คราวนี้สิ่งว่าจะไรตกก็ให้เก็บเสียก่อนจึงไปเข้าเฝ้า ครั้นเมื่อไประหว่างทาง หมากพลุดกเรียราดปนดินทรายคำก็เก็บใส่พาน ครั้นม้าช้อออกมาคำก็เก็บใส่พาน จนถึงวังก็เข้าถวาย พ่อถามว่ามีแต่ของไม่ดีเก็บมาทำไม คำก็ตอบว่าพ่อสั่งให้เก็บทุกอย่างที่ตก พ่อจนปัญญาก็ส่งให้คำกลับบ้าน ครั้นเย็นพ่อกลับถึงบ้าน ก็ปรึกษากับแม่ว่าควรนำคำเข้าถวายตัวจะดีกว่า ครั้นเวลาเช้าก็นำคำถวายตัว เจ้าเมืองและพระมหาลีต่างก็ขึ้นชมยินดีเรียกคำและบุตรเข้ามาอบรมสั่งสอนว่าเมื่อคำโตขึ้นให้บวช ส่วนราชนบุตรให้ครองเมืองต่อจากพระบิดา ครั้นต่อมาเมื่อเจ้าเมืองสวรรคต คำก็บวชเป็นเณรไปอยู่กับอาจารย์ทั้ง 8 ท่าน วันหนึ่งอาจารย์ทั้งแปดให้เณรคำไปหาอ้อยมาแปดลำ อาจารย์ทั้ง 8 ทำพิธีเสกอ้อยแล้วให้เณรน้อยเดินถืออ้อยเข้าไปในป่าช้า นั่งภาวนาจนสว่างแล้วให้นำอ้อยกลับมาเณรคำก็นั่งภาวนาจนสว่าง ง่วงก็หลับไป อาจารย์ทั้ง 8 ก็มานำอ้อยไปฉัน ทั้งซานและช้ออ้อยไว้ในกระโดน เณรคำโกรธจึงตั้งจิตอธิษฐานวอนไหวถึงพระอินทร์ ให้มาดลบันดาลให้มีสติปัญญาเฉลียวฉลาดปราดเปรื่องโดยจะขอกินอ้อยในกระโดนที่เหลือจากอาจารย์ทั้ง 8 จาก จากนั้นมาเณรคำก็มีสติปัญญา เฉลียวฉลาดหลักแหลมสามารถทดลองปัญญากับอาจารย์ทั้งแปดได้ ต่อมา มีอาจารย์ต่างเมืองมาทำแข่งขันปัญญากับพระอาจารย์ของเณรคำ ทำให้พระอาจารย์กังวลใจถึงกับไม่เป็นอันทำอะไร เณรคำจึงอาสาจะลองปัญญากับอาจารย์ต่างเมือง โดยไปหาปูนาคนหนึ่งตัวจับจุ่มหมึกแล้วให้เดินไต่ไปบนกระดาด แล้วพับกระดาดพาไปทุ่งนา ทำที่เป็นห้องตำรา ไปพบพระต่างเมืองก็แกล้งหยิบตำราที่ปูไต่ ทำเป็นอ่านคัมภีร์ เหล่าอาจารย์ต่างเมืองถามว่าเณรบวชเรียนมานานหรือยัง เณรคำตอบว่า เพิ่งบวชได้เดือนเดียวกำลังศึกษาคัมภีร์อยู่แล้วออกตัวว่าตนมีปัญญาน้อยนักแล้วก้มลงกราบลา อาจารย์เหล่านั้นพากันคิดว่าขนาดเณรยังรู้คัมภีร์ขนาดนี้ซึ่งพวกตนมองดูแล้วไม่รู้เรื่องเลย แล้วพระอาจารย์จะขนาดไหน พุดจากันแล้วพระอาจารย์ทั้งแปดก็พากันกลับเมืองไป ทุกคนพากันชื่นชมในปัญญาของเณรคำ อยู่มาวันหนึ่ง เณรลงสรงน้ำในห้วย มีชาวบ้านผ่านมาพร้อมด้วยหมู่ เหมียงมากมายร้องถามเณรว่า ลำนํ้านี้ข้ามได้ไหม เณรว่าข้ามยากนัก ชาวบ้านมองดูก็เถียงว่า ตนสามารถข้ามได้โดยทำพนักกับเณรว่าถ้าข้ามไม่ได้ จะยกของทั้งหมดนี้ให้ ว่าแล้วชาวบ้านก็เดินลุยน้ำมายังฝั่งตรงข้าม เณรคำบอกว่าชาวบ้านแพ้แล้วเพราะไม่ได้ข้ามน้ำมาแต่ลุยน้ำมา ชาวบ้านจึงแพ้พนักเณรคำ เมื่อกลับมาถึงวัดพระอาจารย์รู้เข้าก็บอกว่าทำอย่างนี้ไม่ดี ภัยจะมาถึงตัวเพราะเหมียงนี้เป็นของที่พวกลาวจะต้องนำไปถวายแด่พระยา จึงไล่ให้เณรคำลี้กเสีย เมื่อเณรคำลี้กแล้วก็เข้าไปอยู่ในหมู่บ้านต่อมาก็มีครอบครัว และมีภรรยา 6 คน คำได้แต่ซุกอยู่กับเมียจนเงินทองร่อยหรอแทบไม่มีกินเมียจึงบอกให้ไปหางาน หาเงิน คำก็ลี้ให้เมียทั้ง 6 คน ทำตุ๊กคนละใบแล้วไปทำพนักกับบรรดาข้าราชการว่าสามารถหายใจคนได้ ชาวรู้ถึงเจ้าเมืองจึงให้เชียงเมมียง(ผู้ที่ลี้จากเณรจะเรียกว่าเชียง และเชียงผู้นี้สามารถหลอกเอาเหมียง

ลาวได้จึงตั้งชื่อให้ว่า เชียงเมี่ยง) เข้าไปทลายใจ บรรดาข้าราชการ เชียงเมี่ยงทำว่าถ้าทลายผิดจะยกเมียให้ ถ้าทลายถูกขอเงินเต็มทั้ง 6 ฝูง เจ้าเมืองจึงเป็นพยานให้ เชียงเมี่ยงทลายใจว่าข้าราชการทั้งหลาย มีความจงรักภักดีต่อเจ้าเมือง ข้าราชการทุกคนไม่มีใครปฏิเสธว่าเชียงเมี่ยงทลายผิด เชียงเมี่ยงจึงได้เงินไปทั้ง 6 ฝูง หลายวันต่อมาเจ้าเมืองจะทดสอบปัญญาเชียงเมี่ยงจึงส่งให้ค้าสร้างสะพานโดยใช้ลำไม้มาต่อสร้างให้เสร็จใน 1 วัน มิเช่นนั้นจะถูกลงโทษ เชียงเมี่ยงจึงนำไม้เป็นลำมากายกันไปมาเป็นสะพาน ครั้นเจ้าเมืองเดินข้ามสะพานก็พังเจ้าเมืองตกลงไปในน้ำครั้นจะเอาโทษเชียงเมี่ยงก็บอกว่าย่านสั่งให้เอาไม้เป็นลำมาต่อกัน เจ้าเมืองเห็นจริงจึงไม่ลงโทษ

วันหนึ่งเจ้าเมืองให้คนไปตามเชียงเมี่ยงมาว่ามีธุระร้อนแต่เชียงเมี่ยงมัวแต่เล่าโลมภรรยา อยู่จนตะวันตกย่ำคล้อยจึงเข้าเฝ้า เจ้าเมืองต่อว่าสั่งให้มาก่อนไก่อ เชียงเมี่ยง กล่าวแก่ว่านี้ผมก็มาก่อนไก่อเพราะผมนำไก่อติดกันผมมาด้วย เจ้าเมืองยอมจำนน ครั้งหนึ่งเจ้าเมืองให้เชียงเมี่ยงไปหาปากง่ามมาค้าบ้าน เพราะบ้านแอ่นเชียงเมี่ยงก็รับคำไปหาคนปากแห่งมาได้ 4 คน ให้มาแบกหรืออยู่เจ้าเมืองโกรธมากทำไมทำคนปากแห่งมาทั้งๆ ที่ให้หาไม้ง่ามมา เชียงเมี่ยงก็โต้กลับว่าให้หาปากง่ามไม่ได้บอกว่าเป็นไม้หรือเป็นคน เจ้าเมืองก็เอาโทษไม่ได้ คิดโกรธอยู่ในใจ จึงให้ทหารทำตราสารไปเรียกเชียงเมี่ยงมาพบด่วน เมื่อเชียงเมี่ยงมาพบเจ้าเมืองก็บอกว่าจะเกณฑ์ทหารทำถนนใหม่ ให้เชียงเมี่ยงเตรียมเสบียงอาหารให้พร้อม แต่เชียงเมี่ยงก็ทำกลอุบายเอาไก่อเป็น ๆ ห่อไปเมื่อทหารแก้ห่อข้าวไก่อก็บินหนี เชียงเมี่ยงวิ่งตามไก่อไปถึงบริเวณบ้านตนก็แวะกลับบ้านเพื่อเล่าโลมภรรยา กล่าวฝ่ายเจ้าเมืองให้แค้นเคืองมาก สั่งทหารไปเรียกเชียงเมี่ยงมาโดยนัดแนะกับบรรดาทหารทั้งหลายให้เป็นไก่อมีไซ่ซ่อนไว้คนละใบแต่ห้ามบอกเชียงเมี่ยง เมื่อเชียงเมี่ยงมาถึงเจ้าเมืองก็สั่งทหารเป็นไก่อ ให้ออกไล่คนละฟอง ถ้าใครไม่มีจะลงโทษประหาร แต่เชียงเมี่ยงก็แก้ได้ว่าเขาเป็นไก่อตัวผู้ออกไซ่ไม่ได้

กล่าวถึงหัวเมืองไกลส่งคนมาทำพนันเอาบ้านเอาเมือง เจ้าเมืองจึงให้เชียงเมี่ยงเข้าเฝ้า แล้วกล่าวว่า บัดนี้มีคนต่างเมืองมาขอพนันชนหัวล้าน เชียงเมี่ยงจึงรับอาสา โดยทำมันยางกับนุ่นมาพนันเป็นพายใหญ่แล้วเอาหัวล้านชน พายที่ทำด้วยนุ่นก็หักสะบั้นลง ฝ่ายตรงข้าม เห็นดังนั้น ก็กลัวไม่กล้าจะมาสู้รบกลับเมืองไป ต่อมา มีอีกเมืองหนึ่งมาทำพนันนกกั้นแข่งกัน โดยทำนกสลิกามาแข่ง ฝ่ายเจ้าเมืองเรียกเชียงเมี่ยงมาปรึกษาเชียงเมี่ยงก็ให้ทหารไปล่านกตัวใหญ่ คือนกกระทุงมาแล้วนำมาถักขึงไม่ให้กินอาหาร พอถึงวันแข่ง นกสลิกาส่งเสียงแจ้วๆ นกกระทุงหิวอาหารมานานจึงจับนกสลิกาเป็นอาหาร เหล่าศัตรูเมืองไกลจึงพ่ายแพ้กลับไป นับแต่นั้นชาวเมืองก็พากันสรรเสริญสติปัญญาของเชียงเมี่ยง เชียงเมี่ยงก็ลงละเลงในคำเียนยกกลับไปอยู่กับภรรยาอย่างมีความสุข เจ้าเมืองคิดหากลแก้ลำเชียงเมี่ยง จึงทำหมูใส่ถ่วง ให้ทหารนำไปให้เชียงเมี่ยงกิน เมื่อเชียงเมี่ยงกินแล้วจึงรู้ว่าถูกเจ้าเมืองวางยาเบื่อ จึงสั่งเมียว่าเมื่อตนเองตายให้

เมื่อยeahหนังสือใส่มือไว้เหมือนกำลังนอนอ่านหนังสือ ส่วนทางหน้าบ้านให้เอาแมงกู่ใส่หม้อไว้จะได้
ออกเสียงเหมือนคนพิมพ์า เมื่อสั่งเสร็จเชียงก็ตาย เมียก็ทำทุกอย่างตามคำสั่ง ฝ่ายเจ้าเมืองส่ง
เหล่าเสนามาดูว่าเชียงเมี่ยงตายหรือยัง เหล่าเสนาก็กลับไปพูดว่าเชียงนอนอ่านหนังสือพิมพ์าอยู่
ดูว่าเป็นสุขดีอยู่ เจ้าเมืองจึงสงสัยฤทธิยาของตนจึงลองชิมดูบ้าง ปรากฏว่าเมายาเบื่อเช่นเดียวกับ
เชียงเมี่ยงเจ้าเมืองก็สิ้นใจไปด้วยกัน ตรงตามที่โหรทำนายเป็นกรรมของทั้งสองที่ต้องเกิดมาคู่กัน
เมื่อตายก็จะตายด้วยกัน

นิทานเชียงใหม่ (สำนวนภาคเหนือ)

เรื่องย่อ

กล่าวถึงกรุงศรีอยุธยา มีพระมหากษัตริย์ และพระมเหสีปกครองบ้านเมืองด้วยความร่วมมือเป็นสุขมาเป็นเวลานาน แต่ไม่มีพระโอรส พระธิดาไว้สืบสกุล ทั้งสองพระองค์จึงทรง นำดอกไม้ ธูปเทียน แต่งขันห้า ชันแปดไปเป็นเครื่องบูชาขอลูกต่อพระอินทร์ ร้อนถึงพระอินทร์บนสวรรค์ได้ทราบถึงความต้องการของกษัตริย์และพระมเหสีจึงสั่งให้เทพบุตรที่หมอบนุญอยู่บนสวรรค์ ให้จุติลงมาเกิดพร้อมกัน 2 องค์ ต่อมาพระมเหสีฝันว่า คว่าได้พระจันทร์มาถือไว้ 2 ดวง จึงทรงเล่าความฝันให้พระสวามีฟัง พระเจ้าแผ่นดินได้ฟังก็ดีพระทัย เรียกโหรหลวงเข้ามาทำนายฝัน โหรหลวงทายว่าพระมเหสีจะได้พระโอรส แต่จะเลี้ยงยาก และอาจจะตายก่อนวัยอันควร วิธีแก้ไขก็คือให้ไปหาลูกคนอื่นที่เป็นผู้ชายเกิดในวัน เวลาเดียวกันกับพระโอรสมาเลี้ยงไว้คู่กัน จึงจะมีชีวิตอยู่ต่อไปได้ ทั้งสองพระองค์ได้ฟังดังนั้น ก็ทรงโศกเศร้า ต่อมาพระมเหสีทรงพระครรภ์ และคลอดบุตรออกมาเป็นชาย พระเจ้าแผ่นดินสั่งให้เสนาอำมาตย์ออกประกาศทั่วเมืองว่า หากใครคลอดลูกเป็นชายในวัน เวลาเดียวกันกับพระโอรสของพระองค์ขอให้รับนำมาถวาย เพื่อเป็นบุตรบุญธรรม ในที่สุดก็ได้ลูกของนางคำฮาง ซึ่งเป็นชายและคลอดวันเดียวกับพระโอรสมาเลี้ยงไว้คู่กัน ซึ่งนางคำฮางก็ยินดีถวายลูกแต่พระเจ้าแผ่นดิน พระเจ้าแผ่นดินจึงมอบบุตรบุญธรรมให้กับครอบครัวอำมาตย์คนสนิทนำไปเลี้ยงไว้ ตั้งชื่อให้ว่าหมอคำพอมหมอคำอายุได้ 5 ขวบ ภรรยาอำมาตย์สั่งให้หมอคำดูแลน้อง (ลูกของอำมาตย์) เพราะนางต้องออกไปเก็บใบหม่อนมาเลี้ยงไหม หมอคำก็ดูเฉยๆ ตามแม่สั่ง น้องจะเล่นสกปรกมอมแมมอย่างไร หมอคำก็ไม่ห้ามน้อง แม่กลังมาจึงดุว่า วันต่อมาแม่สั่งให้หมอคำดูแลน้องให้ดีกว่าเมื่อวาน คือ เวลานั้นน้องอุจจาระ ปัสสาวะให้ล้างข้างนอกข้างในน้องให้สะอาดอย่าให้เหมือนที่ผ่านมา หมอคำก็รับคำสั่งของแม่ พอน้องอุจจาระหมอคำรีบนำน้องไปล้างน้ำจนสะอาด และเห็นว่ายังมีอุจจาระติดกันน้องอยู่ข้างใน จึงใช้มีดผ่าท้องน้องแล้วรีดอุจจาระออกจนหมด แล้วล้างน้ำอีกครั้งจนสะอาดหมดจด แม่กลับมาพบเข้าถึงกับเป็นลมล้มฟุบพอได้สติก็ดูดำไลตีหมอคำ สามีกกลับมาถึงบ้านก็โกรธแค้น หมอคำเป็นที่สุดทั้ง 2 จึงหาทางฆ่าหมอคำ โดยให้ถือขันหมากพลูวิ่งตามหลังมาให้ทันโกนกว่าจะพาไปเข้าเรียน เขียนอ่านในวัง ด้วยหวังว่าหมอคำจะต้องวิ่งจนเหนื่อยตาย แต่หมอคำก็ไม่ตาย ทั้งสองจึงนำหมอคำไปถวายตัวต่อพระเจ้าแผ่นดินเหมือนเดิม พระองค์ทรงยินดีมากที่ได้หมอคำกลับมาดูแลเองอีกครั้ง และทรงเลี้ยงดูหมอคำประดุจพระโอรส เมื่อพระโอรสทั้ง 2 อายุย่างเข้าสู่วัยรุ่น พระองค์ก็เข้าสู่วัยชรา พระองค์สั่งกับพระโอรสของพระองค์ว่า แม้โอรสบุญธรรมจะทำผิดอย่างไรก็ตามอย่าลงโทษตายเด็ดขาด กาลต่อมาพระองค์ก็ประชวร และสวรรคต พระโอรสได้ขึ้นครองราชย์แทนเรียกว่า

พระยานมอคำจึงบวชเป็นเณรเพื่อส่งกุศลให้กับพระบิดา และอยู่กับพระอาจารย์ที่วัด วันหนึ่ง พระอาจารย์ในวัดรวมทั้งหมด 8 คน ได้ชวนกันไปนั่งสวดคาถาอาคมไล่ล่าอ้อยตั้งแต่หัวค่ำ จนรุ่งเช้า เมื่อเสร็จพิธีพระอาจารย์ทั้ง 8 องค์ ได้ฉันทอ้อยจนหมดเหลือแต่ข้ออ้อย สารเณรมอคำจึงนำข้ออ้อยไป ฉันททำให้เกิดปัญหาแตกฉาน ฉลาดเฉลียว จนชื่อเสียงโด่งดังไปทั่วสารทิศ กล่าวถึงพระชาว ต่างประเทศประสงค์ จะมาลองดีกับพระอาจารย์จึงมาท้าพนันตอบปัญหาระหว่างพระอาจารย์ ของเณรมอคำ ทำให้พระอาจารย์ทุกชี้อัลลวว่าจะแพ้พนัน เณรมอคำก็ขึ้นอาสาสู้กับพระต่างชาติ โดยจับปูนามาใช้หมึกจุ่มใส่ขาปูให้ปูเดินไปมาบนกระดานฯ แกล้งว่าเป็นโจทย์ปัญหาระหว่าง พระต่างชาติเห็นดังนั้นจึงพากันหนีกลับประเทศ เพราะไม่สามารถตอบปัญหาได้ และคิดว่าเณร มอคำเก่งขนาดนี้ แล้วอาจารย์ของเณรจะเก่งขนาดไหน วันหนึ่งเณรไปอาบน้ำที่ลำห้วย เห็นพวกลาว เฉลียวหาบเหมียงผ่านมา ลาวถามเณรมอคำว่าน้ำนี้ข้ามได้ไหม เณรมอคำตอบว่า ข้ามไม่ได้ แต่ ลาวบอกว่าน่าจะข้ามได้ จึงมีการ ท้าพนันกันขึ้น โดยมีเงื่อนไขว่า ถ้าเณรแพ้ เณรจะให้จิ๋ว ถ้าลาวแพ้ ลาวจะให้เหมียงทั้งหมด ลาวจึงเดินลุยน้ำไปฝั่งตรงกันข้าม เณรมอคำบอกว่าลาวทำผิดกติกา การข้ามน้ำต้องข้ามโดยไม่ให้เหยียบน้ำ คือ ก้าวขาข้ามไปฝั่งตรงกันข้ามมุลยทำให้ลาวแพ้พนัน เียงเหมียง จึงรีบเอาเหมียงทั้งหมดซึ่งเป็นเหมียงที่ลาวจะต้องนำไปเป็นเครื่องบรรณาการแก่พระเจ้าแผ่นดิน ประชาชนได้ยินข่าวต่างพากันกล่าวว่าเียงเหมียงทำผิดจารีต ประเพณี จึงไล่ให้เณรเลิก ตั้งแต่นั้นเป็น ต้นผู้คนต่างเรียกเณรมอคำว่า เียงเหมียง ต่อมาเียงเหมียงได้ภรรยาที่เดียว 6 คน และปลูกบ้าน ให้ภรรยายู่รวมกันทั้งหมด เียงเหมียงมัวเมาอยู่กับภรรยาจนไม่เข้าเฝ้าทำให้พระยาโกธ พระยาสั่ง ให้เียงเหมียงเข้าเฝ้าก่อนไก่ เียงเหมียงจึงมัดไก่เอาไว้แล้วเข้าเฝ้า ทูลว่าตนมาก่อนไก่ พระยาก็จ่ายอม ปัญญาของเียงเหมียง แต่โกธแค้นเียงเหมียงไม่หาย หาวิธีลงโทษเียงเหมียงให้ได้โดยพระยาสั่งให้ เสนาอำมาตย์และนางสนมกำนัลนำไขติตตัวไปคนละฟอง เพื่อเล่นพนันงมไขในน้ำโดยไม่ได้ออกให้ เียงเหมียงทราบ แต่เียงเหมียงต้องร่วมเล่นพนันด้วย มีข้อแม้ว่า หากใครงมหาไม่ได้ จะถูกลงโทษ ประหาร เียงเหมียงรู้ตัวว่าพระยาหาทางฆ่าตน เียงเหมียงจึงคิดหาวิธีแก้ปัญหาโดยการดำน้ำหาไข แล้วโผล่ขึ้นมาเหนือน้ำ ร้องกระเดือก พร้อมวิ่งไล่ปล้นางสนมกำนัลอ้างว่าตนเป็นไก่ตัวผู้ ออกไขไม่ได้ พระยาสั่งยกโทษให้ แต่ความเคืองในใจของพระยากลับยังมีมากขึ้น พระยาคิดหาทางลงโทษเียงเหมียง อีก โดยให้เสนาอำมาตย์นำนกเอี้ยงมาถวาย 1 ตัว พระองค์ใช้พระหัตถ์บีบคอนกเอี้ยง แล้วถามเียงเหมียง ว่าพระองค์จะบีบต่อให้ตายหรือบีบไม่ให้อยู่ ถ้าตอบไม่ถูกจะลงโทษ เียงเหมียงไม่ทราบว่าจะตอบ อย่างไร เพราะถ้าตอบว่าบีบให้ตาย ก็กลัวว่าพระยาจะคลายมือออก ถ้าตอบว่าบีบแล้วไม่ตาย ก็กลัวว่า พระยาจะบีบจนนกเอี้ยงตาย เียงเหมียงมองเห็นเสนาบ้านจึงถามพระยาว่า ตนจะขึ้นเสนาบ้านหรือจะลง ถ้าพระยาตอบได้ ตนเองก็จะตอบคำถามของพระยา พระยาก็ไม่กล้าตอบเพราะกลัวว่า ตนจะตอบผิด เหมือนกัน ก็เลิกแล้วต่อกัน วันหนึ่ง ภรรยาของเียงเหมียงบ่นว่าเงินทองไม่พอใช้ เียงเหมียงจึงบอก

ให้ปาวไพร่เย็บถุงใบใหญ่ ๆ 6 ใบ เพื่อนำไปใส่เงิน รุ่งเช้าเชียงเหมียงเดินทางไปที่บ่อนการพนัน เจอเจ้านายชั้นผู้ใหญ่ ในวังไปเล่นการพนันในบ่อนมากมาย และเชียงเหมียงถูกเจ้านายเหล่านั้นพูด ถากถางว่าคนไม่มีความรู้ มีแต่ปัญญาอย่างเชียงเหมียงอย่าคิดมาเล่นการพนันในบ่อนนี้เลย เชียงเหมียง ได้ยินดังนั้นจึงทำพนันว่า ถึงตนจะไม่มีความรู้แต่ตนก็สามารถทายใจทุกคนถูกหมดว่า กำลังคิดอะไรอยู่ เจ้านายเหล่านั้นทำทายว่า ถ้าเชียงเหมียงทายใจพวกเขาไม่ถูกเชียงเหมียงจะให้อะไร เชียงเหมียงบอกว่า จะยกเมียให้ทั้ง 6 คน แต่ถ้าเชียงเหมียงทายถูก เชียงเหมียงขอเงิน 6 กระสอบ ทุกฝ่ายก็ตกลงกัน เชียงเหมียงทายว่า ทุกคนในที่นี้ต่างก็คิดจงรักภักดีต่อพระยาทั้งนั้น ไม่มีใครคิดคดทรยศเลยแม้แต่คนเดียว ใครเห็นว่าเชียงเหมียงพูดผิดก็คัดค้านได้ ปรากฏว่าไม่มีใครคัดค้าน เป็นอันว่าเชียงเหมียงชนะ ได้เงินสมใจปรารถนา ชาวต่างชาติมาทำพนันชนคนหัวล้าน โดยมีบ้านเมืองเป็นเดิมพัน พระยาสั่งให้ เชียงเหมียงหาทางสู้ เชียงเหมียงคิดหาทางสู้ได้โดยนำเชื้อไม้ไผ่มามัดรวมกันเป็นเชือกให้เส้นใหญ่เท่า ขาคน เขานำมาย้อมสีให้ลักษณะคล้าย ๆ หนังกวายเป็นขลุ่ยมาปักแซมใส่เชือก เกณฑ์คนทั้งเมือง ออกมาดึงเชือกแข่งกันโดยแบ่งเป็นทีม แต่มีข้อแม้ว่าให้ดึงเบา ๆ เชือกจึงจะไม่ขาด สุดท้ายให้คน หัวล้านเป็นคนดึงจนเชือกขาด ชาวต่างเมืองเห็นดังนั้นจึงกลัว หนีกลับบ้านเมืองไป พระยาก็เปลี่ยนชื่อ เรียกขานให้เชียงเหมียงใหม่ว่า ศรีธรรมาธิปไตย ให้สมกับความเป็นผู้มีปัญญามีไหวพริบดี วันหนึ่ง ศรีธรรมาธิปไตย คิดสนุกจึงสั่งให้ปาวไพร่ตัดไม้ทองหลางมาสร้างบ้าน ประกาศว่าเป็นบ้านที่ทำด้วยทอง เมื่อสร้างเสร็จ ก็จัดงานเฉลิมฉลองอย่างใหญ่เชิญผู้คนมาร่วมงานมากมาย รวมทั้งทูลเชิญพระยามาทอดพระเนตร บ้านของตนด้วย เมื่อพระองค์ทราบว่าเป็นบ้านที่ทำด้วยไม้ทองหลาง ทำให้พระองค์พิโรธ สั่งให้นางกำนัน ไปอุจจาระใส่บ้านเรือนทองของศรีธรรมาธิปไตย ศรีธรรมาธิปไตยโกรธไล่ตีสางกำนันโดยอ้างว่าพวกนางไม่ อุจจาระอย่างเดียวกลับปลิวมาด้วยเป็นการผิดรับสั่ง ต่อมาชาวต่างประเทศมาทำพนันแข่ง นกพูดได้หลายภาษาทั้งภาษาไทย ภาษาจีน และภาษามอญ จึงนำนกมาทำพนัน พระยาสั่งให้ศรีธรรมาธิปไตย หาทางสู้โดยถ้าใครแพ้ต้องเสียบ้านเสียเมือง ศรีธรรมาธิปไตยรับอาสาสู้สั่งให้เสนาเข้าป่าหานกตัวที่ใหญ่ ที่สุดเท่าที่จะหาได้มาสู้ จะพูดได้หรือไม่ก็ตาม เสนาเดินทางเข้าป่าหานกกระซุมมาได้ตัวหนึ่ง นำไปขัง ใส่กรงเหล็กไว้ไม่ให้กินเหยื่อ เพื่อต้องการให้นกหิวจัดและมีอาการดุร้าย เมื่อถึงวันเวลาที่ตกลงแข่งขัน ชาวต่างประเทศก็ปล่อยนกแก้วของตนออกมาพูดแล้ว ๆ ได้หลายภาษา ฝ่ายศรีธรรมาธิปไตยปล่อยนกกระซุม ออกไปสู้แต่ตนกระซุมพูดไม่ได้ และมีอาการหิวจัดเมื่อถูกปล่อยออกไปจึงไล่จิกนกแก้วของชาวต่างชาติ นกแก้วพูดได้จึงด่าว่า นกกระซุมหัวล้าน นกกระซุมไม่รู้เรื่องในคำด่านั้นไล่จิก ไล่ตี นกแก้วอย่างเดียว เพราะความหิว นกแก้วทั้งบินหนี ทั้งด่านกกระซุมหัวล้านอีก นกกระซุมก็ยังไล่จิกนกแก้วไม่ยอมเลิก ในที่สุดนกกระซุมก็ไล่จิกนกแก้วจนตาย ทำให้ฝ่ายชาวต่างชาติประหลาดใจว่า นกของพระยาตัวใหญ่กว่า และไล่จิกนกจนตายควรเป็นฝ่ายแพ้ ต้องเสียบ้านเสียเมืองให้กับฝ่ายตน พระยาก็วิตกกังวลพระทัย ยิ่งนัก สั่งศรีธรรมาธิปไตยรับหาทางแก้ไข ศรีธรรมาธิปไตยบอกว่า ฝ่ายตนต้องชนะเพราะการที่นกกระซุมไล่จิก

นกแก้วนั้นเป็นเพราะว่านกกระชุนโกรธ ที่ถูกนกแก้วด่าว่าหัวล้าน จึงไล่จิกจนตาย นกแก้วต้องเป็นฝ่ายผิด และปรับให้แพ้ ชาวต่างประเทศก็จำยอมในเหตุผลของศรีธนญชัย จึงเป็นฝ่ายแพ้และเสียเมืองให้กับพระยา หลังจากนั้นพระยารู้สึกไม่สบายพระทัย กล่าวว่าประชาชนจะมีความศรัทธาในความมีปัญญาของศรีธนญชัย และยกย่องให้ศรีธนญชัยขึ้นมาเป็นพระยาแทนตน จึงคิดหาทางกำจัดศรีธนญชัย โดยให้นางสนมกำนัลห่อข้าวต้มมัดและใส่ยาเบื่อผสมในข้าวต้ม แล้วเชิญศรีธนญชัยมารับประทาน พอศรีธนญชัยรับประทานเสร็จก็ถึงแก่ความตาย แต่ก่อนตายได้สั่งภรรยาของตนว่าให้นำร่างกายของตนไปเผา แต่ให้หาไม้ไผ่มาเผาให้แหลม เสียบรูปทวารหนักของตนแล้วยกขึ้นนั่งบนเก้าอี้ในท่าสมาธิ นำหนังสือไปวางไว้บนตักให้ดูเหมือนกำลังนั่งอ่านหนังสือ ภรรยาก็ทำตาม พระยาจึงให้เสนาอำมาตย์ไปสืบดูว่า ศรีธนญชัยตายหรือยัง เสนามองเห็นศรีธนญชัยนั่งอ่านหนังสืออยู่หน้าบ้าน ในทำนองสมาธิคิดว่าศรีธนญชัยยังไม่ตาย จึงกลับไปกราบทูลให้พระยาทรงทราบ พระยาสงสัยจึงเสวยข้าวต้มมัดดูว่าทำไมศรีธนญชัยไม่ตาย ในที่สุดพระยาก็ตายตามศรีธนญชัยเพราะรู้ไม่เท่าทันเล่ห์กลของศรีธนญชัยนั่นเอง

ลิตะนนไชย (สำนวนภาคใต้)

เรื่องย่อ

กล่าวถึงครอบครัวชนบทครอบครัวหนึ่ง มีบุตร 2 คน คนโตชื่อ ลิตะนนไชย วันหนึ่งพ่อแม่
ออกไปทำงานสั่งให้ลิตะนนไชยดูแลน้อง ลิตะนนไชยก็ดูแลน้องตามสั่ง น้องจะทำอะไร เล่นอะไร
เปราะเปื้อนอย่างไร ลิตะนนไชยก็ไม่สนใจ พ่อแม่กลับมาจากทำงาน เห็นสภาพลูกคนเล็กเป็นเช่นนั้น
ก็ดุด่าลิตะนนไชย ลิตะนนไชยชี้แจงว่าได้ทำตามที่แม่สั่งแล้ว พร้อมกับพูดในเชิงน้อยใจว่าพ่อแม่ไม่เห็น
ความดี พ่อแม่กลับหาว่าลิตะนนไชยเกียจ ไม่ยอมฟังคำสั่งสอนของตน จึงไล่ลิตะนนไชยออกจากบ้าน
ลิตะนนไชยเหมือนคนไร้ญาติขาดมิตร ไม่มีที่พึ่งพาอาศัย จึงเข้าไปในวัดแห่งหนึ่งเพื่อหวังเป็นที่พักพิง
และได้พบกับขรรค์ดา ขรรค์ดาได้รับลิตะนนไชยไว้เป็นศิษย์วัดเพราะความเมตตา แต่ด้วยนิสัยที่มีมาตั้งแต่
เด็กคือ ลิตะนนไชยเป็นคนขี้เกียจ จึงไม่ยอมช่วยงานอะไรในวัดทั้งสิ้น ทำให้พระเณรในวัดต่างไม่พอใจ
วันหนึ่งพระชนลิตะนนไชยไปบ้านญาติโยมด้วยเพราะได้รับกิจนิมนต์ ลิตะนนไชยไม่ยอมไปแต่ก็จำ
ใจไป ทำให้ลิตะนนไชยเคืองพระอยู่ในใจ พระให้ลิตะนนไชยถือย่ามเดินตามหลัง ลิตะนนไชยได้
โอกาสนำเหล็กไฟในย่ามพระออกมากระบอกกันเล่นทำให้เกิดเป็นไฟขึ้น ลิตะนนไชยตกใจกลัวจึงโยนไฟ
ไปถูกจีวรพระ ทำให้ไฟไหม้จีวรจนขาด วันหนึ่งขรรค์ดา ต้องการจะฉันทเพลกับแกงหน่อไม้ จึงสั่งให้เณร
และลิตะนนไชยออกไปหาหน่อไม้ในป่าละเมาะบริเวณ รอบๆ วัด ลิตะนนไชยก็ไปแต่ไม่ช่วยเณรหา
พอเณรหาหน่อไม้ได้หน่อไหน ลิตะนนไชยก็นำหน่อไม้นั้นมาสลักชื่อของตนเองใส่ทุกหน่อ แต่สามเณร
ไม่ทราบเรื่อง พอได้หน่อไม้มากพอสมควรจึงพากันกลับวัด เณรฟ้องขรรค์ดาว่าลิตะนนไชยไม่ช่วยหา
หน่อไม้เลย เอาแต่นั่งเล่นอย่างสบาย ขรรค์ดาจึงเรียกลิตะนนไชยไปพบพร้อมกับไต่ถามเนื้อความตามที่
เณรเล่ามา ลิตะนนไชยชี้แจงว่าหน่อไม้ทั้งหมดตนเป็นคนหาได้เอง เพราะหาได้หน่อไหนตนก็สลักชื่อ
ใส่หน่อนั้นไว้ตลอดถ้าขรรค์ดาไม่เชื่อก็ลองนำมาอ่านดูได้ ขรรค์ดาจึงสั่งให้นำหน่อไม้มาให้ดู ปรากฏว่ามี
ชื่อของลิตะนนไชยสลักอยู่ทุกหน่อ ก็เชื่อคำพูดของลิตะนนไชยและสั่งสอนเณรว่า เป็นเณรไม่ควรพูด
โกหก ต่อมาลิตะนนไชยได้เข้าไปเป็นคนรับใช้ที่บ้านของหลวงนาย หลวงนายให้ลิตะนนไชยเป็นทาส
คนสนิท คอยรับใช้ใกล้ชิด วันหนึ่ง ภรรยาของหลวงนายสั่งให้ลิตะนนไชยไปเรียกหลวงนายมา
รับประทานอาหารหวานที่บ้าน ลิตะนนไชยไปถึงก็ตะโกนเรียกหลวงนายด้วยเสียงอันดัง ทำให้หลวง
นายอับอายขายหน้าเพื่อนๆ จึงสั่งสอนลิตะนนไชยว่า ครั้งต่อไปมีธุระอะไรให้พูดด้วยถ้อยคำสุภาพ
และพูดเบาๆ ลิตะนนไชยรับคำหลวงนายด้วยความไม่พอใจที่ถูกหลวงนายดู หน้าทีหลังของลิตะนนไชย
คือ คอยไปรับ ไปส่งหลวงนายเท่านั้น ไม่เคยสนใจที่จะช่วยทำงานในบ้านอย่างอื่นอีกเลยและเชื่อฟัง
คำสั่งของหลวงนายเพียงคนเดียว ทำให้ภรรยาของหลวงนายไม่พอใจ ครั้งหนึ่ง ภรรยาของหลวงนาย

เห็นว่าคำแล้วลิทะนนไชยยังไม่ไปรับหลวงนายที่วัง จึงสั่งให้ลิทะนนไชยไปรับหลวงนาย แต่ลิทะนนไชยไม่ไป เพราะชี้แจงและถือว่ามีคำสั่งของหลวงนาย พอหลวงนายกลับมาถึงบ้านก็ดูว่ากล่าว ลิทะนนไชยว่า ไม่รู้จักหน้าที่เป็นเหตุให้ลิทะนนไชยโกรธถึงกับจุดไฟเผาบ้านของหลวงนายในตอนที หลวงนายเข้าวัง ภรรยาของหลวงนายให้ลิทะนนไชยไปตามหลวงนายมาช่วยกันดับไฟ ลิทะนนไชยไปถึงก็แกล้งกระซิบหลวงนายเบา ๆ หลวงนายไม่เข้าใจในคำพูดของลิทะนนไชยจึงนิ่งเฉย จนบ่าวไพร่คนอื่นวิ่งไปตามอีกคน หลวงนายจึงรู้ว่าไฟไหม้บ้านของตนก็รีบมา แต่ก็สายไปแล้วเนื่องจากไฟไหม้บ้านวอดไปทั้งหลัง หลวงนายสั่งให้ลิทะนนไชยไปหาต้นเพลิงมาให้ได้ว่าที่ไฟไหม้บ้านของตนเกิดจากสาเหตุใด ลิทะนนไชย นำเอาเชิงกรานมามอบให้หลวงนายบอกว่า นี่คือต้นไฟที่เป็นต้นเหตุทำให้ไฟไหม้บ้านของหลวงนาย หลวงนายโกรธลิทะนนไชยมากที่เล่นตลกกับตนในยามคับขัน และไล่ไปให้พ้นหน้า ครั้งหนึ่ง หลวงนายให้ลิทะนนไชยไปตัดไม้ไผ่มาซ่อมแซมบ้านประมาณ 2-3 กอ ลิทะนนก็ตัดมาทั้งรากเหง้าจนหมดกอ หลวงนายจึงดูดำ ทำให้ลิทะนนไชยน้อยใจลาออกจากการเป็นข้าทาสของหลวงนาย และไปขอพึ่งบารมีของพระเจ้าแผ่นดิน พระเจ้าแผ่นดินมีความพอใจในรูปร่างหน้าตาของลิทะนนไชย จึงรับลิทะนนไชยไว้เป็นขุนนางในวัง ครั้งหนึ่ง พระเจ้าแผ่นดินมีรับสั่งให้ลิทะนนไชยไปเรียไรเงินจากชาวบ้านเพื่อนำมาสมทบทุนในการทอดกฐิน ลิทะนนไชยมองเห็นแม่ชีกำลังตกปลาอยู่จึงใช้เชือกมัดแม่ชีไว้กับต้นไม้ ชาวบ้านผ่านมาพบเข้าก็ช่วยแก้มัด แม่ชีโกรธมากจึงไปฟ้องร้องต่อพระเจ้าแผ่นดิน พระองค์สั่งให้ตามตัวลิทะนนไชยมาไต่ถาม ลิทะนนไชยชี้แจงว่า ตนเห็นแม่ชีกำลังตกปลาไม่สนใจช่วยคนอื่นเรียไรเงินทอดกฐิน ทำตัวเหมือนนางนกกระยาง คนอื่นทำบุญแต่ตนกลับตกปลา เป็นการกระทำที่ไม่เหมาะสมกับความเป็นชี พระเจ้าแผ่นดินเห็นดีด้วยกับลิทะนนไชยจึงสั่งให้แม่ชีเลิกจากการเป็นชี มีชาวต่างชาติมาทำพนัน ตอบปัญหาธรรมะเพื่อเอาบ้านเอาเมืองกับพระเจ้าแผ่นดิน พระองค์รับสั่งให้ลิทะนนไชยหาทางสู้ ลิทะนนไชยใช้ไหวพริบเอาชนะชาวต่างชาติได้ ทำให้บ้านเมืองไม่ตกเป็นของชาวต่างชาติ พระเจ้าแผ่นดินพอพระทัยจึงพระราชทานภรรยาให้เป็นรางวัลแก่ลิทะนนไชย ลิทะนนไชยอยู่กับภรรยาอย่างมีความสุข ต่อมาลิทะนนไชยคิดสนุก จึงปลูกบ้านด้วยไม้ทองหลางแล้วประกาศให้คนรู้ทั่วกันว่า ตนปลูกบ้านที่ทำด้วยทองทั้งหลัง ประชาชนที่ทราบข่าวต่างพากันหลั่งไหลมาขอ ดู เมื่อทราบว่าเป็นบ้านที่ปลูกด้วยไม้ทองหลางต่างพากันหว่าเราะสนุกสนาน ลิทะนนไชยยังจัดงานฉลองบ้านทองอย่างยิ่งใหญ่เป็นเหตุให้ขาดราชการ พระเจ้าแผ่นดินตรัสถามถึงได้ความว่า ลิทะนนไชยกำลังจัดงานเฉลิมฉลองบ้านทองของเขาอยู่ พระเจ้าแผ่นดินต้องการทอดพระเนตรบ้านทองของลิทะนนไชย จึงให้เสนาอำมาตย์จัดขบวนเสด็จมาทอดพระเนตรบ้านทองของลิทะนนไชยดังกล่าว เมื่อพระองค์เสด็จมาถึงก็ทรงทราบความจริงว่าเป็นบ้านที่ทำด้วยไม้ทองหลาง ทำให้พระองค์กริ้วมาก สั่งให้นางสนมกำนัลไปถ่ายอุจจาระรดบ้านทองของลิทะนนไชย แต่นางสนมกำนัลกลับถูกลิทะนนไชยทุบตีได้รับบาดเจ็บ นางพากันไปฟ้องพระเจ้าแผ่นดิน พระองค์มีรับสั่งให้นำตัวลิทะนนไชยเข้าพบ

สิทธะนนไชยชี้แจงว่า นางสนมกำนัลทำเกินรับสั่งของพระองค์ คือ ไม่ถวายอุจจาระอย่างเดียวพวกนาง กลับปัสสาวะปนมาด้วย พระเจ้าแผ่นดินจำยอมในคำชี้แจงของสิทธะนนไชย ครั้งหนึ่งชาวต่างชาติ มาทำพนันแข่งควายกับพระเจ้าแผ่นดินและมีเงินเป็นเดิมพัน พระเจ้าแผ่นดินรับสั่งให้ สิทธะนนไชย หาทางสู้ สิทธะนนไชยรับอาสาโดยเอาลูกควายมาให้อัดนม 3 วัน เมื่อถึงวันแข่งขันสิทธะนนไชยนำมิด มาผูกที่เขาลูกควาย เมื่อลูกควายเห็นควายตัวโตคงคิดว่าเป็นควายที่น่าจะมีน้ำมันให้กิน จึงวิ่งเข้าไป ในหว่างขาเพื่อต้องการดูดนม ทำให้มีดบาดท้องควายตัวนั้นจึงวิ่งหนี ลูกควายก็วิ่งตาม ถือว่าสิทธะนนไชย เป็นฝ่ายชนะและได้รับเงินรางวัลจากการพนันจำนวนมาก ครั้งหนึ่งพระเจ้าแผ่นดินเสด็จลงสวนหลวง พร้อมสิทธะนนไชยและเหล่าเสนาอำมาตย์ พระองค์คิดสนุกต้องการลองปัญญาของสิทธะนนไชยจึงตรัส ให้สิทธะนนไชยหลอกให้พระองค์ลงสระ สิทธะนนไชยตอบว่า ไม่มีความสามารถหลอกให้พระองค์ ลงสระได้ แต่สามารถหลอกให้พระองค์ขึ้นจากสระได้ พระองค์จึงเสด็จลงไปในสระแล้วร้องเรียกให้ สิทธะนนไชยหลอกให้พระองค์ขึ้นจากสระ สิทธะนนไชยตอบว่า นี่ก็เป็นการหลอกให้พระองค์ลงสระได้ ดังพระประสงค์แล้ว เป็นอันว่าพระองค์ถูกสิทธะนนไชยหลอกลงสระได้สำเร็จ ต่อมา พระเจ้าแผ่นดิน แห่งลังกาส่งนักปราชญ์มาทำแปลคัมภีร์กับนักปราชญ์ไทย พระเจ้าแผ่นดินของไทยจึงสั่งให้สิทธะนนไชย หาทางสู้สิทธะนนไชยใช้เล่ห์กลสู้กับชาวลังกาจนชนะ

ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์

ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์

ชื่อ ชื่อสกุล	นางปานัน บัวโฮม
วัน เดือน ปีเกิด	5 สิงหาคม 2505
สถานที่เกิด	อำเภอบ้านแท่น จังหวัดชัยภูมิ
ที่อยู่ปัจจุบัน	127/86 หมู่ที่ 5 ตำบลหน้าพระลาน อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี
ตำแหน่ง	อาจารย์ 2 ระดับ 7
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนหน้าพระลาน (พิบูลสงครามราษฎร์) อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2548	การศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) ภาษาไทย จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พ.ศ. 2530	ครุศาสตรบัณฑิต (ค.บ.) ประถมศึกษา จากวิทยาลัยครูเลย
พ.ศ. 2526	ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง (ป.กศ.สูง) พัฒนาชุมชน จากวิทยาลัยครูบุรีรัมย์
พ.ศ. 2524	มัธยมศึกษาปีที่ 5 (ม.ศ. 5) จากโรงเรียนบ้านแท่นวิทยา จังหวัดชัยภูมิ